

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Helsingin vankilan valvotun koevapauden valmisteluprosessi

Jalomaa, Hanna

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Helsingin vankilan valvotun koevapauden valmisteluprosessi

Hanna Jalomaa
Sosionomi, rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2017

Hanna Jalomaa

Helsingin vankilan valvotun koevapauden valmisteluprosessi

Vuosi 2017

Sivumäärä 88

Tarkoitukseni oli selvittää Helsingin vankilan valvotun koevapauden valmisteluprosessia hyvän hallinnon, lain ja prosessijohtamisen näkökulmista. Tavoitteenani oli laatia kehitysehdotus prosessikaavioineen valmisteluprosessin järjestämiseksi. Toimeksiantajani oli Helsingin vankila. Tutkimusongelmaksi asetin kysymyksen, miten valvotun koevapauden valmisteluprosessi tulisi järjestää. Keräsin aineiston asiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien avulla. Valitsin tutkimusongelman lähestymistavaksi tapaustutkimuksellisen otteen ja keräsin aineistoa usealla eri menetelmällä. Analysoin aineiston teorialähtöisellä analyysillä erikseen laatimaani kaaviota apuna käyttäen asettaen kategoriat viitekehyksistä nousevien teemojen perusteella.

Haastattelujen tuloksina selvisi, että koevapauden valmistelusta vastaavien henkilöiden nimeämisessä ja vastuuttamisessa oli puutteita. Nähtiin myös tarvetta yhteistyön tiivistämiseen yhdyskuntaseuraamustoimiston ja arviointikeskuksen kanssa. Valmistelusta vastaavan henkilökunnan ollessa poissa prosessi toisinaan pysähtyi, koska tieto ei kulkenut tai valmistelusta vastaaville ei ollut määrätty sijaista. Prosessin kehittämiseksi olisi syytä lisätä lausumismahdollisuuksia, jotta henkilökunnan vankituntemus sekä moniammatilliset mielipiteet saataisi näkyviin ja hyödynnettyä valmisteluprosessissa. Hyvän hallinnon edistämiseksi ja oikeusturvasyistä olisi tarpeen, että päätökset olisivat selkokielisemmin perusteltu. Henkilökunnan sitoutumista ja vangin motivaatiota olisi tarpeen käytettävissä olevin keinoin vahvistaa. Näin toimien olisi mahdollisuus löytää enemmän potentiaalisia koevapausvankeja prosessin piiriin. Uudistettuun prosessikaavioon tuli oleellisia rakenteellisia muutoksia, tarkennuksia ja lisäyksiä.

Asiasanat: prosessit, valvottu koevapaus, hallintoasiat, prosessijohtaminen

Hanna Jalomaa

Preparation process for supervised probationary freedom in Helsinki Prison

Year 2017 Pages 88

The purpose of this thesis was to clarify the preparation process for supervised probationary freedom in Helsinki prison from the perspective of good administration, legal and process leading aspects. The aim was to compile development suggestions into a process diagram for organizing the preparation process. The thesis was commissioned by Helsinki Prison. The research question was how should supervised probationary freedom be organized. Material was collected through professional interviews and documents. A case research method was chosen as an approach as material was collected in various ways. The material was analysed using a theory based analysis that used the author's own scheme with categories set up based on the frames of references.

Based on the discussions, it was found that the nomination of an accountable person in the preparation process was hoped for and that employees would commit themselves more to the process. The necessary cooperative organisations were found to be the Community Sanctions Offices and the assessment centre as well as wider group of professionals inside the prison whose participation in the process was found to be extremely necessary. Occasionally, the whole process totally stopped if there were absentees in the workforce because information did flow or there was no substitute. Improvement suggestions include that statements and decisions should be broadened to make employee's knowledge of prisoners and multi-professional opinions visible and utilized in the preparation process. The decisions should be written in more plain language. Commitment of employees and motivation of prisoners should be increased to find more potential prisoners for the process because then the steps to freedom can be increased. Large structural modifications, corrections and additions were made to the present process diagram.

Keywords: process, supervised probationary freedom under, administration, process management

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Toimintaympäristön esittely	7
3	Yhteiskunnalliset lähtökohdat	11
3.1	Valvotun koevapauden valmistelun yksityiskohdat säädöksissä.....	12
3.2	Hallintoasiat.....	17
4	Työn teoriatausta	20
4.1	Prosessijohtaminen viitekehyksenä	21
4.1.1	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.....	24
4.1.2	Tarkoituksenmukaisuus Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa.....	26
4.2	Aikaisemmat tutkimukset ja ammatillinen keskustelu	28
5	Tutkimusasetelma	34
5.1	Tapaustutkimus, kvalitatiivisuus ja tutkimusluvut	37
5.1.1	Asiantuntijahaastattelut	38
5.1.2	Luonnollisen aineiston tutkiminen	39
5.2	Teorialähtöinen analyysi ja induktiivisuus	40
5.3	Tulkinnallisuus ja aineiston analysointi	41
5.3.1	Analysointia varten luotu kaavio ja analysoinnin vaiheet.....	42
6	Tulokset.....	45
6.1	Haastattelujen tulokset lainmukaisuuden ja hyvän hallinnon näkökulmista ..	45
6.2	Haastattelujen tulokset prosessijohtamisen viitekehyksen näkökulmasta	49
6.3	Luonnollisen aineiston tulokset hyvän hallinnon ja lain näkökulmista	54
6.4	Prosessikaavioehdotus (liite 3).....	56
7	Johtopäätökset	59
8	Opinnäytetyön arviointi ja pohdinta.....	69
8.1	Ammatillinen reflektointi	70
8.2	Tutkimuseettisyyden arviointi	72
8.3	Tutkielman luotettavuuden arviointi	74
8.4	Kehitystehtävän onnistumisen arviointi	75
	Lähteet	78
	Kuvat.....	82
	Taulukot	83
	Liitteet.....	84

1 Johdanto

Opinnäytetyöaihe sai alkunsa Laurea-ammattikorkeakoulussa Tikkurilassa, kun osallistuin niin kutsuttuun ONT-toriin, jossa on tarjolla opinnäytetyötilauksia. Helsingin vankilan ehdotus opinnäytetyöaiheeksi oli heidän laitoksensa täytäntöönpanoon valmistavien prosessien kehittäminen. Kiinnostuin aiheesta koska koin, että kymmenen vuoden kokemukseni vanginvartijan työstä saattaisi olla hyödyksi tämän tyyppisen kehittämisaiheen yhteydessä. Lisäksi pidin siitä, että saisin tehdä vahvasti teoriaan tukeutuvan opinnäytetyön. Tulevaisuuden tehtävät mahdollisesti rikosseuraamusesimiehenä innostivat minua tutkimaan esimiesten työnkuvaan olennaisesti kuuluvia toimenpiteitä, joihin muun muassa vankien anomukset tai täytäntöönpanotoimenpiteet tilanteesta riippuen liittyvät. Varmistin toimeksiantajalta, olisinko sopiva kyseiseen kehittämistehtävään ja vastaus tähän oli myönteinen. Toiveeni oli saada tutkimuksellisen kehittämistoiminnan avulla aikaan kuvaus valvotun koevapauden valmisteluprosessista. Vankilan täytäntöönpanoprosessien kehittäminen ja sitä koskevan tarpeellisen tiedon hankkiminen työyhteisön käyttöön sekä yksilön oikeusturvan parantaminen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa olivat päällimmäisiä intressejäni. Opinnäytetyöni on tutkielmatyyppinen, mutta siinä on myös piirteitä toiminnallisesti opinnäytetyöstä siinä mielessä, että tavoitteena on tuottaa produkti eli prosessikaavio työn tuloksena.

Valvotulla koevapaudella tarkoitetaan vangin mahdollisuutta siirtyä siviiliin ennen vapautumistaan noudattaen tiettyjä ehtoja. Prosessiin liittyy työskentely vankiloiden, arviointikeskusten, viranomaisten sekä muiden yhteistyöverkostojen kesken. Olennaisena osana prosessiin liittyy vangin oma motivaatio osallistua ja mahdollistaa onnistuminen eli sitoutuminen enemmän tai vähemmän yhteisen prosessin tavoitteiden saavuttamiseen. Yhtenäinen ja toimiva prosessi antaa rikosseuraamusalalla toteutettavasta toiminnasta myös uskottavamman ja luotettavamman kuvan organisaation toiminnasta yhteiskunnassa. Haluan myös olla osana kasvattamassa alan mainetta hyvässä suhteessa. Siksi valitsin aiheeksi näin haastavan ja paljon taustatyötä vaativan opinnäytetyön.

Yksilöllisyys, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus kuuluvat mielestäni perustyöhön, ja toivon onnistuvani tässä valvotun koevapauden valmisteluprosessin kehittämistehtävässä siten, että prosessi vastaisi jatkossa nykyistä paremmin Rikosseuraamuslaitoksen organisaation omia arvoja. Rikosseuraamusalan arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen sekä oikeudenmukaisuus, ja työtä ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa (Rikosseuraamuslaitos 2017). Näihin arvoihin sitoutuminen tarkoittaa perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista, toiminnan lainmukaisuutta, oikeuden ja kohtuuden noudattamista, sekä tuomittujen kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti (Rikosseuraamuslaitos 2017). Täytäntöönpano tulee toteuttaa siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua, kehitystä ja pyrkimystä rikoksettomaan elämään (Rikosseuraamuslaitos 2017). Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on myös

huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta pitämällä yllä turvallista sekä laillista seuraamusten täytäntöönpanojärjestelmää ja myötävaikuttaa rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen sekä uusintarikollisuuden vähentämiseen (Rikosseuraamuslaitos 2017).

2 Toimintaympäristön esittely

Toimeksiantajani Helsingin vankila sijaitsee Hermannin kaupunginosassa Helsingissä ja kuuluu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen (Rikosseuraamuslaitos 2017). Vankila on vuonna 1881 rakennettu 254 vankipaikkaa tarjoava suljettu laitos, jonka keskivankiluku oli 246 vankia päivässä vuonna 2015 (Rikosseuraamuslaitos 2017). Henkilöstöä vankilassa on noin 175, joista suurin osa valvontahenkilöstöä (Rikosseuraamuslaitos 2017). Valvottu koevapaus on otettu käyttöön vuonna 2006 (HE 140/2012). Vankeusvanki voidaan sijoittaa ennen ehdonalaista vapauttamista valvottuun koevapauteen, ja sen aikana tulee päihitteettömyyden lisäksi noudattaa asunnossa tai sijoituspaikassa pysymisvelvoitetta, sekä toimintavelvoitetta erikseen laaditun aikataulun mukaisesti (Rikosseuraamuslaitos 2016, 5). Rikoslain 2c-luvun asiaa koskevassa 8 §:ssä säädetään, että ”vanki voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein ja muulla tavoin valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista” (19.12.1889/39).

Tapasin tulevan toimeksiantajani Helsingin vankilassa marraskuussa 2016, jolloin sain selkeämmän kuvan valitsemastani aiheesta. Valvottu koevapauden prosessissa oli toimeksiantajan mukaan eniten epäselvyyksiä ja päädyimme ajatukseen laatia kehitysehdotus juuri tästä prosessista. Tammikuussa 2017 järjestetyssä esimiespalaverissa kuulin ajantasaista tietoa laitoksen koevapausasioista. Vankilan tavoitteena on saada vuosittain kymmenen rikosseuraamusasiakasta koevapauteen ja 18.1.2017 koevapaudessa oli seitsemän, joten koevapauden järjestämisessä olisi parantamisen varaa, jos kyseiseen tavoitteeseen aiottaisiin päästä (Helsingin vankilan esimiespalaveri 2017).

	Aloitettut	Päätyneet	Peruutettut	Peruutettut % päättyneistä	Koivapaudessa keskimäärin päivässä	Koivapauden keskimääräinen pituus (pv)
2007	103	78	5	6	22	80
2008	217	193	19	10	50	90
2009	356	322	55	17	85	88
2010	395	397	67	17	102	97
2011	426	394	69	18	113	100
2012	544	526	94	18	150	101
2013	504	513	65	13	151	108
2014	615	596	98	16	168	102
2015	702	657	104	16	209	108

Taulukko 1 Valvottu koivapaus vuosina 2007-2015 (Rikosseuraamuslaitos 2016)

Taulukosta 1 löytyvät kaikki koevapaudet Suomessa vuositasona ja sen mukaan aloitettuja koevapauksia vuonna 2015 oli 702, päättyneitä 657 ja peruutettuja 104 kappaletta, eli päättyneistä koevapauksista peruutettiin 16% (Rikosseuraamuslaitos 2016). Koevapaudessa oli päivittäin keskimäärin 209 rikosseuraamusasiakasta, ja koevapauden keskimääräinen pituus vuonna 2015 oli 108 päivää (Rikosseuraamuslaitos 2016).

Vireilletulolaitos	Vangin hakemus	Laitoksen esitys	Hovioikeuden päätös	Yhteensä	Hakemusta ei käsitelty
Etelä-Suomen alue					
Helsingin vankila	40	3	0	43	1
Jokelan vankila	1	0	0	1	0
Keravan vankila	3	2	0	5	0
Riihimäen vankila	25	1	1	27	1
Vantaan vankila	0	1	0	1	0
<i>Suljetut yht.</i>	69	7	1	77	2
Jov:n avovankilaosasto	30	4	0	34	0
Kev:n avovankilaosasto	0	35	1	36	0
Suomenlinnan vankila	18	100	0	118	0
<i>Avo yht.</i>	48	139	1	188	0
ESRA	0	0	0	0	0
ESRA/Arke	0	0	0	0	0
Kaikki yhteensä	117	146	2	265	2
Länsi-Suomen alue					
Hämeenlinnan vankila	12	12	1	25	0
Kylmäkosken vankila	0	3	0	3	0
Satakunnan vankila - Köyliön os.	4	19	0	23	7
Turun vankila	15	84	0	99	21
Vaasan vankila	0	7	0	7	0
<i>Suljetut yht.</i>	31	125	1	157	28
Käyrän vankila	1	81	0	82	35
Satakunnan vankila - Huittisten os.	12	75	0	87	2
Vav:n avovankilaosasto	1	21	0	22	7
Vanajan vankila - Ojoisten os.	0	57	3	60	0
Vanajan vankila - Vanajan os.	1	61	0	62	0
Vilppulan vankila	18	37	1	56	0
<i>Avo yht.</i>	33	332	4	369	44
LSRA	0	0	0	0	0
LSRA/Arke	0	1	0	1	0
Kaikki yhteensä	64	458	5	527	72

Taulukko 2 Vireille tulleet koevapaudet 1.1.-31.12.2015 (Blomster 2017)

Vireilletulolaitos	Vangin hakemus	Laitoksen esitys	Hovioikeuden päätös	Yhteensä	Hakemusta ei käsitelty
Etelä-Suomen alue					
Helsingin vankila	52	2	0	54	0
Jokelan vankila	1	0	0	1	0
Keravan vankila	1	1	0	2	1
Riihimäen vankila	22	2	0	24	0
Vantaan vankila	0	0	0	0	0
<i>Suljetut yht.</i>	76	5	0	81	1
Jov:n avovankilaosasto	27	15	0	42	0
Kev:n avovankilaosasto	0	43	0	43	0
Suomenlinnan vankila	16	118	0	134	0
<i>Avo yht.</i>	43	176	0	219	0
ESRA	0	3	0	3	0
ESRA/Arke	0	0	0	0	0
Kaikki yhteensä	119	184	0	303	1
Länsi-Suomen alue					
Hämeenlinnan vankila	7	7	0	14	0
Kylmäkosken vankila	3	0	0	3	0
Satakunnan vankila - Köyliön os.	4	11	0	15	4
Turun vankila	20	109	0	129	37
Vaasan vankila	2	3	0	5	0
<i>Suljetut yht.</i>	36	130	0	166	41
Käyrän vankila	0	70	0	70	33
Satakunnan vankila - Huittisten os.	2	82	0	84	2
Vav:n avovankilaosasto	0	15	0	15	0
Vanajan vankila - Ojoisten os.	2	61	2	65	0
Vanajan vankila - Vanajan os.	1	39	0	40	0
Vilppulan vankila	0	57	0	57	0
<i>Avo yht.</i>	5	324	2	331	35
LSRA	0	0	0	0	0
LSRA/Arke	0	0	0	0	0
Kaikki yhteensä	41	454	2	497	76
Vankisairaala	2	0	0	2	0

Taulukko 3 Vireille tulleet koevapaudet vuonna 2016 (Blomster 2017)

Blomsterin tilastojen mukaan (taulukko 3) Helsingin vankilassa laitettiin vuonna 2016 vireille vangin hakemuksesta 52 ja laitoksen esityksestä kaksi valvotun koevapauden valmisteluprosessia, ja jokainen hakemus käsiteltiin. Vuonna 2015 (taulukko 2) vangin hakemuksia vastaanotettiin 40, laitoksen esityksistä aloitettiin kolme valmistelua, ja yhtä hakemusta ei käsitelty. Suurin osa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen koevapausvalmisteluista suljettujen laitosten osalta tehdään Helsingin vankilassa. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella vireille laitettuja koevapausvalmisteluita oli vuonna 2016 vankien hakemuksesta 76 (69 kpl vuonna 2015), laitosten esityksistä 5 (7 kpl vuonna 2015), ja yhtä hakemusta alueella ei käsitelty (kahta vuonna 2015). Valtakunnallisesti vireille laitettiin suljetuissa laitoksissa koevapauden valmisteluprosesseja vangin hakemuksesta 204 kappaletta (176 kpl vuonna 2015), laitoksen esityksestä 136

kappaletta (134 kpl vuonna 2015), ja 43 jätettiin käsittelemättä (33 kpl vuonna 2015). Turun vankilan osuus Länsi-Suomen alueella käynnistettävistä valmisteluprosesseista on merkittävä, koska laitoksessa laitettiin vireille vuonna 2016 vangin hakemuksesta 20 (15 kpl vuonna 2015) ja laitoksen esityksestä 109 (84 kpl vuonna 2015) koevapausvalmistelua. Myös käsittelemättä jätettyjen hakemusten osuus Turun vankilassa oli huomattava, koska vuonna 2016 jätettiin 37 (33 kpl vuonna 2015) hakemusta käsittelemättä. (Blomster 2017). Luvut Helsingin ja Turun vankilan kesken eivät välttämättä ole vertailukelpoisia sellaisenaan, koska laitosten valmisteluprosesseissa on olennaisia rakenteellisia eroja, eli esimerkiksi Turussa valmisteluun on nimetty erikseen virkamiehet. Otan asiaan päätösosiossa kantaa.

Toimeksiantaja toivoi sujuvaa ja tehokasta toimintaa valmisteluprosessien aikana ja kertoi asioiden eteenpäin viemisen viipyneen liikaa. Toimeksiantaja halusi minun haastattelevan työntekijöiden lisäksi vankeja, jotta saataisi selville, millaisena prosessi näyttäytyy heidän silmissään. Tiedustelin marraskuussa 2016 vankilan apulaisjohtajan välityksellä koevapauden valmisteluun osallistuvalla Helsingin vankilan henkilökunnalta mielipidettä prosessin nykytilasta. Virkasähköposteihin lähetetyin avoimin kysymyksiin oli tarkoitus selvittää, mitkä asiat toimivat, ja mitkä asiat vaativat kehittämistä tai muutosta valmisteluprosessiin liittyen. Lisäksi asiaa tuntevia pyydettiin kuvailemaan kyseistä prosessia omin sanoin. Sain esiin tulleista seikoista taustatietoa kyselylomakkeen kysymysten muotoiluun (liite 1). Kyselyssä tulivat esiin vangin koevapauden arviointia ja valmistelua hankaloittavat suullisesti jätetyt hakemukset, selvittelyn aloittaminen ennen turvallisuuspuolen antamaa lausuntoa sekä verkostopalaverien tarve. Käsittelemättä jätettyä hakemusta päätelmäosiossa, jossa pohdin lakipykäliden muuttamista sellaisiksi, että raja tiedustelun sekä hakemuksen välillä olisi selkeämpi. Turvallisuuslausuntoihin ja verkostopalaveriin liittyvät kitkakohdat on tuotu uudessa kaaviossa mielestäni selkeästi esiin (liite 3).

Tein opinnäytetyösuunnitelman huolellisesti ja pyrin varmistamaan hyvissä ajoin, että aineistonkeruu toteutetaan mahdollisimman toimivilla menetelmillä. Esityksiin johtavat prosessit ovat rikosseuraamusalalla päivittäisiä ja laajoja toimenpidekokonaisuuksia, jotka sitovat henkilökuntaa useammasta henkilöstöryhmästä. Kysymys on myös vankien oikeuksista. Oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos vastaa koko maan rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta, ja tavoitteena on lisätä tuomittujen valmiuksia rikoksetomaan elämäntapaan sekä edistää heidän elämänhallintaansa ja sijoittumista yhteiskuntaan (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953, 1-2 §).

Hankin materiaalia prosessin kehittämistä ja prosessikaaviota (liite 3) varten prosessijohtamisen, hyvän hallinnon ja lain viitekehyksiä apuna sekä tukena käyttäen, ja toivon saavani tulevaisuudessa palautetta siitä, onko kehitystehtävästäni ja tuotoksestani (prosessikaavio) ollut hyötyä Helsingin vankilassa. Valitsin tutkimusmenetelmät ja viitekehykset siten, että tarkastelu

olisi perinpohjaista ja hyödyllistä Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävää ajatellen. Aineisto kerättiin asiantuntijoilta ja dokumenteista. Halusin panostaa opinnäytetyössäni laatuun ja monipuolisuuteen. Avasin laajasti kaikki kolme viitekehystä, jotta tapaustutkimuksellinen otteeni olisi kattava, tutkimuksellisen kehittämistoiminta mahdollisimman tehokasta ja lopputulos myös omasta mielestäni mieleinen. Teorialähtöinen analyysi oli mielestäni toteutettavissa luotettavimmin suunnitteluvaiheessa kerätyn laajan tietoperustan avulla.

3 Yhteiskunnalliset lähtökohdat

Laki määrittää reunaehdot, mutta niiden sisällä on mahdollisuus toimia monella eri tyylillä lakia eri tavoin tulkiten (Sass 2017). Saattaa olla lain kohtia, joita olisi syytä kehittää, tarkentaa tai muuttaa (Sass 2017). Tarkastelin niin sanotusta luonnollisesta aineistosta, mitä pykäliä valmistelun aikana oli käytetty ja kirjattu. Haastatteluissa kysyin mielipiteitä perusteluista, edellytysten arvioinnista, lain noudattamisesta, mahdollisista epäkohdista säädöksissä ja onko laissa jotain kehitettävää.

Rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä (19.12.1889/39) säädetään, että vanki voidaan sijoittaa teknisin välinein ja muulla tavoin valvottuun koevapauteen vankilan ulkopuolelle enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. Vankeuslain 1. luvun 6 § (23.9.2005/767) koskee rangaistusajansuunnitelmaa, johon tulee sisällyttää suunnitelma myös valvotun koevapauden myöntämisestä, sekä hyvissä ajoin ennen vangin todennäköistä vapauttamista täydennyksenä vapauttamis- ja valvontasuunnitelma. Vankeuslain 1. luvun 3 §:ssä (23.9.2005/767) säädetään, että täytäntöönpanon tulee olla turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle sekä vangeille, vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava, ja vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. Lain valvotusta koevapaudesta 1 luku 2 §:ssä (23.8.2013/629) sekä Rikosseuraamuslaitoksen määräyksessä kohdassa 1 säädetään samansuuntaisesti vankeuslain 1. luvun kanssa, että valvotun koevapauden tarkoituksena on ylläpitää ja edistää vangin valmiuksia sijoitua yhteiskuntaan suunnitelmallisella ja asteittaisella vapauttamisella.

Rangaistusajan suunnitelman mukainen työskentely koko rangaistuksen ajan tähtää vapautuvan riittäviin elämänhallinnallisiin valmiuksiin, ja suunnittelusta vastaavan yksikön tulee huomioida valvottu koevapaus osana rangaistusajan suunnitelmaa. Rikosseuraamuslaitos on velvoittanut, että edellytykset valvottuun koevapauteen tulee pääsääntöisesti selvittää kaikkien vankien osalta, ja edellytysten selvittämiseen sekä valmisteluun määrätään vastuuvirkamies, mutta apuna tehtävissä käytetään myös muita virkamiehiä. Asiakastietojärjestelmään kirjataan koevapauden edellytysten selvittäminen, valmistelu ja toimeenpanosuunnitelma. Määräyksessä linjataan, että arviointikeskus laatii arvion henkilön uusimisriskistä, rangaistusajan suunnitelman ja riski- ja tarvearvion. (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014)

Virkamieslain 4. luvun 14 § velvoittaa virkamiehen suorittamaan tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä, sekä noudattamaan työnjohto- ja valvontamääräyksiä (Valtion virkamieslaki 14§, 19.8.1994/750). Lain Rikosseuraamuslaitoksesta 8 § velvoittaa valtion virkamiestä toimimaan kaikissa tilanteissa siten, ettei rangaistuksen täytäntöönpanon tarkoitus tai virkamiehen puolueettomuus vaarannu (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953). Vankeuslaissa (23.9.2005/767) määritellään toimivaltuuksien käytön yleisinä periaatteina, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulee toimia asiallisesti, puolueettomasti ja sovinnollisuutta edistävänä.

Käytännössä valvotun koevapauden valmisteluprosessi käynnistyy joko rikosseuraamusasiakkaan tai henkilökunnan toimesta ja aloitus kirjataan vankitietojärjestelmän käsittelytyöjonoon. Valmisteluun osallistuva henkilökunta kirjaa lausunnon vankitietojärjestelmään ottaen kantaa koevapauden edellytyksiin sekä siihen, tulisiko valvottu koevapaus toimeenpanna vai ei. Rikosseuraamusesimies esittää vankilan johtajalle lausuntojen perusteella sekä omat näkemyksensä lisäten, onko valvottuun koevapauteen edellytyksiä, ja vankilan johtaja tekee päätöksen asiassa. Lain valvotusta koevapaudesta 4 luku 32 § koskee päätösvaltaa ja siinä säädetään, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottuun koevapauteen sijoittamisesta, ja vankilan johtaja muiden kuin pitkäaikaisvangien sijoittamisesta (23.8.2013/629).

Valtioneuvoston asetuksessa valvotusta koevapaudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 11§ muuttamisesta (1138/2015) säädetään, että rikosseuraamuslaitoksen virkamies tekee esityksen vankilan johtajalle koevapauteen sijoittamisesta, ja esitykseen lisätään tieto ehdonalaisten vapautumisen ajankohdasta. Laissa valvotusta koevapaudesta 13 §:ssä (23.8.2013/629) säädetään, että pitkäaikaisvangin valvottua koevapautta valmisteltaessa vankila antaa lausunnon edellytysten täyttymisestä, jolloin rikosseuraamusesimies antaa esityksen sijaan lausunnon ja laitoksen johtaja esityksen, minkä jälkeen anomus siirretään arviointikeskuksen työjonoon. Arviointikeskus antaa oman lausuntonsa asiasta ja toimittaa asiakirjat Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle, joka tekee päätöksen asiassa (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629).

3.1 Valvotun koevapauden valmistelun yksityiskohdat säädöksissä

Laki valvotusta koevapaudesta (3 §) määrää valvottuun koevapauteen sijoittamisen edellytyksiksi, että koevapaus edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista, vangin suostumista lain valvotusta koevapaudesta 7 §:n määrittelemään valvontaan, ja hänen käyttäytymisestään rangaistusaikana, henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella voidaan pitää todennäköisenä, että koevapauden ehtoja noudatetaan. Laissa valvotusta koevapaudesta 7 § koskee valvontaa asuntoon asennettavilla, koevapauteen sijoitetun haltuun annettavilla tai hänen yllään ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä tai kyseisiä

välineitä yhdistelemällä kieltämällä kuitenkin tekninen kuuntelu tai katselu. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

Laissa valvotusta koevapaudesta edellytetään (3 §), että vangilla on käytössään täytöntöönpanoon soveltuva asunto tai muu sopiva paikka, johon hänet hoidon, kuntoutuksen tai muun vastaavan syyn perusteella sijoitetaan. Lain 4 §:ssä säädetään, että seksuaalirikoksista tuomitulle saatetaan asettaa valvottuun koevapauteen sijoittamisen ehdoksi lääke-, psykososiaalista tai muita hoitoa ja tukea koskevia määräyksiä. Vangin on lain 3 §:n mukaan sitouduttava päihitteetömyyden valvontaan ja päihitteetömyyteen dopingaineet mukaan lukien, sekä noudattamaan yhteydenpitomääräyksiä sekä asunnon ulkopuolella liikkumiseen, hänelle määrättyyn toimintaan osallistumiseen, asunnossa pysymiseen, ja muihin laissa säädettyihin velvoitteisiin liittyviä kirjallisia ehtoja. Vangin on suostuttava Rikosseuraamuslaitoksen tekemään selvitykseen esimerkiksi asunnon tai toimintaan osallistumispaikan soveltuvuudesta koevapauden täytöntöönpanoon. Lisäksi ehtona on, että vangin kanssa samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden tulee omasta vakaasta tahdosta suostua koevapauden täytöntöönpanoon, ja alle 18-vuotiaiden mielipide on selvitetty ja heitä on tarvittaessa kuultu yhdessä lastensuojeluviranomaisen kanssa. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen (1/004/2014) 2. kohdassa tarkennetaan menettelystä alaikäisen lapsen mielipiteen selvittämisestä, että yli 50 prosenttia ajastaan koevapauden aikana suunnitellussa asunnossa asuvan alaikäisen lapsen mielipide tulee selvittää. Selvitys voidaan tehdä joko yhteistyössä lastensuojeluviranomaisen kanssa, tai vastaavasti lapsen mielipiteen voi selvittää Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jolla on käyttäytymistieteellinen tai riittävä sosiaalialan osaaminen, kuten esimerkiksi psykologin, sosiaalityöntekijän, sosionomin tai sosiaaliohjaajan tutkinto. Alaikäisen lapsen mielipidettä ei tarvitse selvittää, jos se vaarantaisi hänen terveyttään tai kehitystään, tai selvittäminen on ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi perheen, lastensuojelun ja vankilan jo meneillään olevan tiiviin yhteistyön vuoksi. Alaikäistä on kuultava, jos on tiedossa, että lapsi on ollut lastensuojelutoimenpiteiden kohteena tai jos vanki ja lapsi eivät ole asuneet samassa asunnossa, tavanneet toisiaan vankila-aikana tai kanssakäymisestä on pitkä aika, sekä jos vankilassa katsotaan, että lapsen mielipiteen selvittämiseen tarvitaan ulkopuolista asiantuntemusta. Asiakastietojärjestelmään on kirjattava lapsen mielipiteen selvittäminen ja sen tapa. (Valvotun koevapauden täytöntöönpano 1/004/2014)

Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen kohdassa 1 mainitaan että, selvittämisestä ja valmistelusta vastaava rikosseuraamusesimies ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön niiden seksuaalirikollisten kohdalla, joilla uusimisriskin on arvioitu olevan keski-suuri tai korkea, jolloin seksuaalirikollisen muut edellytykset arvioidaan, minkä jälkeen Turun Psykiatrisen vankisairaala arvioi lääkityksen tarpeen. Koevapaus valmistellaan yhteistyössä Psykiatrisen vankisairaalan kanssa, jos koevapauteen liitetään lain valvotusta koevapaudesta 4 §:n

mukainen lääkehoito ja siihen liittyvä hoito ja tuki. (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014).

Lääkehoitoa koskevien määräysten noudattamisesta on säädetty valtioneuvoston asetuksen valvotusta koevapaudesta 4 §:ssä, että muiden koevapauden edellytysten täyttyessä seksuaalirikoksesta tuomittu sijoitetaan hänen suostumuksellaan Psykiatriseen vankisairaalaan hoitojen ja tuen selvittämistä ja määräämistä varten. Psykiatrinen vankisairaala antaa hoidon ja tuen valvontaa koskevat kirjalliset määräykset, jotka käsittävät sekä koevapauden että ehdonalaisen vapauden ajan ja lääkehoidon lopettamisesta aiheutuvat seuraamukset, tiedoksi valvottuun koevapauteen sijoitettavalle. Psykiatrinen vankisairaala myös vastaa kyseisen hoidon ja tuen valvonnasta ja sen järjestämisestä, sekä kyseiseen hoitoon ja tukeen liittyvistä kirjallisista sopimuksista, jotka vaaditaan tekemään hyvissä ajoin ennen valvottuun koevapauteen sijoittamista. (Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta 1076/2013)

Vangin on lain valvotusta koevapaudesta 3 §:n mukaan suostuttava kirjallisesti siihen, että Rikosseuraamuslaitoksesta ollaan tarvittaessa yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin yksityisiin yhteisöihin, viranomaisiin ja henkilöihin, jos kysymys on edellytysten selvittämisestä tai ehtojen noudattamista koskevista asioista, ja yksityiset yhteisöt, viranomaiset ja henkilöt voivat olla salassapitosäynnösten estämättä yhteydessä Rikosseuraamuslaitokseen, jos ehtoja rikotaan. Lain valvotusta koevapaudesta 5 §:n mukaan koevapauteen sijoitetun toiminta-velvollisuutena on osallistua valvontatapaamisiin, olla töissä tai koulutuksessa, kuntoutuksessa, toimintaohjelmissa tai muissa toimintakykyä ja valmiuksia ylläpitävässä tai edistävässä toiminnassa ja toimintaa on voitava valvoa luotettavasti. Koevapauteen sijoitettu on lain valvotusta koevapaudesta 6 §:n mukaan velvollinen asunnossa pysymiseen hänen aikataulussaan määrätynä aikana, ja 7 §:ssä mainitaan, että valvonnan tekninen toteutustapa sekä valvonnan sisältö määritellään yksilöllisesti arvioidun tarpeen perusteella ja valvonta- ja yhteydenpitomääräykset on mitoitettava ehtojen noudattamisen valvomiseen riittäviksi. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

Lain valvotusta koevapaudesta 9 §:ssä (23.8.2013/629) säädetään, että vangin edellytykset sijoittua valvottuun koevapauteen on selvitettävä vankilassa hyvissä ajoin ennen mahdollista koevapauteen sijoittamista, jollei rangaistusaika ole niin lyhyt, että selvittäminen on ilmeisen tarpeetonta. Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen 3. kohdan mukaan edellytykset voidaan jättää selvittämättä, jos vankilassa oloaika jää kolmen kuukauden pituiseksi tai sen alle (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014). Lain valvotusta koevapaudesta 9 §:n mukaan edellytysten ollessa olemassa selvitetään vangin asuinolosuhteiden ja toimintaan osallistumispaikan soveltuvuus koevapauden täytäntöönpanoon sekä suunnitellussa asunnossa asuvien täysi-ikäisten suostumus täytäntöönpanoon ja siihen liittyviin valvontakäynteihin asunnossa. Asunnossa

asuvan alaikäisen mielipide selvitetään ja häntä kuullaan tarvittaessa, koska lastensuojelullisista näkökulmista täytäntöönpanoon asunnossa ei saa ryhtyä, jos alaikäinen vastustaa sitä perustellusta syystä ja on ikänsä sekä kehitystasonsa puolesta kypsä arvioimaan asiaa. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

Vangin suostumuksesta säädetyn lain valvotusta koevapaudesta 10 §:n (23.8.2013/629) mukaan vangille selvitetään tarkoin valvottuun koevapauteen liittyvien määräysten ja rajoitusten merkitys sekä rikkomuksista aiheutuvat seuraamukset, ja hän antaa koevapauden edellytyksissä vaaditut sitoumukset ja suostumukset kirjallisesti. Lain valvotusta koevapaudesta 11 §:ssä säädetään, että vangin aloitteesta tekemä hakemus koevapauteen sijoittamiseksi tulee käsitellä Rikosseuraamuslaitoksessa, vaikkei se sisältyisi rangaistusajansuunnitelmaan, ja käsiteltävien hakemusten välillä saa olla lain mukaan kaksi kuukautta, jollei vangin olosuhteissa ole tapahtunut olennaista muutosta. Koevapauden edellytysten täytyessä vankila yhteistyössä vangin kanssa valmistelee rangaistusajansuunnitelman mukaista toimintavelvollisuutta, selvittää tukitoimien ja valvonnan tarpeen, ja laatii koevapauden rangaistusajan suunnitelman, kuten 12 §:ssä mainitaan. Sama pykälä määrää, että valmistelussa tulee olla tarpeellisessa määrin yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin yksityisiin yhteisöihin, viranomaisiin ja henkilöihin. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 11 §:n muuttamisesta 2 § (1138/2015) koskee koevapauden valmistelua koskevien asiakirjojen käsittelyä, ja vankilan tai vangin aloitteesta selvitettyjä valvotun koevapauden edellytyksiä, joita koskeva selvitys kirjataan Rikosseuraamuslaitoksen vahvistamalla tavalla. Jos selvittäminen perustuu vangin hakemukseen, annetaan vangille kirjallisesti tiedoksi, jos edellytykset eivät täyty (Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 11 §:n muuttamisesta 1138/2015). Edellytysten täytyessä valmistelusta vastaava Rikosseuraamuslaitoksen virkamies tekee esityksen vankilan johtajalle koevapauteen sijoittamisesta, ja esitykseen lisätään tieto ehdonalaisen vapautumisen ajankohdasta (Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 11 §:n muuttamisesta 1138/2015). Vangille annetaan johtajan päätös kirjallisesti tiedoksi, ja päätöksen ollessa myönteinen siihen liitetään rangaistusajan suunnitelma (Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 11 §:n muuttamisesta 1138/2015). Valtioneuvoston asetuksen valvotusta koevapaudesta 3 § tarkoittaa toimintavelvollisuudeksi hyväksyttävästä toiminnasta, että sen tulee tukea tuomitun rikoksetonta elämäntapaa, suorittamispaikan ja ajankohdan tulee olla ennalta määriteltävissä, ja toiminnan asian- ja lainmukaisuus voidaan selvittää. (Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta 1076/2013)

Lain valvotusta koevapaudesta 14 §:ssä (23.8.2013/629) säädetään koevapauden rangaistusajan suunnitelman sisältö tarkasti, ja koevapauden alkamis- ja päättymispäivän lisäksi suunnitelmaan merkitään sijoitetun asunto, toimintavelvollisuuden sisältö tuntimäärineen ja matka-aikoineen sekä tiedot valvonnasta ja sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä ja -tapauksista. Lain valvotusta koevapaudesta 14 §:n (23.8.2013/629) mukaan asunnossa pysymisen ajallinen velvoite, mahdolliset rajoitukset alueilla liikkumisiin tai tietyn henkilön tapaamiseen, yhteydenpito koevapauteen sijoitetun ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä, asianmukaista täytäntöönpanoa edistävät tukitoimet, koevapauteen sijoitetun henkilökohtaiseen asioiden hoitamiseen varattava aika ja muut vastaavat koevapauden täytäntöönpanolle välttämättömät ehdot merkitään koevapauden rangaistusajan suunnitelmaan.

Lain valvotusta koevapaudesta 14 §:n mukaan tiedot koevapauteen sijoitetun taloudellisesta toimeentulosta koevapauden aikana ja mahdollista lääke- tai muuta hoitoa tai tukea sekä niiden ehtojen noudattamisen valvontaa koskevat välttämättömät määräykset sisällytetään koevapauden rangaistusajan suunnitelmaan. Samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden kirjallinen suostumus koevapauden täytäntöönpanoon ja siihen liittyviin valvontakäynteihin asunnossa liitetään suunnitelmaan, ja Rikosseuraamuslaitos laatii erillisen viikoittaisen aikataulun valvotun koevapauden suorittamiseksi. Vankilan johtaja, ja pitkäaikaishankin kohdalla Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö vahvistaa 15 §:n mukaan rangaistusajan suunnitelman, johon liitetään vangin kirjallinen suostumus, ja joka annetaan vangille kirjallisesti. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen mukaan kohdassa 1 pitkäaikaishankien valvotun koevapauden edellytysten selvittäminen aloitetaan hyvissä ajoin ja valmistelu aloitetaan, kun hovioikeus on tehnyt päätöksen tuomitun päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014). Lain valvotusta koevapaudesta 13 §:ssä (23.8.2013/629) säädetään, että pitkäaikaishankin, eli elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottua koevapautta valmisteltaessa antaa vankila lausunnon edellytysten täyttymisestä. Ehdotus koevapauden rangaistusajansuunnitelmaksi, arvio rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta sekä muut tarpeelliset asiakirjat liitetään lausuntoon, ja asiakirjoihin liitetään vangin sekä koevapauden täytäntöönpanoon suunnitellussa asunnossa asuvien henkilöiden kirjalliset suostumukset (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629).

Vankilan lausunto, ehdotus koevapauden rangaistusajan suunnitelmaksi, arvio rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta sekä muut tarpeelliset asiakirjat ja kirjalliset suostumukset toimitetaan asiaa hoitavan rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen, joka on tarvittaessa yhteydessä koevapauden täytäntöönpanoon liittyviin viranomaisiin, laitoksiin, yhteisöihin ja yksityisiin henkilöihin tai kutsuu tarvittaessa vangin henkilökohtaisesti arviointikeskukseen arvion tekemistä varten. Arviointikeskus antaa lausunnon, edistääkö ja ylläpitääkö valvottu koevapaus

arvioitavan pitkäaikaisvangin valmiuksia sijoittua yhteiskuntaan, ja selvittää muiden valvotun koevapauden edellytysten täyttymisen. Arviointikeskus toimittaa ehdotuksensa rangaistusajan suunnitelmaksi, asiakirjat sekä lausuntonsa viipymättä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle. (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629)

3.2 Hallintoasiat

Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan neuvoston vankeinhoitoa koskevat suosituksilla ovat merkitystä vankeinhoidon käytännön kehittämistyössä sekä hyvien käytäntöjen vahvistamisessa (Mohell 2017). Suositukset eivät ole valtioita oikeudellisesti velvoittavia asiakirjoja, mutta esimerkiksi niin kutsutuissa Nelson Mandela -säännössä 87 painotetaan asteittaista vapautumista sekä asteittaista paluuta yhteiskuntaan esimerkiksi vapauttamalla koeajaksi valvontaan, johon yhdistetään tehokas sosiaalinen tuki (Mohell 2017). Kullan (2012, 3) mukaan julkisoikeudelliset menettelysäännöt osoittavat ne muodot ja menettelytavat, joita viranomaisten on noudatettava käsitellessään asioita, ja säännöt kohdistuvat myös hallinnon ulkopuoliseen henkilöön, eli esimerkiksi hakemuksentekijään, jos hän on osallisena menettelyssä. Tähän viitaten julkisoikeudelliset menettelysäännöt koskevat koko Rikosseuraamuslaitosta sekä tuomittua (esimerkiksi hakemuksentekijänä).

Kulla (2012, 5) kirjoittaa perinteisestä mannereurooppalaisesta näkemyksestä, jonka mukaan menettely on ainoastaan keino saavuttaa sisällöltään oikea ratkaisu, mutta pelkkä menettelysäännösten noudattaminen ei vielä takaa oikeaa ratkaisua, eikä näkemyksen ei tule olla yksinomaisena lähtökohtana asian käsittelyssä, vaan ratkaisuun vaikuttavat lisäksi tulkinta ja arvotukset. Hallinto tarkoittaa toiminnallisena käsitteenä tehtävien hoitamista ja asioiden käsitteilyä (Kulla 2012, 17), ja Rikosseuraamuslaitos on organisaationa luokiteltavissa osaksi julkishallintoa, joka Kullan (2012, 18-19) mukaan huolehtii omalta osaltaan lainsäädännön toimeenpanosta ja yhteen sovittaa hallintotoiminnassaan julkista ja yksityistä etua. Tässä mielessä hallinnollisuus on olennainen osa koko rikosseuraamusalan toimintaa ja tulee mielestäni huomioida sekä Rikosseuraamuslaitoksen että -asiakkaan näkökulmasta kaikessa. Kulla mainitsi myös osallisuudesta lainsäädännön toimeenpanoon, joten normatiivinen viitekehyseni kytkeytyy tällä perusteella vahvasti hallinnollisuuden viitekehukseen.

Hallintolailla yleislakina turvataan perustuslain 21 §:n edellyttämät hyvän hallinnon takeet, ja koska yksilön oikeusturvaa ei saa vaarantaa eikä hyvän hallinnon perusteita voida muuttaa, on Mäenpään (2011, 20) mukaan hallintolakia pidettävä hyvän hallinnon menettelylliset vähimmäistakeet sekä hallintoasioiden käsittelyyn että julkisten palvelujen toteuttamiseen määrittelevänä peruslakina. Oikeus saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi, oikeus tulla kuulluksi ja saada perusteltu päätös ovat menettelyllisiä perusoikeuksia, mutta muualla laissa säädettyjä hallintolakia yksityiskohtaisempia säännöksiä sovelletaan ennen hallintolakia, ja monessa yh-

teydessä etenkin asian selvittämiskeinoista ja - tavoista sekä päätösten perusteista ja perustelemisesta on säädetty hallintolakia yksityiskohtaisemmin (Mäenpää 2011, 21). Edelliseen viitaten Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaavat yksityiskohtaisemmin määritellyt säädökset esimerkiksi koskien valvottua koevapautta. Niitä sovelletaan erityislakina ensisijaisesti ennen hallintolakia, mutta yksityiskohtaisempien säädösten tulee olla hallintolain kanssa samansuuntaisia, koska muuten ollaan ristiriidassa hyvän hallinnon vaatimuksen kanssa, jotka tulee Mäenpään (2011, 22) maininnan mukaan turvata aina menettelyssä.

Yleisenä lähtökohtana hyvään hallintoon voidaan pitää Euroopan unionin perusoikeuskirjan 41 artiklan 1 kohtaa, jossa mainitaan jokaisen kansalaisen oikeudesta saada asiansa käsitellyksi puolueettomasti, kohtuullisessa ajassa ja oikeudenmukaisesti (Euroopan unionin perusoikeuskirja 2012/C326/02). Myös Suomen perustuslain (11.6.1999/731) 21 § säättää oikeusturvasta sen, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä ja asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on myös oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi, ja käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta sekä muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Samat hyvän hallinnon lähtökohdat pätevät Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa.

Selvitin asiantuntijahaastatteluiden avulla haastateltavien mielipidettä puolueettomuuden toteutumisesta valvotun koevapauden valmisteluprosessin aikana. Puolueettomuus on vaatimus objektiivisesta toiminnasta, jossa otetaan huomioon ainoastaan asiaan vaikuttavat seikat ja jossa menettelyn laatuun kohdistuva huolellisuusvelvoite korostuu, koska epäolennaiset seikat eivät saa vaikuttaa (Mäenpää 2011, 9). Mäenpää (2011, 9-10) mainitsee myös syrjimättömyyden periaatteen, jonka vuoksi toimielinten - opinnäytetyössäni Rikosseuraamuslaitoksen ja sitä kautta Helsingin vankilan - on noudatettava johdonmukaista käytäntöä puolueettomuuden toteuttamiseksi ja kyettävä perustelemaan erityispiirtein samankaltaisten tapausten käsittely, jos käytännöstä poiketaan (Mäenpää 2011, 9-10).

Kulla (2012, 107) tuo esiin luottamuksensuojan periaatteen, joka on sidoksissa oikeusvarmuuden periaatteeseen, oikeudellisen jatkuvuuden ja viranomaistoiminnan johdonmukaisuuden vaatimuksiin. Luottamuksensuoja on yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen kaltaisten julkisoikeudellisten laitosten oikeusvoimaan, viranomaisten päätösten pysyvyyteen, taannehtivuuskieltoon ja vilpittömän mielen suojaan. Viranomaisten asiakirjojen oikeaperäisyys, toisin sanoen julkinen luotettavuus tarkoittaa Kullan (2012, 107) mukaan, että asiakirjan sisältämiä tietoja pidetään oikeina eli laillisesti todistettuina, kunnes ne erikseen todistetaan vääriksi. Kysy-

mys ei varsinaisesti ole luottamuksensuojan periaatteesta, vaan perussäännöstä ja laillisuusolettamasta (Kulla 2012, 107). Kysyin asiantuntijahaastatteluissa laillisuusolettamaan viitaten esimerkiksi asiakirjojen sisällöstä, ja kuinka asianmukaisina haastateltavat kokivat esimerkiksi perustelut. Luonnollisesta aineistosta en kokenut olevani riittävän pätevä ja tapauskohtaiset asiaseikat tunteva tarkastelemaan julkista luotettavuutta muun kuin asiakirjojen kulun ja arkistoinnin osalta.

Hallinnon oikeusperiaatteet ovat Kullan (2012, 94) mukaan hyvän hallinnon keskeisintä aluetta, ja niitä on kutsuttu myös harkintavallan rajoitusperiaatteiksi, sekä niiden rikkomista harkintavallan väärinkäytöksi. Arvoperustaltaan hallinnon oikeusperiaatteet ovat sidoksissa oikeudenmukaisuuden vaatimukseen, ja esimerkiksi toiminnan oikeudenmukaisuuden arviointi voidaan ymmärtää mielivaltaisen kohtelun kielloksi (Kulla 2012, 95). Tarkoitussidonnaisuusperiaatteella tarkoitetaan Kullan (2012, 99) mukaan yleistä tapaa ohjata inhimillistä käytöstä ja käytettävän keinovalikoiman rajoittamista, eli ainoastaan ihmisten välisissä kanssakäymisissä hyväksytyt keinot sallitaan. Toisinaan joudutaan tutkimaan, onko viranomaisen toiminut päätös- tai toimivallan tarkoituserien mukaisesti vai kiellettyjen tarkoitusten toteuttamiseksi (Kulla 2012, 99). Toivoin saavani esiin tarkoitussidonnaisuuden toteutumisen haastattelemalla sekä vankeja että valmisteluhenkilökuntaa ja sainkin. Avaan tuloksia päätelmäosiossa.

Yhdenvertaisuusperiaate tarkoittaa tasapuolisuutta eli ihmisten kohtelua samanlaisissa tilanteissa samalla tavalla, ja jo oikeusjärjestys rakentuu lähtökohtaisesti yhdenvertaisuuden idean varaan (Kulla 2012, 95). Kullan (2012, 95) mielestä yhdenvertaisuutta voidaan pitää vertailuperiaatteena, jossa kahta tai useampaa tapausta verrataan toisiinsa. Mielestäni yhdenvertaisuusperiaate on rikosseuraamusalalla yksi olennaisimmista toimintatapoja ohjaavista arvoista ja yhdenvertaisuutta pyritään pitämään yllä vangin kanssa käydyistä keskusteluista lähtien. Hallintolain 6§:n mukaan viranomaisen, eli tässä tapauksessa Rikosseuraamuslaitoksen on kohdeltava tasapuolisesti hallinnossa asioivia ja tulkittava lain mukaisia lupaperusteita kaikkien hakijoiden kohdalla samalla tavalla (Kulla 2012, 97). En lähtenyt tarkastelemaan liian syvällisesti yksittäistapauksia, joissa on ollut vaikea pitää kiinni tasapuolisuudesta, tai mahdollisten ”väliinputojien” asemaa, jossa järjestelmä on saattanut kohdella epäoikeudenmukaisesti hakijaa. Selvitin asiantuntijahaastatteluilla lähinnä tasapuolisuuden toteutumista yleisellä tasolla, jotta itse prosessin tarkastelu säilyisi yleisemmin selvityksen kohteena.

Oikeudenmukaisuuden muodollinen merkitys on oikeussääntöjen noudattaminen, eli virkamiehen ja toimielimen lain noudattamisvaatimus, ja unionin lainsäädäntöön kuuluvien sääntöjen ja menettelyiden soveltamisvaatimus (Mäenpää 2011, 10). Mäenpää (2011, 10) huomauttaa, että virkamiehen on huolehdittava asianmukaisesta ja riittävästä toimivaltaperustasta ja päätösten sisällön lainmukaisuudesta sekä kansainvälisistä velvoitteista, kun päätös saattaa vaikuttaa yksityishenkilön oikeuksiin tai etuihin. Oikeudenmukaisuuden kannalta riittävänä ei voida

pitää ainoastaan muodollisen lainmukaisuuden noudattamista ja toimivallan käyttöä ainoastaan siihen tarkoitukseen, johon se on määritelty tai tarkoitettu käytettäväksi, vaan lisäksi sisällöllisellä oikeudenmukaisuudella kunnioitetaan yksityisten ja yleisten etujen oikeudenmukaista tasapainoa (Mäenpää 2011, 10). Mäenpään (2011, 10) mainitseman suhteellisuusperiaatteen noudattamisessa toimielinten käyttämät keinot ovat oikeassa suhteessa tavoitteisiin nähden, ja niistä valitaan vähiten yksilön oikeuksiin puuttuva ja etuja rajoittava keino, joka on välttämätön toimenpiteen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tarkastelin suhteellisuusperiaatteen toteutumista asiantuntijahaastatteluiden avulla, ja pyrin saamaan esiin mahdollisia ristiriitoja tai suhteellisuusperiaatteen toteuttamista hankaloittavia ilmiöitä, kuten esimerkiksi mahdollista tehokkuuden ja yksinkertaisuuden tavoittelua tai tasapainottelua etujen ja intressien välimaastossa.

Kohtuullisen käsittelyajan täsmällinen määrittely on asioiden erilaisuuden vuoksi hankalaa, ja Mäenpään (2011, 9-10) mukaan Euroopan oikeusasiamiehen linjaamaa kahden kuukauden enimmäisaikaa voidaan pitää vaikeimmissa asioissa korkeintaan suuntaa antavana. Tämä on mielestäni huomionarvoista valvotun koevapauden valmistelussa, koska siihen saattaa kuulua muun muassa yhteiskunnan turvallisuuteen vaikuttavia yksityiskohtia, kuten valvonnan laatuun tai rikosentekoriskiin liittyviä tekijöitä, jolloin asioiden perusteelliseen selvittämiseen on käytettävä tarvittava määrä aikaa. Kahden kuukauden enimmäisajan vertaaminen koevapauden valmisteluun tuntuu mielestäni hyvin kyseenalaiselta ja osittain myös soveltamiskelvottomalta ottaen huomioon aiemmissa tutkimuksissa esiin tuodut ongelmat käsittelyn viivästyisestä ja koevapauden pääsyn ”oikea-aikaisuuden” ajatuksesta. Lain valvotusta koevapaudesta 9 §:ssä (23.8.2013/629) säädetään, että vangin edellytykset sijoittua valvottuun koevapauden on selvitettävä vankilassa hyvissä ajoin ennen mahdollista koevapauden sijoittamista, jollei rangaistusaika ole niin lyhyt, että selvittäminen on ilmeisen tarpeetonta ja Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen 3. kohdan mukaan edellytykset voidaan jättää selvittämättä, jos vankilassa oloaika jää kolmen kuukauden pituiseksi tai sen alle (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014).

4 Työn teoriatausta

Prosessijohtaminen on Hyppäsen (2013, 319) mukaan sellainen johtamistyyli, joka keskittyy horisontaaliseen ohjaamiseen ja toistuviin työvirtoihin, ja jossa prosessin omistaja johtaa prosessissa toimivia henkilöitä läpi organisaation. Prosessijohtaminen sopii mielestäni oivalliseksi viitekehyydeksi johtamistyylin tarkasteluun Rikosseuraamuslaitoksen hierarkkisessa ympäristössä. Toki normatiivinen jäykkyys ja vankilan hierarkkisuus ovat helposti ristiriidassa tai jännitteisessä suhteessa prosessien sujuvoittamisen tarpeen kanssa, mutta mielestäni kyseessä on hedelmällinen ristiriita. Mahdollisesti on syytäkin siirtyä eri tyyppisiin prosesseihin, joita lainsä-

täjäkin saattaa nähdä mielekkäiksi tulevaisuudessa. Valitsin viitekehyksiksi myös rikosseuramusalaa velvoittavat lain ja hyvän hallinnon näkökulmat, koska ne ovat olennainen osa vankilassa toteutettavan valmistelutyön raameja.

4.1 Prosessijohtaminen viitekehyksenä

Prosessien parantaminen on keskeinen keino parantaa tulosta liiketoiminnassa ja kehittää sitä, ja useat johtamisen mallit perustuvat prosessien analysoimiseen ja niiden parantamiseen (Laamanen & Tinnilä 2009, 5). Laamasen ym. (2009, 6) mielestä kasvavaa organisaatioiden monimutkaisuutta ei voi hallita laatimalla toinen toistaan hienompia suunnitelmia tai organisoimalla organisaatiota yhä uudelleen, vaan tarvitaan uudenlainen lähestymistapa johtamiseen. Hyppäsen (2013, 26) mukaan tiimit ja tiimijohtaminen tulivat suosituiksi 1990-luvun alkupuolella, ja pääpaino oli itseohjautuvuudessa sekä luottamuksessa. Tiimijohtaminen muuttui vähitellen prosessijohtamiseksi, jolla haluttiin tukea toimintaa, joka tapahtuu yli yksikkörajojen (Hyppänen 2013, 26). Prosessijohtaminen on organisaation toiminnan ymmärtämistä arvoa luovana prosessien verkkona, jossa tunnistetaan organisaation avainprosesseja ja kuvataan sekä parannetaan intensiivisesti ja jatkuvasti niitä, jotta asiakkaalle luotaisi parempi arvo (Laamanen ym. 2009, 6). Prosessijohtamisen viitekehys on mielestäni mielenkiintoinen lähestymistapa Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon, koska toiminta laitoksessa vaikuttaa melko jäykältä ja juuri Laamasen ym. mainitsemalta suunnitelmien jatkuvalla uudelleen laatimisella sekä organisaatorakenteen uudelleen järjestelemisellä. Lisäarvon syntyminen asiakkaalle saattaa tuntua kaukaa haetulta, mutta itse asiassa valvotun koevapauden onnistumisessa on pitkälti kysymys siitä, vaikkakin myös yhteiskunta on hyödyn saajana vangin ja hänen omaistensa ohella.

Prosessijohtamisen keinoissa pidetään kustannustehokkuuden ohella tärkeänä joustavuutta ja nopeutta, sekä korostetaan yhteistyötä läpi organisaation ja menettelyjen sekä tiimien kehittämistä (Laamanen ym. 2009, 7). Asiakkaat ovat yhteistyökumppaneita arvoa luovassa verkostossa ja ehkä merkittävin muutos on tapahtunut ajattelutavassa, koska hahmotetaan organisaatorajojen ylittäviä toimintaketjuja eli prosesseja, joihin on tavoitteena mallintaa organisaation toiminnan logiikka ja joita on tarkoitus kehittää (Laamanen ym. 2009, 7). Prosessijohtamisen viitekehys antoi minulle haasteen, koska halusin saada asiakkaiden yhteistyökumppanuuden ja arvoa luovan verkoston mahdollisimman tehokkaasti osaksi prosessia. Itse arvomaailmaa tarkastelin haastatteluissa ja pyrin ikään kuin ”ajamaan sisään” uudenlaista ajattelutapaa. Sain mielestäni prosessijohtamisen yhteistyökumppanuuden näkyväksi uudessa prosessikaaviossa (liite 3).

Prosessijohtamista voivat Laamasen ym. (2009, 14) mukaan tehdä vain johtajat, mikä tarkoittaa prosessien suhteen sitä, että linjaorganisaation johtajat ottavat vastuulleen organisaation tärkeimmät prosessit sekä mallintavat ne, ja sen varassa arvioivat prosessin toimivuutta ja tehok-

kuutta sekä asettavat kehittämistavoitteet. Tässä mielessä koen, että kehitystehtäväni on arvokkaassa asemassa, ja tavoitteeni oli saada johtajien puolesta opiskelijana aikaiseksi linjaorganisaation johtajien hyväksymä tuotos. Useilla organisaatioilla on vaikeuksia toteuttaa esimerkiksi laatuun, tehokkuuteen, nopeuteen tai joustavuuteen liittyviä strategioitaan ja johtajat tuskailevat muutoksen hitauden ja oman organisaation jähmeyden keskellä (Laamanen ym. 2009, 15), joten toivon työni olevan avuksi siinä. Laamasen ym. (2009, 15) mielestä yhtenä syynä yhtenä syynä edellä mainittuun saattaa olla, ettei organisaatio tunne omia arvoja luovia prosessejaan ja sen myötä puuttuu näkemystä, mikä on kriittistä käytännön työssä organisaation menestymiselle (Laamanen ym. 2009, 15). Tässä suhteessa kehittämistehtäväni toi mielestäni esiin menestymiseen vaikuttavat kriittiset kohdat, jotka laatikoin lopulliseen kaavioon (liite 3). Operatiiviset strategiat toteutuvat prosesseissa ja viedään käytäntöön niiden kautta, ja nimenomaan prosessit ovat tehokasta muutosta ja kehittämistä tukeva arkkitehtuuri (Laamanen ym. 2009, 15).

Prosessiin sisältyy omistaja, rooli, toiminto tai vaihe, kesto ja prosessin kuvaus, joiden lisäksi prosessia voidaan pitää syklisenä eli toistuvana (Laamanen ym. 2009, 24). Lisäksi laatu syntyy prosessissa ja jokaisella prosessilla on asiakas, jonka palautetta ja tietoa tyytyväisyydestä tarvitaan prosessin kehittämiseen (Laamanen ym. 2009, 25). Tästä syystä opinnäytetyöhöni haastateltiin myös vankeja, joille valvottu koevapaus oli valmisteltu prosessina kokonaisuudessaan. Laamasen mukaan asiakas on aina kiinnostunut laadusta, ja asiakkaan kriteerit sekä tarpeet voivat olla tiedostamattomia ja jatkuvassa muutoksessa (Laamanen ym. 2009, 25). Asiakkaan näkökulmasta laatu tarkoittaa ainakin sitä, että toimitetaan se, mikä on luvattu, sovittuun aikaan (Laamanen ym. 2009, 25). Laatuun kuuluu myös tuotteiden ja palveluiden sopiva käyttötarkoitus sekä kaiken toiminnan ja johtamisen tehokas ja tuloksia tuottava toteutus, ja tässä mielessä riskien hallinnan voidaan ajatella kuuluvan laadunhallinnan yhteyteen (Laamanen ym. 2009, 25).

Prosessikuvaus on mallinnusta, joka on tehokkaasti jaettavissa, ja tiedonhankinta voidaan kuvata prosessiksi (Laamanen ym. 2009, 28). Prosessit ovat yksi tietämyksen laji, ja ainoastaan mallinnettu tietämys on tehokkaasti siirrettävissä ja jaettavissa (Laamanen ym. 2009, 29). Hyvin mallinnetulla prosessilla luodaan yhteisiä mielen rakenteita organisaatioon, jolloin sujuva yhteistyö mahdollistuu (Laamanen ym. 2009, 29), ja tarkoitukseni oli saada aikaiseksi sujuvampi yhteistyö korostamalla prosessikaaviossa (liite 3) koevapaupalaverin tärkeyttä. Organisaation menestyminen perustuu yhä enemmän ei-fyysisiin asioihin eli aineettomaan pääomaan, ja ne voidaan jaotella kolmeen osa-alueeseen, joita ovat inhimillinen pääoma osaamisena, kyvykkyytenä, asenteena ja hiljaisena tietona, suhdepääoma maineena, brändinä ja suhteina asiakkaisiin sekä muihin sidosryhmiin, sekä rakennepääoma muun muassa arvoina ja kulttuurina, työilmapiirinä, prosesseina ja järjestelminä sekä asiakasrekistereinä (Laamanen ym. 2009, 29).

Osaaminen ja inhimilliset voimavarat ovat organisaatioiden arvon tuottamisen resursseja, ja niitä hallitaan ja kehitetään prosesseina. Inhimillisten voimavarojen ja osaamisen avulla organisaatiot voivat innovoida tehokkaammin sekä jakaa ja kehittää osaamista. Lähes kaikki muut resurssit, kuten tietojärjestelmät, menetelmät tai työtilat voidaan suhteellisen helposti kopioida, mutta ihmisten osaaminen, kyvykkyydet ja motivaatio ovat aina ainutlaatuisia. Organisaatiot voivat perustaa kestävänsä menestyksensä ihmisten osaamisen, kyvykkyyksien ja motivaation varaan ja kaikki muut tuotteiden, palveluiden ja toiminnan ilmentymät ovat seurausta osaamisesta, koska jos ihmiset eivät osaa, mikään järjestelmä tai prosessi ei auta. (Laamanen ym. 2009, 30). Tässä mielessä valvotun koevapauden valmisteluprosessin voidaan ajatella lähtevän myös osaamisesta ja inhimillisistä voimavaroista sekä sitoutumisesta, joiden kautta Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa voidaan tehostaa ja organisaatio saa kestävästä menestystä. On ehkä tarpeen määritellä, mitä ydinosaamista prosessien asianmukainen hoito päätepesteeensä asti edellyttää.

Yhä suurempi osa palveluista tuotetaan yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa arvoa luovissa verkostoissa, joka muodostuu toisiinsa liittyvistä organisaatioista ja henkilöistä, sekä niiden tiiviistä ja pitkäaikaisesta yhteistyöstä (Laamanen ym. 2009, 32). Verkoston jäsenillä on sovitut roolit, joihin liittyvät vastuut sovitusta toiminnoista, ja verkostoilla tavoitellaan joustavuutta, kustannustehokkuutta ja nopeaa läpäisyä (läpimenoaika on kalenteriaika, joka kuluu tietyn toiminnon toteuttamiseen) (Laamanen ym. 2009, 32). Verkosto on tapa vastata toimintaympäristön jatkuvaan muutokseen ja monimutkaistumiseen, ja sen avulla voidaan koota arvon tuottamiseen tarvittavat resurssit joustavasti. (Laamanen ym. 2009, 30, 32-33). Uskon, että Rikosseuraamuslaitoksessa on olemassa perustasolla arvoa luovat verkostot, kuten Laamanen edellä kuvaili, joten toivon myös yhteistyön parantamisen koko koevapausprosessissa varmistavan, että verkosto kykenee vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin ja monimutkaistumiseen. Rikosseuraamusalalla muutoksia saattavat olla esimerkiksi lakimuutokset, jotka saattavat vaikuttaa toimintaympäristöön olennaisella tavalla.

Sydänmaalakan (2015, 37) mukaan julkinen johtaminen on perinteisesti nähty byrokraattisena, hierarkkisena ja paikalleen jähmettyneenä, eikä yleensä olekaan puhuttu johtamisesta vaan hallinnosta. Sydänmaalakan (2015, 37) mukaan Suomi on elänyt staattisessa hallintokulttuurissa, jossa Suomen julkista hallintoa on pidetty usein vanhanaikaisena, huonosti toimivana ja paljon älyttömyyksiä sisältävänä organisaationa. Todellisuudessa tilanne ei kuitenkaan ole niin mustavalkoinen, vaan julkisesta hallinnosta voidaan löytää myös hyvän johtamisen esimerkkejä, minkä lisäksi julkisen sektorin johtaminen on kehittynyt viime vuosikymmeninä paljon, ja se kehittyy jatkuvasti lisää (Sydänmaalakka 2015, 37). Sydänmaalakan (2015, 37) huomiot kytkevät hallinnollisen viitekehysten ja hyvän hallinnon edistämisen mielestäni vahvasti osaksi projektijohtamisen viitekehystä, koska johtamisessa on hänen (2015, 37) mukaansa kysymys samanaikaisesti juuri hallinnosta, vaikka asian kuvailuun käytetäänkin eri termejä.

Prosessijohtamista voidaan tarkastella useasta näkökulmasta. Gustafssonin ja Marniemen (2012, 42) organisaatio- ja prosessikeskeisen ajattelutavan mukaan prosesseja tarkasteltaessa käsitellään toisen työtä, jolloin vaaditaan herkkyyttä, mutta ihmisiä on helppo sitouttaa, jos puhutaan oikeista asioista oikealla tasolla, ja prosessien sujuessa toimii vuorovaikutus, minkä seurauksena työhyvinvointi paranee. Sydänmaalakan (2015, 75) määrittelemä älykäs julkinen johtaminen -prosessimalli puolestaan lähtee liikkeelle johtamisesta, joka on johtajan ja asiantuntijoiden välistä vuorovaikutusprosessia tiimissä, jossa vallitsevat tietyt arvot ja kulttuuri ja jossa yritetään saavuttaa jaettu visio ja tavoitteet mahdollisimman tehokkaasti. Valvotun koevapauden valmistelu on toiminnan tasolla ehkä lähempänä Sydänmaalakan (2015, 75) esittämää älykkään julkisen johtamisen prosessimallia.

Gustafssonin ym. (2012, 42) mainitsemaa työntekijöiden sitouttamista, herkkyyttä muiden työstä puhuttaessa sekä työhyvinvointia ei tule väheksyä valmisteluprosessia tarkasteltaessa, koska Sydänmaalakan (2015, 75) mukaan tiimin lisäksi vuorovaikutusprosessiin vaikuttavat osasto, organisaatio, verkosto ja yhteiskunta. Kaikki edellä mainitut elementit löytyvät myös Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiosta, jossa vuorovaikutusprosessiin ja työhön kuuluvat olennaisesti sitouttaminen ja sitoutuminen, työhyvinvointi työyhteisön sisällä, osastot kuten vankiosastot, organisaatiot ja verkostot eli esimerkiksi yhteistyökumppanit sekä itse yhteiskunta, jonka turvallisuudesta Rikosseuraamuslaitoksen kuuluu pitää huolta.

Visio, tarkoitus ja tavoitteet ovat Sydänmaalakan (2015, 77) mielestä johtamisprosessin lähtökohtana ja keskinäinen vuorovaikutus johtajien ja asiantuntijoiden tiimeissä voi olla vuoropuhelua, käskemistä, väittelyä tai keskustelua tilanteesta riippuen. Sydänmaalakan kuvaus johtamisprosessin vuorovaikutuksesta ja tiimeistä on myös vankilaorganisaatiossa vartijoiden, rikosseuraamusesiemiesten ja muiden tiimeissä työskentelevien henkilöstöryhmien keskuudessa vallitseva yhteinen piirre. Sydänmaalakan (2015, 77) mukaan tavoitteena ollut tulos lopputuotoksena voi olla onnistunut tai epäonnistunut, ja lisäksi onnistunut tulos voi olla tehottomasti tai tehokkaasti saavutettu, joista jälkimmäinen johtaa pidempiaikaiseen vaikuttavuuteen. Siksi on mielestäni tärkeää, että myös Rikosseuraamuslaitoksessa asetetaan säännöllisesti tulostavoitteita ja valvotaan organisaation sisällä, että niitä kohti toimitaan.

4.1.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Valvotun koevapauden valmistelun prosessissakin olisi toivottavaa saavuttaa Sydänmaalakan määrittelemä tehokkaasti saavutettu onnistunut tulos. Vankeuslain 25:n (23.9.2005/767) mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä pyrkimällä estämään rangaistusaikaiset rikokset. Koska vankeuslaki (23.9.2005/767) määrittelee vankeu-

den sisällöksi vapauden menettämisen tai sen rajoittamisen ja vaatii vankeuden täytäntöönpanolta, ettei se saa aiheuttaa vangin oikeuksiin tai olosuhteisiin muita rajoituksia, kuin laissa säädettyjä tai joita itse rangaistuksesta välttämättä seuraa, on kokonaisuuksien hallinnan suhteen Gustafssonin ym. (2012, 43) esiin tuomaa prosessitasojen välisen kytköksen hahmottamista pidettävä tärkeänä.

Gustafssonin ym. (2012, 43) mukaan prosessitasot liittyvät aina toisiinsa riippumatta siitä, onko niitä kuvattu tai määritelty, ja ajatukseni oli laatia prosessikaavio (liite 3) Helsingin vankilaan kuvaamaan ja määrittelemään prosessitasojen välisiä kytköksiä. Lähtökohtana prosessijohtamisessa on, että kun organisaatio luo riittävästi arvoa asiakkaalle suhteessa kustannuksiin, syntyy mahdollisuus taloudelliseen menestymiseen (Laamanen ym. 2009, 10). Arvonluontiin liittyvää toimintaa kannattaa tarkastella mallintamalla eli kuvaamalla prosessi, koska kun halutaan parempia tuloksia, täytyy tehdä muutoksia käytännön toimintaan (Laamanen ym. 2009, 10). Prosessijohtaminen antoi mielestäni prosessikaavion kehittämistarpeelle perustellun syyn, vaikka kysymys on enemmänkin arvon luomisesta asiakkaalle (jos yhteiskunnallekin), kuin taloudellisen menestymisen vaateesta.

Toimeksiantaja odotti minulta kaaviota, johon on määritelty prosessin vaiheet ja valvotun koevapauden valmisteluun osallistuvien virkamiesten vastuut aiempaa yksityiskohtaisemmin. Aiempia prosessikaaviota oli olemassa, mutta niitä oli toimeksiantajan mukaan syytä kehittää. Mallintamisen avulla pyritään käsittämään, mikä on toiminnassa kriittistä arvonluonnin näkökulmasta, mutta tehokkaan prosessijohtamisen kannalta pulmana on usein esimerkiksi toiminnan mallintaminen liian yksityiskohtaisesti (Laamanen ym. 2009, 11). Prosessiajattelu eroaa muista johtamisen konsepteista siinä, että huomio kohdistuu suoraan toimintaan, eikä ihmisiä pyydetä tekemään enempää vaan eri tavalla, ja prosessiajattelu liittyy läheisesti laatujohtamiseen, jatkuvaan parantamiseen ja logistiikkaan (Laamanen ym. 2009, 12). Mekaaninen prosessikaavio ei siis mielestäni ollut ainoa ratkaisu ongelmaan vaan myös laadun parantaminen, ja että ymmärtäisin Laamasen ym. (2009, 11) sanoin, mikä on toiminnassa kriittistä arvonluonnin näkökulmasta.

Opinnäytetyössäni oli kysymys Toikon ja Rantasen (2009, 21-22) määrittelemästä tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta, jossa yhdistyvät konkreettinen kehittämistoiminta ja tutkimuksellinen lähestymistapa, jossa käytännön ongelmat ja kysymykset ohjaavat tiedontuotantoa. Elättelen toiveita siitä, että prosessikaavio ja kehitysehdotukseni osoittautuisivat niin toimiviksi, että ne otettaisiin käyttöön kenties modifioituna laajemmin koko rikosseuraamusalalla, jolloin esimerkiksi yhdenmukaisuus ja tasapuolisuus toteutuisivat paremmin. Vaikka tarkastelin tutkielmassani ainoastaan valvotun koevapauden valmistelua ja kysymys oli yksittäisen prosessin kehittämisestä, en tavoitellut ainoastaan välittömiä tuloksia. Toivoin nostavani kehittämis-

toiminnan tulokset ja johtopäätökset yleisemmälle tasolle, projektikaavion muodossa käsitteelliseen muotoon, jolloin ilmiö olisi helpommin arvioitavissa myös yleisen merkityksen kannalta ja siirrettävissä laajempaan keskusteluun (Toikko ym. 2009, 22).

Kuten Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2014, 19) ovat todenneet, voi tutkimuksellinen kehittämistyö saada alkunsa erilaisista lähtökohdista, kuten esimerkiksi organisaation kehittämistarpeista tai halusta saada muutoksia aikaiseksi. Molemmat Ojasalon ym. (2014, 19) mainitsevat lähtökohdat olivat selkeästi olemassa tässä tutkielmassa, koska Helsingin vankila toimeksiantajana oli selkeästi ilmaissut, ettei koevapauden valmistelun prosessissa toimita vielä toivotulla tavalla. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on Ojasalon ym. (2014, 19) mukaan tyyppillisesti luonnostella, kehitellä ja ottaa käyttöön uusia ratkaisuja. Työhön kuuluu käytännön ongelmien ratkaisua sekä uusien ideoiden, käytäntöjen tai palveluiden tuottamista ja toteuttamista, eikä tarkoituksena ole ainoastaan kuvailla tai selitellä asioita, vaan etsiä niille parempia vaihtoehtoja ja viedä asioita käytännössä eteenpäin (Ojasalo ym. 2014, 19). Tieteellisen tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistyön eroina ovatkin päämäärät, koska uuden teorian tuottamisen lisäksi tutkimuksellisessa kehittämistyössä halutaan saada aikaan myös käytännön parannuksia tai uusia ratkaisuja ilmiöön (Ojasalo ym. 2014, 19).

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä tekstin ja uuden tiedon tuottaminen on keskeistä, mutta pääpaino tavoitteenasettelussa on usein varsinaisen käytännön kehittämistehtävän saavuttamisessa ja uuden käytännön tiedon tuottamisessa (Ojasalo ym. 2014, 19). Tehdyn työn dokumentointia ja julkisuutta korostetaan (Ojasalo ym. 2014, 19-20) ja tarkoitukseni oli korostaa niitä kuvaamalla perusteellisesti koko opinnäytetyöprosessi, koska Ojasalon ym. (2014, 20) mukaan siten on mahdollista luoda aivan uudenlaista ammatillista tietoa. Dokumentoimalla työelämässä olevaa hiljaista tietoa (Ojasalo ym. 2014, 20) - jota itse pyrin selvittämään asiantuntijahaastatteluiden avulla - on mahdollisuus uudistaa työelämän osaamis- ja tietoperustaa sekä asettaa hyvä perusta tulevaisuuden kehittämishankkeille (Ojasalo ym. 2014, 20). Vasta tulevaisuus tulee näyttämään, olenko onnistunut Ojasalon ym. esiin tuomassa työelämän uudistamisessa tai asettanut hyvän perustan seuraaville hankkeille rikosseuraamusalalla.

4.1.2 Tarkoituksenmukaisuus Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa

Visio ja tavoitteet ovat Sydänmaalakan (2015, 77) mukaan johtamisprosessin alku, ja organisaation tahtotilan kuvaus visiona tietyllä aikajänteellä antaa merkityksen ja tarkoituksen toiminnalle ja ohjaa konkreettista käyttäytymistä haluttuun suuntaan. Tiimin tai johtajan ja asiantuntijan välillä tapahtuva vuorovaikutus on parhaimmillaan aitoa vuoropuhelua ja yhteistoi-
mintaa, jossa korostuvat arvostus, avoimuus ja luottamus, ja hyvä tiimityöskentely on avain organisaation menestykseen (Sydänmaalakka 2015, 78). Vankiloissa toteutettava työ on tiimeissä tehtävää yhteistyötä, ja onnistunut vankeusaika on mielestäni sekä vangin että henkilökunnan näkökulmasta avain organisaation menestykseen, koska siten siirrämme mahdollisesti

Sydänmaalakan (2015, 78) esiin tuoman arvostuksen, avoimuuden ja luottamuksen kansalaisten käsitykseen Rikosseuraamuslaitoksesta. Valvotun koevapauden valmisteluprosessissa tulisi myös huomioida esimerkiksi moniammatillisen tiimityöskentelyn tärkeys, koska tiimi on Sydänmaalakan (2015, 78) mukaan organisaation suoriutumisen sekä osaamisen ydin. Yhteistoiminnan tavoitteena on saavuttaa hyviä tuloksia (Sydänmaalakka 2015, 78), jotka tarkoittivat opinnäytetyöni kohdalla mielestäni tavoitetta saada vankeja koevapauteen asianmukaisesti.

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa (2011, 3) vuosille 2011-2020 mainitaan, että Rikosseuraamuslaitos vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuuteen toteuttamalla oikeudenmukaista ja vaikuttavaa seuraamusten täytäntöönpanoa, ja erityisenä tavoitteena on parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä tuomittujen uusintarikollisuusriskiä. Jotta tavoite saataisi toteutettua, Rikosseuraamuslaitos kehittää perustehtävän sisältöä, työmenetelmiä, prosesseja ja henkilöstön osaamista sekä yhteistyötä muiden viranomaisten ja yhteistyötahojen kanssa (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 3), ja toivon kehittäneeni niitä tämän työn avulla. Strategiassa mainitaan, että arviointiprosessi muodostaa perustan rikosseuraamusalan turvallisuusajattelulle ja että arviointimenetelmiä, arvioinnissa saatavan tiedon hyödyntämistä ja arviointitiedon kulkua henkilöstöryhmien välillä kehitetään (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020, 11), joten on perusteltua myös strategian näkökulmasta, että arviointiprosesseja ja yhteistyötä kehitetään. Jouduin väistämättä laitoksen työkuulttuurin alueelle, jonne ”joutumisessa” kuitenkin auttaa työkokemukseni kentältä. Minulla on hiljaista tietoa organisaatiosta ja osaan myös kysyä asioista, joista ulkopuolisella tutkijalla ei välttämättä olisi hajuakaan.

Moraalin ja etiikan suhteen prosessien kehittämisessä tulee olla mukana aito halu ja kyky toimia ja uudistua, noudattaa itse tekemiään päätöksiä, tiedottaa tarvittaessa sekä seurata, että prosessin mukaan toimitaan (Gustafsson ym. 2012, 43). Gustafssonin ym. (2012, 42) mukaan kehittämistyössä tulee olla selkeä tavoite ja syy, miksi prosessia kehitetään, ja tavoitteen tulee johtaa laaja-alaisesti määritellen asiakkaan tarpeista. Siksi myös valvotun koevapauden valmisteluprosessissa tulee huomioida asiakaslähtöinen ote esimerkiksi perusoikeuksien näkökulmasta. Perusoikeuksien huomioinnilla viitataan erityisesti hallintolain turvaamaan perustuslain 21 §:n hyvän hallinnon menettelyllisiin vähimmäistakeisiin, kuten oikeuteen saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi, oikeuteen tulla kuulluksi ja oikeuteen saada perusteltu päätös, joita voidaan pitää kansalaisen menettelyllisinä perusoikeuksina (Mäenpää 2011, 20-21). Asiakkaan tarpeista johdettavaa tavoitetta tukee myös vankeuslain 7 § (23.9.2005/767), jonka mukaan vankia on kuultava muun muassa toimintaan sijoittamista sekä muuta häntä koskevaa päätöstä tehtäessä huomioiden hallintolain 34 §:ssä (6.6.2003/434) säädetyt vaatimukset asianosaisen kuulemisesta.

4.2 Aikaisemmat tutkimukset ja ammatillinen keskustelu

Aalto & Laine (2014, 3) on tehnyt opinnäytetyön Hämeenlinnan vankilan koevapauden valmisteluprosessista kuuden valmistelussa olevan työntekijän asiantuntijahaastattelun avulla hyödyntäen Rikosseuraamuslaitoksen hallitun vapauttamisen käsikirjaa sekä valvottua koevapautta sääteleviä lakeja ja ohjeita. Valmistelu oli koettu sekavaksi prosessiksi, johon tarvittaisi selkeämpää ohjeistusta sekä pelisääntöjä. Vuoden 2014 lakimuutoksen oli toivottu selkeyttävän valmistelua peläten kuitenkin byrokraatian kasvamista. Opinnäytetyön kehitysehdotuksena oli tehostaa työntekoa ja välttää ylimääräistä tai päällekkäistä työtä, koska rikosseuraamusesimies saattaa vaihtua valmisteluprosessin aikana tai suuri työmäärä mennä hukkaan vankilassa ja kunnassa, jos koevapaus peruuntuu (Aalto ym. 2014, 24-25). Tiedottamisen puutteeseen ja vankien valikoitumiseen esitettiin uudenlaista toimeenpanosuunnitelmapohjaista hakemuskavaketta, johon vanki voisi kirjata omatoimisesti järjestämänsä asunnon tai toimipaikan, ja rikosseuraamusesimies aloittaisi edellytysten täytyessä valmistelun. Ehdotettiin myös, että osaston vastaava rikosseuraamusesimies haarukoisi osastonsa vangit, mutta vaarana pidettiin yhä hyväosaisten vankien valikoitumista prosessiin haarukoinnista ja aktiivisuudesta riippuen. (Aalto & Laine 2014, 3, 56)

Haasteena on Aallon ym. (2014, 25) mielestä myös selvittää, pitääkö koevapauden valmistelua muuttaa standardisoidummaksi vai vankikohtaisemmaksi ja onko tiedonkulku kaikkien toimijoiden yhteinen vai ainoastaan vangin ja ulkopuolisten toimijoiden välinen asia. Aalto ym. pitivät olennaisena valvotun koevapauden toteuttamisesta vastaavaa henkilöä, tai että kaikki vankilan koevapaudet olisivat yhdellä virkailijalla (Aalto ym. 2014, 57-58). Opinnäytetyössä toivottiin yhteistyön lisäämistä vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen välillä, koska yhdyskuntaseuraamustoimistolla voi olla arvokasta tietoa esimerkiksi työ- tai toimintapaikoista. (Aalto ym. 2014, 60).

Itselleni selvisi helmikuussa 2017 vieraillessani Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimistossa, etteivät he osallistu koevapausasioihin millään tavalla. Rikosseuraamuslaitoksen hallitun vapauttamisen käsikirjan mukaan yhdyskuntaseuraamustoimisto on linjattu osallistumaan valvontaan tulevien koevapauden suunnitteluun ja järjestämään mahdollisia tapaamisia sekä muuta työkentelyä koevapauden aikana osana toimintavelvoitetta, minkä lisäksi käsikirjassa huomioidaan mahdollinen yhteistyön tarve koevapauden valmistelun ja toteuttamisen suhteen myös ilman valvontaa vapautuvien kohdalla (Socca 2012. 31). Honkasen ja Roikosen (2015, 40-41) opinnäytetyössä velvoitepaikan hankintaan toivottiin enemmän tukea ja esimerkiksi listaa mahdollisista velvoitepaikoista, joten vankilan yhteistyö yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa saattaisi helpottaa koevapauden valmistelua.

Honkasen ym. (2015, 36-37) opinnäytetyössä informaatio vankilassa koettiin osin puutteelliseksi ja haastatellut henkilöt olivat toivoneet lisää tiedottamista valvotun koevapauden suunnitelmaprosessin etenemisestä. Vankilahenkilökunnan toiminnassa oli havaittu eroja ja niihin toivottiin yhdenmukaisuutta, koska työntekijöiden toisistaan eroavaiset linjaukset ja työtavat vaikuttivat vangin aktiivisuuteen ja motivaatioon negatiivisesti (Honkanen ym. 2015, 36-37, 40-41). Lisäksi hankalan suunnitelmaprosessin, byrokratian ja tiedonkulun puutteiden todettiin vaikeuttavan huomattavasti vangin pääsyä valvottuun koevapauteen (Honkanen ym. 2015, 40-41).

Rantanen, Lindqvist, Lindström, Vuorinen & Weckroth (2016, 15, 24, 27) selvittivät, miten toimijoiden välinen yhteistyö toimii valvotun koevapauden aikaisen päihdekuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa haastatteleamalla koevapaudessa olevia tai olleita asiakkaita sekä päihdetyöntekijöitä. Tutkimustulosten perusteella valvotun koevapauden valmisteluprosessia koskevien käytäntöjen yhtenäistäminen sekä vankiloiden palveluohjaus valmisteluvaiheessa ovat keskeisiä kehittämiskohteita (Rantanen ym. 2016, 93). Rantasen ym. (2016, 15) tutkimuksessa kuvattiin vapauttamisvaihetta nivelvaiheena, jossa vastuu henkilön kanssa työskentelystä siirtyy toisille viranomaisille, mutta valvottuun koevapauteen liittyvä verkostoyhteistyössä on kehittämisen varaa esimerkiksi resurssien riittämättömyyden ja tiedonkulun haasteiden vuoksi (Rantanen ym. 2016, 15-16).

Valvotun koevapauden aikaisen päihdekuntoutuksen hoidon arviointiin, valmisteluun sekä sisällön suunnitteluun tarvitaan enemmän yhteistyötä vankiloiden, vangin kotikunnan ja päihdehoitoa antavan tahon välillä (Rantanen ym. 2016, 92). Erilaiset yhteistyötä tukevat alueelliset tapaamiset olisivat tarpeen, koska niiden avulla työntekijät tutustuisivat toisiinsa ja oppisivat ymmärtämään toistensa näkökulmia saaden samalla tietoa valvotun koevapauden ja päihdehoidon kysymyksistä (Rantanen ym. 2016, 92). Asioita eteenpäin vievä, palvelujärjestelmää tunteva ja verkostoyhteistyön koordinoinnista vastuun ottava vankilatyöntekijä helpottaa asiakkaan mahdollisuutta päästä valvottuun koevapauteen ja saada tarvitsemaansa päihdekuntoutusta (Rantanen ym. 2016, 92), mikä tukee mielestäni ajatusta erikseen nimetystä vastuuhenkilöstä vankilan koevapausprosesseihin.

Vangin osallistuminen hoidon suunnitteluun ei aina toteudu, vaikka asiakkaan tilanteen ja tarpeen tulisi olla kuntoutuksen lähtökohta, eikä asiakkaan jättämistä oman hoitonsa suunnittelun ulkopuolelle voida pitää perusteltuna, vaan suunnittelu voitaisi hoitaa esimerkiksi videoneuvotteluyhteyden avulla (Rantanen ym. 2016, 92). Prosessijohtamisen ajatus kytkeytyy Rantasen ym. (2016, 92) esiin tuomaan asiakkaan osallisuuden vaatimukseen, koska Laamasen ym. (2009, 7) mielestä asiakkaat ovat yhteistyökumppaneita arvoa luovassa verkostossa. Käytännössä yhteistyön kehittäminen edellyttää sekä valtakunnallista tiedotusta ja ohjeistusta että paikallista

toimintaa (Rantanen ym, 2016, 92). Helsingin vankilan valvotun koevapauden valmisteluprosessin kehittäminen on paikallista toimintaa yksittäisessä vankilassa, mutta jos uudelleen järjestetty prosessi osoittautuu toimivaksi, voidaan ehdottamastani koevapausprosessin kulusta ottaa alalla mallia.

Valvotun koevapauden valmistelussa noudatettavat käytännöt vaihtelevat vankiloittain, ja se aiheuttaa ongelmia vankien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta, mutta käytäntö on kirjavaa joskus tapauskohtaisen soveltamisen tarpeellisuuden vuoksi ja voi siten olla osittain puolustettavissa (Mäkipää 2010, 1-2). Taustalla vaikuttavat Mäkipään (2010, 2) mukaan kuitenkin myös puutteellinen sääntely ja ohjeistus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksessa arvioitiin valvotun koevapauden toimivuutta, ja tutkimusaineistoon sisältyi esimerkiksi keskeisten toimijoiden haastatteluita, vuoden 2008 loppuun mennessä päättyneiden koevapauksien tilastoaineisto sekä säädös- ja muuta virallisaineistoa (Mäkipää 2010, 1-2). Tutkimuksen mukaan koevapaus saattaa joissakin vankiloissa estyä, jos sen ei katsota tosiasiasa edistävän yhteiskuntaan sijoittumista, koska vangilla on jo lähtökohtaisesti niin hyvät perusvalmiudet hoitaa asioita vapautumisen jälkeen ja vankeinhoitohenkilöstöä askarrutti, tulisiko koevapaus kohdistaa erityisesti tuettua vapautumista tarvitseville vai tuen tarpeesta riippumatta kaikille vangeille (Mäkipää 2010, 2).

Valvotun koevapauden valmistelu on monivaiheinen prosessi, jossa vangin tulee pääsääntöisesti olla itse aktiivinen, ja jos vangin omat valmiudet eivät riitä kaikkien koevapauden osien järjestämiseen, vaatii prosessi toisinaan paljon aikaa vankilahenkilökunnalta (Mäkipää 2010, 2). Menettelytapojen vaihtelua aiheuttavat usein resurssit, koska niiden niukkuuden vuoksi ei välttämättä ehditä tekemään kartoitusta vangeista koevapautta varten tai aloittamaan potentiaalisille vangeille koevapauden valmistelua, jolloin järjestelmän piiriin pääsevät helpommin toimintakyvyltään hyväkuntoiset, oma-aloitteiset sekä aktiiviset vangit (Mäkipää 2010, 2). Käytävissä olevat resurssit vaikuttavat myös siihen, millaisiksi koevapauksien sisällöt muodostuvat riippuen yhteistyömahdollisuuksista muiden vankiloiden, ulkopuolisten viranomaisten ja muiden sidosryhmien kanssa (Mäkipää 2010, 3). Koevapauden valmistelussa havaittiin prosessin sujuvuuteen liittyviä ongelmia, kuten kangertelevuutta ja pitkäkestoisuutta, minkä lisäksi esiintyi puutteita tiedonkulussa ja eri osapuolten huomioimisessa valmisteluprosessin aikana (Mäkipää 2010, 3). Käytäntöjen vaihtelevuus liittyi osittain koevapautta koskevan sääntelyn väljyyteen, ja vaikka sääntelyn avoimuus koetaan tarkoituksenmukaiseksi, jotta koevapaus toteutuisi yksilöllisesti, esimerkiksi koevapautteen pääsemisestä voisi olla syytä säätää yksiselitteisemmin (Mäkipää 2010, 3).

Koevapauden edellytysten arviointi tulisi tehdä jokaiselle rangaistusta suorittavalle yksilölle lyhyitä tuomiota lukuun ottamatta, mutta on vaikea uskoa, että Rikosseuraamuslaitoksen ny-

kyisillä ja edelleen vähenevillä resursseilla kyettäisiin hoitamaan tehtävää (Mäki 2012, 2). Lisäksi resurssien puute saattaa johtaa siihen, että lain asettamat tavoitteet toteutuvat huonosti (Mäki 2012, 3). Koevapauteen tulee jatkossa entistä haasteellisempia rikosseuraamusasiakkaita, joille pitää turvata tarvetta vastaava tuki muun muassa intensiivisemmän valvonnan muodossa, minkä lisäksi lisääntyvät koevapaudet edellyttävät nykyistä enemmän yhteistyötä ja yhteydenpitoa tarvittaviin yhteistyötahoihin, rikosseuraamusasiakkaiden perheisiin sekä läheisiin (Mäki 2012, 2). Tämä edellyttäisi Mäen (2012, 2) mielestä verkostotyöhön erikoistuneita työntekijöitä, ja Rikosseuraamuslaitoksen tulisi vastata tarvittavan verkostotyön koordinoinnista ja toimintaprosessin hallinnasta.

Rikosseuraamuslaitoksen tulisi Mäen (2012, 3) mielestä seurata vankiloiden päätöksiä yhdenvertaisuusnäkökulmasta ja ryhtyä toimenpiteisiin, jos yhdenvertaisuus ei toteudu. On erityisen tärkeää, että koevapauteen siirtymisen valmistelu kuten asunnon tai työpaikan valmistelu on aloitettu riittävän varhain jo vankilassa ja esimerkiksi silloin, kun koevapauden valmistelu tai siitä päättäminen tapahtuu viime hetkellä, tai yhteydenpito tarvittaviin yhteistyötahoihin on ollut riittämätöntä, saattaa yhteistyökumppaneille koitua ylimääräisiä järjestelyitä tai taloudellisia kuluja, jotka ovat aiheutuneet Rikosseuraamuslaitoksen toimenpiteistä (Mäki 2012, 3). Pitkäaikaisvankien koevapauden valmistelu edellyttää erityisen huolellisen valmistelun sekä hyvän yhteistyön laitoksen ulkopuolisten toimijoiden kanssa (Mäki 2012, 4). Lisäksi on tärkeää, että koevapaus pitkäaikaisvankien kohdalla riittävän pitkä, koska heidän sopeutuminen sekä käytännön arjen hallintaan saaminen vie pidemmän aikaa, ja usein vaaditaan intensiivisempiä tukitoimia (Mäki 2012, 4).

Vankien yhdenvertaisuus nousi Ahtosen (2015, 64) tutkielmassa esille muun muassa valvotun koevapauden kohderyhmän sekä valmistelun suhteen. Kohderyhmään liittyvät yhdenvertaisuusongelmat, kuten koevapauden kohdistuminen paremmassa asemassa oleviin vankeihin sekä vankiloiden väliset käsityserot koevapauden kohderyhmästä on pyritty ratkaisemaan uudessa laissa antamalla Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle valtuudet tarkempien määräysten antamiseen, jolloin informaatio olisi samanlaista kaikille valmistelua tekeville virkamiehille (Ahtonen 2015, 64). Valvotun koevapauden valmistelussa esiintyvät yhdenvertaisuusongelmat ovat kiinteästi yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen resursseihin ja puutteisiin rangaistusajan suunnitelman toteuttamisessa sekä kohderyhmän määrittelyssä, koska silloin valmistelu kohdistuu helposti henkilöihin, joille koevapauden valmistelu on helppoa (Ahtonen 2015, 65). Valvotun koevapauden ja vangin perusoikeuksien kannalta on olennaista, miten Rikosseuraamuslaitoksen resurssit riittävät, ja viranomaiselle annettu harkintavalta koevapauksissa saattaa mahdollistaa vangin perusoikeuksien rajoittamisen tarpeettomasti Rikosseuraamuslaitoksen tehokkuuden nimissä, vaikka perusoikeuksien kunnioittamisen pitäisi olla aina ensisijaista (Ahtonen 2015, 71).

Valvotun koevapauden edellytysten selvittäminen ja valmistelu ovat Rikosseuraamuslaitoksen hallitun vapauttamisen käsikirjan mukaan muuta vapautumisen valmistelua perusteellisempaa, koska vanki on vielä koevapauden aikana tarkkojen ehtojen ja valvonnan alaisena. Koevapauden sijoittamisen mahdollisuus pitää selvittää vankilassa kaikkien ehdonalaisten vapautteen pääsevien vankien osalta noin vuotta, ja lyhyempää rangaistusta suorittavilla noin puolta vuotta aikaisemmin. Käsikirjan mukaan koevapauden valmistelu käynnistetään, jos arviointikeskuksen laatima rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman valvotusta koevapaudesta, rangaistusajaksi on toteutunut suunnitellusti ja sijoitusvankila arvioi koevapauden edellytysten täyttyvän muutenkin. Vankila voi esittää vangin sijoitusta koevapauteen, jos se on perusteltua ja vanki haluaa sitä, vaikka rangaistusajan suunnitelmassa ei olisi asiasta mainintaa tai suunnitelmaa. Vangilla on myös aina oikeus hakea koevapauden sijoittamista, jolloin vankilan pitää saattaa asia oman lausuntonsa kera arviointikeskuksen ratkaistavaksi. (Socca 2012, 29)

Vankilassa arvioidaan aluksi, onko vangin koevapauden ehtojen noudattaminen todennäköistä sekä edistääkö se rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista sekä muiden edellytysten täyttymistä. Hallitun vapauttamisen käsikirjan mukaan koevapauden edellytysten selvittämistä ja valmistelua koordinoi rangaistusajan suunnitelmatyöskentelystä vastuussa oleva virkamies, ja sosiaalisten asioiden valmistelu voidaan siirtää esimerkiksi sosiaalityöntekijälle, erityisohjaajalle, tai siitä voidaan sopia valvojan kanssa. Valvonnan valmistelee joko rikosseuraamusesimies tai hänen pyynnöstään vartija, ja yhdyskuntaseuraamustoimisto on mukana ainakin valvontaan tulevien koevapauden suunnittelussa, minkä lisäksi yhdyskuntaseuraamustoimisto voi järjestää tapaamisia tai muuta työskentelyä osana koevapauden toimintavelvoitetta. Valvontaan vapautuvien vapauttamissuunnitelman, valvontasuunnitelman ja työskentelyn alkukartoituksen laatiminen yhdyskuntaseuraamustoimiston Tyne-järjestelmään on suotavaa aloittaa jo silloin, kun aloitetaan valvotun koevapauden suunnittelu. Ilman valvontaa vapautuvien kohdalla on myös syytä miettiä, tarvitaanko yhdyskuntaseuraamustoimistoa koevapauden valmistelussa ja toteuttamisessa. (Socca 2012, 30-31)

Koevapauden valmisteluprosessi on monien vaiheiden ja mukana olevien toimijoiden määrän vuoksi sekavahko, ja koevapauden haluavalla vangilla pitää olla paljon oma-aloitteisuutta ja sinnikkyyttä, koska prosessi kokonaisuutena saattaa olla etenkin vangin näkökulmasta sekava ja vaikeasti hahmotettava. Olisi asianmukaista, että vankilat informoisivat osapuolille prosessin aikatauluista, ja että valmistelun edetessä vanki pidettäisi paremmin tietoisena prosessin vaiheista. Vangille tulisi antaa valmistelun alusta alkaen oikeaa ja realistista tietoa koevapauden sisällöstä ja valvonnasta sekä ehtojen rikkomisen seurauksista, jotta hänellä olisi mahdollisuus arvioida tosiasialliset kykynsä selviytyä vaadituista velvoitteista eikä hänelle syntyisi vääriä käsityksiä koevapauden sisällöstä. Vaikka valmisteluprosessi käynnistyy virallisesti vankilaviranomaisen aloitteesta, voidaan koevapauden edellytysten voimassaoloa ryhtyä selvittämään myös vangin ehdotuksesta. (Mäkipää 2010, 217-218)

Jotta valmistelu käynnistyisi ajoissa, ja jotta jokaisella olisi yhtäläiset mahdollisuudet hakeutua koevapauteen, olisi kohtuullista, että vanki saa riittävää, oikea-aikaista sekä oikeaa tietoa henkilökunnalta koevapauteen liittyen. Koevapauden edellytykset täyttävä ja siitä todennäköisesti hyötyvä vanki saattaa jättää hakematta koevapauteen, jos hänen merkittävimpänä tietolähteenä ovat muut vangit ja sitä myötä mahdollinen väärä tieto, koska vanki saattaa saada väärän käsityksen esimerkiksi valvonnan rankkuudesta (tämä ilmiö mainittiin myös tekemissäni asiantuntijahaastatteluissa). Vankien saaman tiedon pitää olla myös realistista eli koevapauden sisältö ja veloitteet tulee selvittää kattavasti ja riittävän ajoissa vangille, jotta ei synny väärinkäsityksiä esimerkiksi siitä, mitä koevapaudessa olevalta vaaditaan. Moni koevapaudessa ollut koki valmistelun olleen ainakin osittain epäselvä, hidaskäyttöinen ja työläs prosessi, vaikka vankeuden täytäntöönpanon tulisi nykykäsityksen mukaan olla ennustettava ja suunnitelmallinen kokonaisuus. Olisi kohtuullista, että koevapausvalmistelu olisi vangin näkökulmasta ennakoitavissa ja valmistelun eri vaiheet olisi perusteltu. Suunnitelmallisuutta ja ennustettavuutta pitää - ja voidaan kehittää etenkin valmistelussa. (Mäkipää 2010, 117, 217-219)

Vankilahenkilökunnan rooli koevapauksien valmistelun käynnistymisessä ja valmisteluresursseissa vaihtelee eri vankiloissa ja koevapaudet ovat osittain keskittyneet tiettyihin laitoksiin. Mäkipää tuo ilmi myös sen, että koevapauden täytäntöönpano on kiinni yksittäisten työntekijöiden omista asenteista, aktiivisuudesta sekä siitä, kuinka paljon siihen halutaan panostaa. Edellä mainitut seikat vaikuttavat omalta osaltaan siihen, kuinka paljon koevapauksia valmistellaan tai millainen niiden sisältö on. Koevapauden valmistelu olisi usein syytä aloittaa nykyistä aikaisemmin, koska kun vangin taustat ja koevapauteen liittyvät käytännön seikat pyritään selvittämään ajoissa, saatetaan välttyä valmistelun loppuvaiheen kiireeltä. Kun aikaa varataan tarpeeksi, ehtivät koevapauden täytäntöönpanossa mukana olevat vankeinhoidon ulkopuoliset viranomaiset sekä muut toimijat käsitellä koevapauteen lähdössä olevan asiat riittävän ajoissa. Valmisteluun voidaan saada joutuisuutta esimerkiksi osoittamalla valvottujen koevapauksien valmisteluun liittyvät tehtävät selvästi tietyille henkilöille, minkä seurauksena saattaa olla tarpeen taata heille parempi työrauha muiden töiden järjestelyin, koska koevapauksien lukumääriä on tarkoitus kasvattaa entisestään. (Mäkipää 2010, 219)

Valtakunnallisessa valvotun koevapauden kehittämisen työpajassa maaliskuussa 2017 käytiin läpi valvotun koevapauden vahvuuksia ja heikkouksia työntekijöiden ja asiakkaiden kesken. Kyseinen työpaja oli osa Valvottua koevapautta valmistelevan ja toteuttavan henkilöstön osaamisen -hanketta ja tarkoituksena oli kehittää ammatillisia käytänteitä. Työpajan keskusteluissa nostettiin vahvuksina esiin muun muassa toimiva verkosto ennen koevapauden aloittamista. Tiedon kerrottiin kulkevan kuitenkin joskus hitaasti, ja vahvistuksen saamisessa kestävästi toisiinsa kaksikin kuukautta tai tulevan täysin yllättäen. Osallistujat toivoivat, että teknologiaa

hyödynnettäisi käyden verkostopalavereita esimerkiksi videokeskustelun välityksellä, koska siten henkilöitä on helpompi tavoittaa kauempaa ja nopeammin. Yhteistyötä toivottiin aikaistetavan, ja toivon edistäväni tätä asiaa korostettuani prosessikaavion (liite 3) valmistelu-osiossa koevapaupalaveriin kutsumista valmistelun alkuvaiheessa. Työpajassa todettiin rangaistusajan suunnittelun parantuneen, mutta vankien koettiin yhä olevan eriarvoisissa asemissa ja oltiin huolissaan, selvitetäänkö koevapauden edellytykset käytännön tasolla jokaisen vangin osalta suljetuissa laitoksissa. (Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila 8.3.2017)

Toiset yhdyskuntaseuraamustoimistot kertoivat käyvänsä tapaamassa jokaista vankia ennen vapautumisajankohtaa, ja osa mainostavansa vangeille mahdollisuutta käydä koevapauden aikana tapaamisessa yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Samanaikaisesti heikkoutena pidettiin yhdyskuntaseuraamustoimiston ja vankilan välisiä tiedonkatkoksia sekä sitä, ettei toimisto ole mukana valmisteluvaiheessa. Yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilöitä toivottiin mukaan koevapauden suunnitteluun ja pohdittiin, miksei valmisteluasiakirjoissa mainita yhdyskuntaseuraamustoimistoa millään muotoa. Koevapauden valmisteluvaiheeseen toivottiin myös vangin omaisia mukaan. Työpajassa tuotiin esiin maksusitoumuksiin liittyvät ongelmat. Lisäksi koevapauden lähtevien vankien kuntalaisuuksien kanssa oli havaittu ongelmia, jotka hankaloittivat koevapauden valmistelua. Haastatteluissani tuli esiin sama ongelma, ja niissä toivottiin lakiin muutosta, jotta vangin kotikunnan vastuu saataisi selkeämmin säädösten tasolle. (Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila 8.3.2017)

Seminaarissa kävi ilmi, etteivät kaikki vangit halua koevapauden esimerkiksi päihdeongelmansa takia tai koska he pelkäävät vapautumisestaan. Vangin mieli saattaa muuttua vielä koevapauden alkamisen kynnyksellä tai sen jo alettua, eikä koevapaus tunnukaan enää vangin mielestä hyvältä idealta. Osallistujat ehdottivat ”oma työntekijä”-mallin käyttöönottoa, mutta koettiin tärkeänä, että valmistelussa on useita virkamiehiä, jotta prosessi ei keskeytyisi esimerkiksi sairaslomien vuoksi. Samojen virkamiesten kanssa tehdyn tiiviin yhteistyön koettiin kuitenkin aiheuttavan vangin ja työntekijän välille toisinaan ”henkilöitymistä”, jolloin vanki ei haluaisi asioida muiden kanssa. Työpajassa toivottiin vangin motivointityön lisäämistä, jolloin koevapauden ajoitus saattaisi parantua. Lisäsin prosessikaaviooni (liite 3) etukäteiskeskusteluihin liittyvän erillisen aikajanan tästäkin syystä. Laitoskohtaiset erot tiedostettiin hyvin ja oltiin sitä mieltä, että vaikka suljetuista laitoksista päästään vähemmän koevapauden, saattavat vangit suljetussa vankiloissa olla motivoituneempia koevapauden kuin avolaitoksissa. (Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila 8.3.2017)

5 Tutkimusasetelma

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössäni ovat prosessit, valvottu koevapaus, hallintoasiat, ja prosessijohtaminen. Rajasin käsitteet tarkasti, koska Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2012, 148)

toteavat, että tarkkaan harkituilla käsitteillä ja rajaamalla aihetta voidaan tutkimus saada järjekiini ja hallittaviin puitteisiin, jolloin päädytään tutkimaan asiaa tietyn teoriasuuntauksen viitekehyksessä. Laadin taustatiedon ja teoreettisen viitekehysten avulla ongelmakohtia kartoittavia kysymyksiä (liite 1), joilla tutkimusongelmaa voitiin kartoittaa.

Asetin kompaktisti muotoilluksi tutkimusongelmaksi sen, miten valvotun koevapauden valmisteluprosessi tulisi järjestää. Tarkoitukseni oli selvittää asiantuntijahaastatteluiden ja luonnollisen aineiston (muu käytettävissä oleva aineisto kuten olemassa olevat dokumentit) avulla valvotun koevapauden valmisteluprosessi. Haastattelin helmi-maaliskuussa 2017 Helsingin vankilassa seitsemää henkilöä, joiden joukossa oli rikosseuraamusesimiehiä, vankeja, erityis- ja päihdeohjaajia. Selvitin laitoksen nykyisen koevapausvalmistelun vahvuuksia ja heikkouksia, onnistumisia ja epäonnistumisia, vastuun- ja tehtävänjakoa sekä toimintatapoja. Lisäksi selvitin asiakirjojen sisältöä, arkistointia ja kulkua. Sisällytin viitekehysten teoriasta nousseita sekä ohjaajan ja toimeksiantajan ehdottamia teemoja haastattelukysymyksiin, lisäksi teemat kategorioiksi analysointipohjaan (taulukko 4), ja tein teorialähtöisen analyysin.

Kunnianhimoisena tavoitteenani oli laatia kevään 2017 aikana kehitysehdotus prosessikaavioineen Helsingin vankilaan valvotun koevapauden valmisteluprosessin tulevaksi järjestämiseksi. Tutkimusongelmaksi asetettiin siis kysymys, miten valvotun koevapauden valmisteluprosessi tulisi järjestää.

1. Miten valvotun koevapauden valmisteluprosessi tulisi järjestää?

Alakysymyksiksi asetettiin, miten koevapauden valmisteluprosessissa on yleisesti onnistuttu, minkä asioiden kehittäminen koetaan tarpeelliseksi sekä miten kehitellyn prosessikaavion ajatellaan tai oletetaan vaikuttavan ja toimivan käytännössä. Alakysymyksiä olivat myös, miten hyvä hallinto toteutuu ja miten säädöksiä noudatetaan valvotun koevapauden valmisteluprosessissa, sekä mitä prosessijohtamisen elementtejä prosessista löytyy ja onko niitä tarpeen edelleen kehittää ja ottaa käyttöön.

2. Miten koevapauden valmisteluprosessissa yleisesti on onnistuttu?
3. Minkä asioiden kehittäminen koetaan tarpeelliseksi?
4. Miten kehitellyn prosessikaavion ajatellaan vaikuttavan käytännössä?
5. Miten hyvä hallinto toteutuu valvotun koevapauden valmisteluprosessissa?
6. Miten säädöksiä noudatetaan valvotun koevapauden valmisteluprosessissa?
7. Mitä prosessijohtamisen elementtejä prosessista löytyy ja onko niitä tarpeen kehittää?

Asiantuntijahaastattelussa käytettiin kysymyspohjaa, johon oli hahmoteltu apukysymyksiä alakysymyksiin liittyen (liite 1). Kysymyksiä lisättiin liittyen hallitun vapauttamisen käsikirjassa esiin tuotuun yhteistyölinjaukseen yhdyskuntaseuraamusatoimiston ja vankilan välillä, jossa yhdyskuntaseuraamustoimiston taustatiedoista saattaisi olla valmistelussa hyötyä. Haastateltavien ajatuksia kysyttiin myös mahdollisuudesta, että resurssija kohdennettaisiin laitoksissa erikseen koevapauksia valmisteleviin nimettyihin virkamiehiin. Halusin myös tarkastella ajatusta prosessikaaviosta jo henkilökohtaisissa haastatteluissa, jotta saisin kentältä mielipiteitä siitä, onko kaavio hyödyllinen ja sitä myötä sen parantaminen olennaista.

Kuten Hirsjärvi ym. (2012, 30) ovat opinnäytetyön kaltaisista tutkimuksista todenneet, tässä tutkielmassa ei hahmotettu laveasti asioiden taustaa tai menetelmätiedon perusteita, vaan pyrittiin asioiden syvällisestä ymmärryksestä kertoviin tulosten tulkintoihin sekä huolelliseen argumentointiin ja dokumentointiin sekä prosessuaalimetodisiin oivalluksiin. Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen tutkimus on luova prosessi eri vaiheineen sisältäen aiheeseen perehtymisen, suunnitelman laadinnan, tutkimuksen toteutuksen sekä tutkimusselosteen laatimisen (Hirsjärvi ym. 2012, 30). Työni on moniulotteinen, ja ammennan tietoa henkilöiden haastatteluista, joiden yhteydessä olen kiinnostunut ihmisten kokemuksista, jotka liittyvät koevapauksien valmisteluprosessiin. Työstä löytyy mielestäni runsaasti tapaustutkimuksellisia piirteitä, kuten eri tietolähteiden yhdistämistä, aineiston monilähteisyyttä, sekä runsaasti tulkinnan pohjana olevan aineiston dokumentaatiota (Kananen 2012, 35). Pyrin dokumentoimaan tulkinnan pohjana olevan teoreettisen osuuden laajasti jo suunnitelmavaiheessa, jotta opinnäytetyöni olisi mahdollisimman uskottava, luotettava ja perusteellisesti tehty.

Laajaa ongelman lähestymistapaa kutsutaan lähestymistavaksi tai tutkimusotteeksi, ja se on Kanasen (2012, 35) mukaan eräänlainen tieteen filosofinen sateenvarjo, joka pitää sisällään lähestymistavalle tai tutkimusotteelle tyypillisen tiedonkeruun, analysoinnin ja tulkinnan menetelmät. Tämän poikittaistutkimuksellisen ”laadullisen sateenvarjon alle” kuuluvat normatiivinen, hallinnollinen sekä prosessijohtamista käsittelevä teoriapohja sekä tiedonkeruun kohteena asiantuntijahaastattelut (liite 1) ja luonnollinen aineisto. Valitsin ongelman lähestymistavaksi tapaustutkimuksellisen otteen, koska empiiristen tapausten kautta saatoin nostaa esille prosessin piirteitä. Keräsin aineistoa usealla eri menetelmällä. Analysoin aineiston teorialähtöisellä analyysillä laatimani kaavion (taulukko 4) avulla. Käytin analysoinnissa teorialähtöistä analyysiä, koska se nojaa auktoriteetin (esimerkiksi lainsäätäjän) esittämään vaatimukseen (Tuomi ym. 2013, 97) tai tietoperustaiseen kehykseen. Tällöin tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti ja aineiston analyysiä ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys (Tuomi ym. 2013, 97).

Tarkoitukseni on kartoittaa lähtötilanne valvotun koevapauden valmistelussa eli etsiä Hirsjärven ym. (2012, 138) mukaisesti uusia näkökulmia ja selvittää vähän tunnettua ilmiötä. Toivoin

saavani tutkielmani avulla syvällisemmän näkemyksen ja hyvän kuvauksen koevapauden valmisteluprosessista ilmiönä, kuten Kananen (2012, 29) kvalitatiivisen tutkimuksen soveltuvuutta perustelee. Kananen (2012, 29) mukaan laadullinen tutkimusote soveltuu parhaiten tilanteeseen, kun ilmiö on uusi tutkimuskohteena, tai siitä halutaan saada syvällisempi näkemys tai hyvä kuvaus. Valvotun koevapauden valmisteluprosessi ei ole Helsingin vankilassa ilmiönä täysin uusi, mutta halusin saada ilmiöstä syvällisemmän näkemykseen ja hyvän kuvauksen prosessikaavion (liite 3) muodossa.

5.1 Tapaustutkimus, kvalitatiivisuus ja tutkimusluvut

Case-tutkimus tarkoittaa tapaustutkimusta. Kananen (2012, 34) mukaan siinä tutkitaan todellisessa reaali maailman ympäristössä yhtä tai useampaa tapausta eli yksikköä kuten esimerkiksi yhteisöä tai yksilöä. Case-tutkimus ei varsinaisesti ole yksi tutkimus vaan pikemminkin lähestymistapa tai tutkimusstrategia, jossa voi olla piirteitä laadullisesta tutkimuksesta ja triangulaatiosta (Kananen 2012, 35). Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa käytetään aineistotriangulaatiota sekä hyödynnetään monistrategista tutkimusotetta, joka lisää ymmärrystä ja luotettavuutta (Kananen 2012, 179). Case-tutkimuksessa ongelmat ovat toisinaan vaikeasti määriteltäviä ja monisyisiä, jolloin tutkimusongelma muutetaan tutkimuskysymyksiä, joiden avulla ilmiötä voidaan ymmärtää tai saada asiaan ratkaisu (Kananen 2013, 59). Asetin yhden tutkimusongelman ja sen alle useita alakysymyksiä, koska koevapauden valmisteluprosessin järjestämisestä voidaan pitää Kananen kuvailemana monisyisenä ongelmana ja vaikeasti määriteltävänä asiana.

Kananen (2012, 35) toteaa tapaustutkimuksellisten tiedonkeruumenetelmien olevan monipuolisia, ja esimerkiksi erilaisten dokumenttien, arkistojen ja haastattelujen toimivan tutkimusaineistona. Case-tutkimuksen tulosta ei oikein voida yleistää koskemaan muita tapauksia (Kananen 2012, 35), mutta uskon koevapauden valmisteluprosessin tarkastelun antavan hyvän yleiskuvan tapahtumankulusta esityksiin johtavista valmisteluprosesseista yleensä ottaen. Henkilökunta, joka tarvitsee prosessikaaviota työssään, koostuu lähtökohtaisesti samoista henkilöistä esitykseen johtavan valmistelun luonteesta riippumatta. Hirsjärven ym. (2012, 182) mielestä riittävän tarkalla yksityisen tapauksen kvalitatiivisella tutkimuksella saadaan ilmiön merkittävät ja usein toistuvat seikat esiin tarkasteltaessa sitä myös yleisemmällä tasolla. Kananen (2012, 29) mielestä kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ilmiön ymmärtämiseen, kuvaamiseen ja mielekkään tulkinnan antamiseen. Tapaustutkimuksen tulkinnan voi rakentaa teorialähtöisesti, kuten tässä tutkimuksessa, jolloin kysymys on tulkinnan osalta deduktiivisesta asetelmasta, jossa lähdetään ammattialan teoriasta ja tehdään hypoteeseja, joita testataan tapauksella (Kananen 2012, 36).

Sain helmikuussa 2017 tutkimusluvut tieteellisiin tutkimuksiin, jotka ajoittuivat keväälle 2017. Anoin tutkimuslupaa Helsingin vankilan henkilökunnan ja vankien haastatteluita sekä luonnollisen aineiston tarkastelua varten. Tein opinnäytetyöni siten, ettei yksittäisiä henkilöitä voida tunnistaa, ja kysyin tutkittavalta suostumuksen ennen jokaista haastattelukertaa. Äänitin haastattelut, säilytin niitä henkilökohtaisesti itselläni, ja tuhosin ne analyysin teon jälkeen. Tein muistiinpanoja haastattelujen yhteydessä ja tuhosin ne analyysin jälkeen. Tein tutkimustarkoituksiin tapahtuvasta henkilötietojen automaattisesta käsittelystä henkilötietolain 36 ja 37 §:n mukaisen ilmoituksen tietosuojavaltuutetulle, koska käsittelin tutkielmassani arkaluonteisia tietoja, ja luonnollinen aineisto kerättiin pelkästään rekisteripohjaisesti vankitietojärjestelmästä sekä laitoksen muista dokumenteista. Minun tuli tutkimusta tekevänä rikosseuraamusalan henkilöstönä ottaa huomioon, että vaikka minulla muutoin olisi virkakäytössä oikeus rekisteritietoihin kuten vankitietojärjestelmään, tuli tutkimuskäytössä rekisteritietoihin hakea yksilöity lupa.

5.1.1 Asiantuntijahaastattelut

Aluksi ainoastaan työntekijöiden haastatteluja varten rakennettua kysymyspohjaa (liite 1) oli tarve muotoilla uudelleen, kun toimeksiantaja sekä suunnitelmaseminaarin yleisö opponentti mukaan lukien toivoivat, että myös asiakkaan ääni tulee kuuluville kehittämistehtävässä. Muotoilin kysymykset tarkoituksella sellaisiksi, että sekä työntekijä että asiakas voivat vastata samoihin neutraaleiksi muotoiltuihin kysymyksiin. Prosessijohtamisen viitekehys käsittääkseni tukee tätä ajatusta, koska sen mukaan asiakkaat ovat yhteistyökumppaneita arvoa luovassa verkostossa.

Asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan tapaustutkimuksessa yleensä tilannetta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista, eikä kiinnostuksen kohteena ole asiantuntija sinänsä vaan tieto, jota hänellä oletetaan olevan (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 373). Kuten tässä opinnäytetyössä, haastateltavien valinta perustui heidän institutionaaliseen asemaansa tai muuhun osallisuuteen tutkimuksen kohteena olevassa prosessissa (Ruusuvoori ym. 2010. 373-374). Asiantuntijoiden joukko on rajallinen ja huonosti vaihdettavissa, ja prosessikuvauksen tuottamistavoitteen keskiössä on rajattu, erityinen tapahtumankulku, johon liittyen haastateltavat ovat kiinnostavia, koska he ovat tuon kulun ”todistajia”, osallisia ja päätöksenteon asiantuntijoita (Ruusuvoori ym. 2010, 375). Valvotun koevapauden valmistelua tutkittaessa asiantuntijoiden joukko on rajallinen ja esimerkiksi normatiivisesta näkökulmasta tarkasti määritelty, joten pidin henkilökohtaisia haastatteluita ja niiden avulla kerättyä tietoa erittäin arvokkaana kehittämistehtäväni tuloksia ajatellen.

Aineiston käytön tavoite ja pyrkimys ilmiökentän todelliseen kuvaukseen ovat olennaisia puhuttaessa asiantuntijahaastattelusta (Ruusuvoori ym. 2010, 375), ja prosessin todellisen kuvauk-

sen löytäminen oli kehittämistehtävässäni erittäin olennainen osa kerättyä aineistoa. Haastattelut nousivat tutkimusta vahvasti ohjaavaan rooliin (Ruusuvoori ym. 2010, 375) ja olin rajannut ja jäsentänyt aineistoa teoreettisten viitekehysten avulla, jotta valvotun koevapauden valmisteluprosessin käänne- ja kriittisiä kohtia voitaisi tunnistaa asianmukaisesti ja uskottavasti (Ruusuvoori ym. 2010, 375-376). Haastattelulajina käytin asiantuntijahaastattelua lomakehaastatteluna (liite 1), koska kysymysten ja väitteiden muoto sekä esittämisjärjestys on tarkkaan määritelty ja kysymyksellä oletetaan olevan sama merkitys kaikille vastaajille eli ne ovat yksiympärisiä (Hirsjärvi & Hurme 2011, 44-45).

Pyrin selvittämään huolellisesti suunnitellulla kyselylomakkeella melko konkreetteja ja yksiselitteisiä ilmiöitä (Hirsjärvi ym. 2011, 37), mutta asiantuntijahaastatteluiden tarkoituksena oli lisäksi kartoittaa valmisteluprosesseihin liittyviä kynnyskysymyksiä ja epäkohtia. Onnistuin siinä mielestäni hyvin ja koen saaneeni hyvin selville kynnyskysymykset, koska koin helpoksi tehtäväksi korostaa tiettyjä asioita prosessikaaviossa (liite 3) kehitystehtäväni päätteeksi. Ajattelin ennen opinnäytetyöni loppuvalmisteluita, etten ota aineiston saturaatioon tutkielmassani kantaa, koska saturaation ajatuksena on ottaa haastateltavia mukaan tutkimukseen niin paljon, että vastaukset alkavat toistaa itseään (Kananen 2012, 101). Analysoituani haastattelumateriaalin sekä luonnollisen aineiston sekä osallistuttuani valvotun koevapauden työpajaan arvioin, että aineisto on merkittäväällä tavalla saturoitunut. Siitä syystä jätin alun perin suunnittelemani ryhmähaastattelun toteuttamatta. En yksinkertaisesti kokenut sen antavan tutkielmalleni enää mitään merkittävää lisäarvoa.

Laadullisen tutkimuksen aineistot ovat suhteellisen pieniä eli tutkittavia on melko vähän, jotta erityisesti aineiston analysoinnista ja tulkintojen tekemisestä ei tule liian vaikeasti hallittavaa (Ronkainen & Pehkonen & Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2013, 81). Tunsin itse käyväni siedettävyyden ylärajoilla aineiston hallinnan suhteen, koska analysointiosuus oli erittäin työläs ja pitkäkestoinen prosessi (kuva 1) ja aineistoa kertyi paljon keskimäärin kahden tunnin pituisista haastatteluista. Valvotun koevapauden valmistelun suhteen myös ”asiantuntijoiden” määritelmä on sinänsä hankala, että rikosseuraamusosalta löytyy paljon koevapauden kanssa tekemisissä olevia henkilöitä. Tavoitteeni oli kuitenkin tehdä mahdollisimman tarkoituksenmukainen määrä asiantuntijahaastatteluista ja kysyä asiat heiltä, joilla oletin olevan koevapaudesta riittävä määrä tietoa.

5.1.2 Luonnollisen aineiston tutkiminen

Haastattelut toimivat harvoin ainoana lähteenä silloin, kun tapahtumakulkuja tai käytäntöjä tarkastellaan (Ruusuvoori ym. 2010, 376), ja siksi tarkastelin myös Helsingin vankilan dokumentteja valvotun koevapauden valmisteluprosessiin liittyen. Ronkaisen ym. (2013, 108) mukaan tutkimuksen aineisto jaetaan tutkimuksen synnyttämiin aineistoihin ja luonnollisiin aineis-

toihin, ja asiantuntijahaastatteluni olivat olemassa juuri tutkimuksen takia kuuluen tutkimuksen takia synnytettyyn tilanteeseen (Ronkainen ym. 2013, 108). Vankitietojärjestelmä ja muut Helsingin vankilan valvotun koevapauden valmisteluun liittyvät dokumentit puolestaan kuuluvat luonnollisiin aineistoihin ja ovat olemassa tutkimuksesta riippumatta (Ronkainen ym. 2013, 108), koska Rikosseuraamuslaitos on organisaatio, joka kerää toimintansa alaan kuuluvaa tietoa sekä hallinnollisiin että tilastollisiin tarkoituksiin osana normaalia toimintaansa (Ronkainen ym. 2013, 108-109). Vaikka Ronkainen ym. (2013, 109) lisää, että toisinaan viranomaisaineiston osalta raja luonnollisen ja tutkimusta varten kerätyn aineiston välillä on epäselvä, on Rikosseuraamuslaitoksen dokumentit kerätty, jotta niiden avulla voitaisiin seurata yhteiskunnallista tilannetta ja sen kehittymistä, kuten Ronkainen ym. asian ilmaisee (2013, 109).

Tutkin tapahtumakulkua tai käytäntöä enimmäkseen normatiivisesta ja hallinnollisesta viitekehystä, koska mielestäni prosessijohtamiseen liittyvät seikat ilmenevät asiantuntijahaastattelujen avulla, eikä sellaista rakennetta ollut tarkoituksenmukaista etsiä tässä tutkielmassa yksittäisten tapausten kirjaamiskäytännöistä joissa sille vieras modernin prosessijohtamisen viitekehys ei niinkään näyttäyty. Tarkastelin sellaisia vangin valvotun koevapauden valmisteluprosesseja, jotka ovat johtaneet päätökseen. Kirjallisessa aineistossa tapahtumankulkua ei voida aina luotettavasti selvittää, mutta pyrin tarkastelemaan dokumentointia esimerkiksi hyvän hallinnon elementtien ja lain toteuttamisen näkökulmista sekä arkistointia, valmistelua varten tehtyä ohjeistusta, sekä kirjauksia päätökseen johtaneissa valmisteluissa muun muassa perusteluina käytettyjen lakipykälien, yhdenmukaisuuden, selkeyden ja asianmukaisuuden osalta.

5.2 Teorialähtöinen analyysi ja induktiivisuus

Ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään usein laadullista analyysiä ja tehdään päätelmiä, ja pääperiaatteena on valita sellainen analyysitapa, joka tuo tutkimustehtävään tai ongelmaan vastauksen parhaiten (Hirsjärvi ym. 2012, 224). Aineistoon tutustuttaessa ja aineiston teemoja määriteltäessä tehdään alustavat valinnat sopivan analyysimenetelmän suhteen (Hirsjärvi ym. 2012, 224), ja laadullisessa analyysissä puhutaan usein kahtiajaosta induktiiviseen ja deduktiiviseen analyysiin (Tuomi ym. 2013, 95). Näistä induktiivinen on yksittäisen tapauksen yleistämistä, ja deduktiivinen puolestaan yleistyksen soveltamista yksittäiseen tapaukseen. Teorialähtöistä analyysiä pidetään perinteisenä ajatusmallina, ja se nojaa johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatukseen (Tuomi ym. 2013, 97), kuten opinnäytetyössäni, jossa osa aineiston tulkinnallisesta analyysistä nojaa esimerkiksi valvotun koevapauden säädöksiin ja hyvään hallintoon. Tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun - kuten opinnäytetyössäni tällä hetkellä käytössä olevan erityisesti normatiivisesti määritetyn koevapauden valmisteluprosessin avulla ja aineiston analyysiä ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys, kuten Tuomi ym. (2013, 97) ovat asian ilmaisseet.

Teorialähtöisessä analyysissä ilmiöstä jo tiedetty aineisto sanelee, miten tutkimusaineiston hankinta järjestetään ja kuinka tutkittava ilmiö käsitteenä määritellään (Tuomi ym. 2013, 98), ja valvotun koevapauden valmisteluprosessissa on olemassa selkeä teoreettinen pohja, koska Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaavat lait, asetukset ja määräykset, joita valvotaan tarkasti. Pidän tutkimusotettani sekä induktiivisena (aineistolähtöisyys) että deduktiivisena (normisäättely, hallintomenettely ja hyvä hallinto). Tuomi ym. (2013, 99) väittävät, että teorialähtöisessä analyysissä päättelyn logiikka yhdistetään yleisesti deduktiiviseen päättelyyn. Kananen (2012, 27) tarkoittaa induktiivisella tutkimusotteella esimerkiksi sellaista käytännöstä lähtevää tutkimusta, joka perustuu yksittäistapauksiin, joiden perusteella pyritään tekemään yleistys eli teoria, ja tämän työn tarkoituksena oli tutkia laitoksen valvottua koevapautta valmistelevien yksittäisten asiantuntijoiden näkemys siitä, miten valvotun koevapauden prosessi tulisi toteuttaa yleisesti Helsingin vankilassa. Induktiivisuutta kuvasi myös pyrkimykseni koota prosessikuvaus sellaiseksi, että sitä voitaisiin hyödyntää laitoksen muissa esityksiin johtavissa valmisteluprosesseissa.

5.3 Tulkinallisuus ja aineiston analysointi

Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät eivät ole määrällisen tutkimuksen analyysimenetelmiin verrattuna niin tarkkavaiheisia, vaan edellyttävät tutkijalta analyttistä herkkyyttä ja osaamista (Ronkainen ym. 2013, 82). Tulkinallisuus korostuu laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkimustulokset ymmärretään tulkinaksi, jotka on jo moneen kertaan aiemminkin tullut (Ronkainen ym. 2013, 82), mutta pyrin ehkäisemään tai vähentämään sitä tässä tutkimuksessa tarkasti suunnitellulla analysointimenetelmällä. Tekstiksi purettu haastattelumateriaali on monitulkintaista, ja analyysin eteneminen sekä päättely edellyttävät aina jonkinlaista tulkintaa, jonka mukaan tehdään seuraavat valinnat (Ronkainen ym. 2013, 83). Tulkinallisuuden hyväksyminen päätelmissä oli tarpeellista, koska tutkimuksellinen kehittämistehtävä uskoakseni vaatii tietynlaista tulkintaa.

Analysoin haastatteluaineistoa siten, että tutkimuksen teoreettisessa osassa oli valmiiksi hahmotellut kategoriat (Tuomi ym. 2013, 98), joihin sijoitin asiantuntijahaastatteluista (liite 1) kokoamani aineiston. Tuomi ym. (2013, 97) ovat todenneet, että teorialähtöinen analyysi on perinteinen ajatusmalli, joka nojaa johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatukseen ja tässä tutkimuksessa niitä ovat viitekehykset, jotka ohjaavat Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa. Käsittelin luonnollisen, eli viranomaisaineiston Ronkaisen ym. (2013, 124) kuvailun mukaan laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettävällä tyylillä eli tutkaillen, millaisia yleisiä aiheita aineisto sisältää liittyen teoreettiseen pohja-aineistoon (Ronkainen ym. 2013, 124). Ronkainen (2013, 124) lisää, että useimmiten aineisto merkitään analysoijan - tässä tapauksessa minun - oman intuition ja osaamisen mukaan, ja tehdään kiinnostavia huomioita aineiston sisällöstä eli huomioidaan, miten asioita esitetään. Tarkastelin asiakirjoja siten, että

saisin oman intuitioni ja osaamiseni avulla huomioitua, ovatko valvotun koevapauden valmisteluun liittyvät kirjaukset, asiakirjat ja toimenpiteet niiden kulkuun liittyen tehty tai järjestetty siten, että edistetään hyvää hallintoa ja noudatetaan lakia. Uskoin viranomaisasiakirjojen tarkastelun olevan haasteellista jo siitä syystä johtuen, että oma tulkintani ja osaamiseni vaikuttaisivat ratkaisevalla tavalla siihen, mitä seikkoja huomioin.

Litteroinniksi kutsutaan tallennetun laadullisen aineiston tarkoituksenmukaista, sanasanaista puhtaaksi kirjoittamista (Hirsjärvi ym. 2012, 222). Hirsjärven ym. (2012, 222) mukaan litterointi voidaan tehdä koko kerätyistä aineistosta, tai valikoida esimerkiksi teema-alueiden mukaisesti, ja valitsin litterointiin aineistoa ainoastaan teoreettisiin viitekehyksiini liittyen. Kirjoitin haastatteluiden vastaukset kyselypohjalleni (liite 1) niillä lauseilla, joita haastateltava vastauksissaan käytti. Kuuntelin äänittämiäni asiantuntijahaastatteluja silloin, kun halusin saada tarkennusta omien muistiinpanojeni lisäksi siihen, mitä haastateltava oli vastauksellaan tarkoittanut. Kerättyäni kaiken koevapauden valmisteluprosessiin liittyvän faktan kirjallisesti erillisinä lauseina paperille lisäsin ne teoreettisen pohjan perusteella laatimaani kaavioon (taulukko 4).

5.3.1 Analysointia varten luotu kaavio ja analysoinnin vaiheet

Kategoria			
PÄÄKATEGORIA vaihe 4	tutkimuksellinen kehittämistoiminta		
YLÄKATEGORIA vaihe 3	normatiivisuus	hyvä hallinto	prosessijohtaminen
ALAKATEGORIA vaihe 2	perustelut	perustelut	vastuunjako
	edellytysten arviointi	edellytysten arviointi	toimintatavat
	epäkohdat	epäkohdat (myös dokumenttien kulku)	dokumentit
	onnistumiset laki	onnistumiset hyvä hallinto	tehtävänjako
	asiakirjojen sisältö	asiakirjojen sisältö	vahvuudet
	asiakirjojen kulku	asiakirjojen kulku	heikkoudet
			onnistumiset
			epäonnistumiset

Taulukko 4 Haastatteluaineiston teorialähtöinen analysointipohja ja kategoriat

Hirsjärven ym. (2012, 224) mukaan analyysitapaani voidaan kutsua teemoitteluksi, mutta käytin itse mieluummin sanaa ”kategoriointi”. Tulostin analysointipohjan (taulukko 4) ”kortiksi” jokaiselle haastateltavalle erikseen, ja merkitsin muistiinpanoja haastattelun aikana kortin taakse sekä numeroin ne. Toteutin asiantuntijahaastattelut kahden kesken noudattaen tarkasti kyselypohjan kysymyksiä (liite 1). Siirtyessäni alakategoriointiosuuteen eli alkaessani sijoitella yksittäisiä lauseita teoreettiseen analysointipohjaan (taulukko 4) vastaajia ei ollut enää mahdollista tunnistaa tai erotella palaamatta tarkastelemaan alkuperäisiä muistiinpanoja.

Hirsjärvi ym. (2011, 173) tarkoittavat teemoittelulla analyysivaiheessa aineistosta nousevia piirteitä, jotka saattavat pohjautua haastattelun alkuperäisiin kategorioihin nostoen esiin lähtökohtakategoriat. Toivoin itse saavuttavani analyysivaiheessa juuri edellä mainitun, ja löytäväni asiantuntijahaastattelussa esiin tulevasta olennaisesta aineistosta juuri kolmeen viitekehukseeni liittyviä tiedonpalasia. Onnistuin siinä mielestäni todella hyvin, ja sain sijoitettua kaikki keräämäni yksittäiset lauseet valmiin alakategorian alle. Olin kuitenkin varautunut ennalta myös siihen, että uusia alakategorioita olisi tarpeen luoda. Yhteyksiä eli esiin nousevia seikkoja suhteessa toisiinsa tarkastellessani pyrin Hirsjärven ym. (2011, 174) sanoin tyypittelemään aineiston eli määrittelemään, miten esiin tulleet asiat voitaisi ryhmitellä tiettyjen yhteisten piirteiden perusteella, ja olin laatinut tyypittelyn etukäteen yläkategorioiksi taulukkoon 4.

Kuva 1: Haastatteluaineiston analysoinnin vaiheet

Minun oli opinnäytetyön tekijänä tehtävä päätelmiä, milloin haastateltava oli puhunut tarkasteltavana olevasta teemasta (Hirsjärvi ym. 2011, 142) ja näin ollen henkilökohtainen tulkintani vaikutti siihen, mitkä seikat Hirsjärven ym. (2011, 142) mukaan olivat haastatteluvastauksen olennaista sisältöä. Aloitin analyysin teknisen vaiheen pelkistämällä alkuperäisilmaisut, eli pyrin tunnistamaan asiat, jotka ovat tutkimusongelman mukaisia, minkä jälkeen pelkistin lauseet yksittäisiksi ilmaisuiksi (Tuomi ym. 2013, 101). Toteutin tiedon poimimisen aineistosta konkreettisesti siten, että merkitsin huomiokynällä muistiinpanoihini jokaisen olennaisuutena pitämäni kommentin. Kirjoitin jokaisen huomiokynällä merkatun lauseen erillisenä pienelle muistilapulle eli suoritin analysoinnin ensimmäisen vaiheen (kuva 1).

Analyysin toisessa vaiheessa (kuva 1) luokittelin samaa tarkoittavat ilmaisut samaan kategoriiaan (Tuomi ym. 2013, 101), ja poiketen Tuomen ym. (2013, 101) kuvauksesta antaa kategorialle sisältöä kuvaava nimi, sijoitin noudattaakseni ajatusta teorialähtöisestä analyysistä löydökset valmiiden alakategorioiden alle (taulukko 4). Aineiston kategoriointiosuudessa ollaan analyysin kriittisimmässä vaiheessa, koska tutkijan tulkinta ja perusteet vaikuttavat luokitteluun (Tuomi ym. 2013, 101). Helpottaakseni Hirsjärven ym. (2011, 142) mainitsemaa analyysin tekijän valintaa, mitä tallentaa ja mitä jättää pois tutkielmasta, minun oli mahdollista poimia teemoihin liittyvä aineisto valmiin teoriapohjan avulla ottamatta kantaa siihen, mikä on tarpeellista ja mikä ei. Oma tulkintani toki vaikuttaa siihen, mitä valitsin aineistoksi. Tekninen analyysi jatkui yhdistämällä toisiinsa ne alakategoriat, joilla on sama sisältö (Tuomi ym. 2013, 101), eli kolmannessa vaiheessa alakategoriat sijoitettiin valmiiksi määriteltyihin yläkategorioihin (kuva 1). Vaiheessa neljä kaikki yläkategoriat yhdistettiin yhdeksi kategoriaksi (kuva 1), joka kuvaa kaikkia (Tuomi ym. 2013, 101), ja olin asettanut pääkategoriaksi tutkimuksellisen kehittämistoiminnan, josta opinnäytetyössäni oli lähtökohtaisesti kysymys.

Ainoa alakategoria, johon aineistoa ei kerääntynyt, oli hyvän hallinnon asiakirjojen sisältö. Viitekehyksissä prosessijohtamisen yläkategorian alle kerääntyi selkeästi eniten aineistoa, ja hyvän hallinnon sekä normatiivisuuden yläkategorioihin vähäisempi osa aineistosta. Tämä epätasapaino johtunee asiantuntijahaastattelun kysymyspohjasta, vaikka pyrin tekemään siitä tasa-puolisesti kaikkia viitekehyksiä kartoittavan. Alakategorioiden eli toisen vaiheen luokittelun, yläkategorioiden eli kolmannen vaiheen, sekä yhdistävien kategorioiden avulla vastataan tutkimusongelmiin (Tuomi ym. 2013, 101), ja uskoin saavani vastauksia tutkimuskysymykseen ja kehittämistehtävään, vaikka kategoriat eivät nousseet kerätystä aineistosta, vaan teoriapohjasta. Esitetty tekninen analyysi ei ole Tuomen ym. (2013, 102) mukaan toteuttamisen väline vaan pikemminkin eräänlainen orientoitumistapa, jolla tulkintaprosessia saadaan systematisoitua ja vältetään tulkinnan mielivaltaisuutta, joten kyseistä tutkimustulosten analysointimenetelmää voidaan pitää objektiivisena tapana tutkia valvotun koevapauden valmisteluprosessia. Käytännössä toivoin, että kategorioituani aineiston sekä kytkettyäni sen viitekehysten teorioihin saisin

vastauksia tutkimusongelmaan sekä selkeän näkemyksen siitä, miten valmisteluprosessi tulisi järjestää. Näin mielestäni kävikin.

6 Tulokset

Case-tutkimuksen ongelmana on usein aineistojen moninaisuus ja laajuus, ja tutkijan on kyettävä muodostamaan aineistosta ymmärrettävä ja luotettava ratkaisu tutkimusongelmaan (Kananen 2013, 60). Kananen (2013, 60) kuvailee tilannetta oikeudenkäyntiin rinnastettavana tutkijan todistustaakkana, jossa tutkijan on kyettävä rakentamaan mahdollisuuksien mukaan aineistosta todistusketju ratkaisunsa tueksi. Aineistolla kerätyn tieto on vastaus tutkimusongelmaan ja aineiston tulee tukea johtopäätöksiä, jotka ovat oikein aineistosta johdettuna tosia (Kananen 2013, 135). Kaikkien lukijoiden on mahdollista päätyä tuolloin samaan johtopäätökseen, mutta kvalitatiivisessa tutkimuksessa voidaan päätyä väljempiin tulkintoihin kuin kvantitatiivisissa tutkimuksissa, joita säätelevät tarkat ohjeet (Kananen 2013, 135). Ammattiopissa ”uppoaa” Korttesalmen (2017) mukaan paremmin yhden selkeän vastauksen antaminen kuin monisäikeinen sekava raportointi tai tulosten esittely. Koska opinnäytetyössäni on kysymys moniselkoisesta asiasta, jota tarkastellaan useasta eri viitekehystä käsin, oli mielestäni selkeää jalostaa kehittämistehtävän tulokset kaavioksi, jota voidaan tarjota työyhteisön käyttöön.

6.1 Haastattelujen tulokset lainmukaisuuden ja hyvän hallinnon näkökulmista

Lain määrittelemä arviointi koettiin hyvänä, koska samalla on mahdollisuus käydä läpi vangin rangaistusajan suunnitelman etenemistä sekä koko vankeusprosessia. Haastatteluissa kävi ilmi vähissä määrin sekä asiakkaan että työntekijän mielipiteet siitä, että lain noudattamisessa toteutuu minimivaatimukset ja lailliset perustelut valvotun koevapauden valmisteluiden suhteen ovat pääsääntöisesti asiallisia. Asiakkaat pitivät perusteluita toisinaan ympäröivinä, mutta henkilökunta puolestaan hyvänä asiana, että lailla voidaan perustella pätevästi esimerkiksi kielteiset koevapauspäätökset. Työntekijät pitivät hyvänä myös, että laki antaa vapaat kädet tulkita esimerkiksi koevapaudessa suoritettavaa toimintaa, eikä määrittele sitä liian yksityiskohtaisesti. Edellytysten arvioinnin avulla kyetään tarkastelemaan melko hyvin, voidaanko koevapaus toteuttaa rangaistusajan suunnitelman mukaisesti, mutta tapaukset ovat hyvin yksilöllisiä. Haastatteluissa annettiin pieni kritiikki arvioinnista, koska sen koettiin olevan ainoastaan byrokraattista rasti ruutuun-toimintaa. Haastateltavien keskuudessa pohdittiin syytä, miksi keskenäinen oikeusasia on este valmisteluprosessin jatkamiselle, vaikka juuri edellisen ja seuraavan tuomion välistä aikaa pidetään arveluttavana aikana, josta nuhteettomana selviytymiseen tarvittaisi vangin omaa motivaatiota.

Vaikeammin arvioitavissa koevapauden valmisteluprosesseissa saattaa olla monta tekijää, näkemykset erota, tai olla vaikeuksia saada sitoumuksia esimerkiksi päihdekuntoutukseen, eivätkä ne välttämättä ole vangista tai vankilasta johtuvia syitä. Valmisteluprosessia hankaloittavat

lisäksi esimerkiksi tuomion aikana useisiin rikkeisiin syllistyneet tai vakavasti päihdeongelmaiset vangit, jotka eivät halua sitoutua päihdehoitoon koevapaudessa, vaikka sitoutuvat vankilassa päihdeettömyyteen. Helpommin valmisteltavia koevapausprosesseja ovat puolestaan ne, joissa vangilla on siviilissä valmiiksi työ- tai hoitopaikka, eikä heillä ole päihdeongelmia tai rikkeitä vankilassaoloaikanaan. Edellytysten suhteen toivottiin sekä vangin että työntekijän taholta, ettei historiaan takerruttaisi liikaa, vaan otettaisi huomioon asiakkaalle itselleen tärkeitä asioita ja hän tulisi kuulluksi. Osa vangeista koki, ettei heitä oltu kuultu riittävästi eikä koevapauden perusteluissa ole mitään positiivista mainintaa tai viitteitä asioiden työstämisestä. Myös edellytysten lain tulkinnan suhteen oltiin osittain epäileväisiä ja koettiin, ettei edellytyksiä tulkita samalla tavalla virkamiesten kesken, vaan toiselle vangin päihdeongelma koituu koevapautteen pääsyn esteeksi, toiselle haasteeksi valmisteluun.

Lakia on kuulemma viety hyvään suuntaan, henki on oikeanlainen, ja kaikki toiminta perustuu lakiin eli pyritään tarkoitussidonnaisuuteen. Osa henkilökunnasta on sitä mieltä, että kaikenlaiset vangit pääsevät koevapautteen, kuten puolueettomuus vaatii, mutta osan mielestä on epäileväisiä, ettei esimerkiksi asunnottomalla ei ole siihen mahdollisuutta. Oikeudenmukaisuutta ja tarkoitussidonnaisuutta peräänkuuluttaen esitettiin kuitenkin epäilyksiä siitä, selvitetäänkö edellytykset aina, vai annetaanko ilman valmistelua kielteinen vastaus, vaikka osa työntekijöistä koki selvittelyn olevan virkamiehen velvollisuus. Erityisesti lyhyttuomioisten vankien kohdalla kohtelun arvellaan olevan toisinaan epäoikeudenmukaista, koska epäillään joidenkin työntekijöiden ajattelevan, ettei valmistelu ”kannata”. Kysellessäni mahdollisista toiveista lakimuutosten suhteen yhdessä haastattelussa nousi esiin ajatus, että koevapausvalmistelut ja edellytysten selvittäminen aloitettaisiin ainoastaan laitoksen esityksestä, mikä tietysti olisi mielestäni yksi vaihtoehto huolehtia tasapuolisuudesta, mutta vaatisi virkamiehiltä huolellista ja aktiivista potentiaalisten koevapausvankien kartoittamista, jotta jokainen yksilö tulisi huomioiduksi. Tämä ei kuitenkaan ole kovin hyvä idea, vaan vähentäisi vangin mahdollisuuksia päästä ylipäätään koevapausprosessiin mukaan, koska Helsingin vankilasta on Blomsterin (2017) tilastojen perusteella (taulukko 2, taulukko 3) ollut viime vuosina mahdollisuus päästä valmisteluprosessiin ainoastaan vangin omalla hakemuksella.

Toimintavelvoitetta pidettiin melko kevyenä ja lain koettiin antavan joustoa, minkä ansiosta koevapaudet on helpompi räätälöidä yksilöllisiksi. Minimitoiminta-aika laissa (5 tuntia) ei valmistelijoiden mielestä toisaalta edellytä sijoitelluilta koevapausvangeilta juuri mitään toimintaa tai työtä. Pitkäaikaisvankien kerrottiin kokeneen lain asettamat raamit hyvänä asiana. Haastattelussa pidettiin epäkohtana lain osalta siviilityöpaikan luotettavuuden tarkistamista. Siviilityöpaikan täydellistä kartoittamista pidettiin nykyresursseilla vaikeana, ja toivottiin mahdollisuuksia tutkia yritysten taustat riittävän tarkasti esimerkiksi yritysrekistereiden avulla, jotta luotettavuus voitaisi varmistaa. Päihdehoidon ja koevapauden pykälien toivottiin linkittyvän toisiinsa paremmin, koska kuntien vastuista ja velvollisuuksista on ollut epäselvyyksiä eikä

ole lakipykälää, joihin vedota. Jos vanki ei ole ollut kuntalainen, hän on saattanut saada kielteisen päätöksen koevapausaikaisiin hoitoihin esimerkiksi kulujen korvaamisen epäselvyyksien vuoksi, vaikkei haastateltavan mukaan voida antaa suoraan kielteistä päätöstä, vaan kaikkien kohdalla tulee käyttää samanlaista harkintaa.

Hyvän hallinnon perusteluiden osalta haastatellut olivat sitä mieltä, että esimerkiksi yhdenvertaisuus ja tasapuolisuus ovat lähtökohtaisesti hankalasti toteutettavissa vankilaympäristössä ja toteutuvat niin pitkälle, kuin se on tapauskohtaisessa maailmassa mahdollista. Tasapuolisuuden suhteen nousi esiin mielenkiintoinen ja mielestäni hieman yllättävä seikka, koska haastattelussa nousi esiin huoli siitä, kuinka ahtaasti lakia tulkitaan ja hakeeko toiset perusteita koevapauden mahdollisuuden hylkäämiselle samaan aikaan kun toiset etsivät laista mahdollisia sallivuuden perusteita. Kytkin tähän seikkaan analysointiosuuteni aikaansaannoksena tasapuolisuuden väärin käytön mahdollisuuden, jolloin tasapuolisuuden nimissä pyritäänkin perustelemaan, miksi joku ei pääse koska toisetkaan eivät saa siihen mahdollisuutta, eli tasapuolisuudessa on olemassa riski, että sitä käytetään tilanteessa tilanteen mukaan. Tuolloin tasapuolisuudella toimitaan tarkoitussidonnaisuuttakin vastaan ja käytetään lakia mielestäni muuhun, kuin mihin lainsäätäjä on sen tarkoittanut, jolloin piilee myös vallan väärinkäytön vaara. Myös vankien keskuudessa ilmeni epäilyksiä sen suhteen, käytetäänkö valtaa oikein ja onko asiaa käsittelevällä virkamiehellä henkilökohtaisia mielipiteitä, jotka perustetaan faktoihin. Tarkoitussidonnaisuuden hengessä työntekijät toivoivat, että haluttaisi löytää vankeja koevapauteen, mikä olisi hyvä asia ja laitoksen etu.

Helsingin vankilan vuosittaiseen tavoitemäärään koevapauteen pääsevien suhteen toivottiin lisäämistä ja oltiin osittain sitä mieltä, että korkeampi tavoite voisi lisätä tehokkuutta etsiä vankeja koevapauteen eikä tyydyttäisi hieman alle tavoitetason jäävään kokonaismäärään. Laitoksen tavoite on kymmenen koevapausvankia vuodessa, ja opinnäytetyön tekohetkellä koevapaudessa oli seitsemän. Potentiaalisia koevapausvankeja uskottiin löytyvän enemmän ja vuosittaisen tavoitemäärän nostamisen arveltiin tuovan rutiinia valmisteluprosessiin, mutta henkilöstöresurssien lisäämisen tai mahdollisen vastuuhenkilön tarvetta korostettiin ehtona toiminnan tehostumiselle. Myös muun muassa hallintolain 7 § ja 8 § (6.6.2003/434) velvoittavat neuvontaan ja vastuuttavat virkamiestä sekä viranomaista selvittämään asiaa hyvinkin aktiivisesti riippuen toki vangin ymmärryksestä ja edellytyksistä ajaa omaa asiaa.

Tasapuolisuuskysymys nousi esiin myös edellytysten arvioinnin osalta, koska työntekijöiden mielestä on suuri ero osastojen välillä, ja esimerkiksi kuntoutusosastolla vangilla on paremmat mahdollisuudet päästä keskustelemaan oman osastonsa rikosseuraamusesimiehen kanssa koevapausasioista kuin tavallisilla osastoilla, joissa arviointi tehdään usein paljolti taustahistoriaan perustuen. Työskentely kuntoutusosastoilla on tiiviimpää henkilökunnan ja vangin välillä yleis-

sestikin kuin normaaliosastoilla, joista vangit käyvät pääsääntöisesti töissä laitoksen eri työverstailla tai opiskelevat selleissään. Toiset vangeista kokivat, että epäolennaiset seikat vaikuttivat edellytysten arvioinnissa, kun taas toisten mielestä oli huomioitu juuri heille itselleen tärkeät asiat. Työntekijöiden mielestä oli todennäköisempää, että jokin olennainen seikka jää vaikuttamatta koevapausarviointiin, kuin että epäolennaisuus vaikuttaisi asiaan. Tasapuolisuuden periaatteeseen liittyen haastatteluissa kävi ilmi, että myös informaation määrä sekä van- kien että henkilökunnan keskuudessa vaihtelee. Hallintolain 10 § (6.6.2003/434) velvoittaa yhteistoimintaan eli viranomaisten väliseen yhteistyöhön, jonka tulisi näkyä myös halukkuudessa tehdä molemminpuolista yhteistyötä yhdyskuntaseuraamustoimistojen, tukipartion, arviointi- keskuksen että myös kuntasektorin kanssa.

Yhdenvertaisuuden toteutumista epäiltiin joidenkin työntekijöiden keskuudessa vahvasti ja ko- ettiin, että lakia noudatetaan, mutta joudutaan priorisoimaan ja valmistelemaan selkeitä sekä rangaistusajan suunnitelman mukaisia koevapauksia, koska resurssit eivät riitä enempään. Oi- keudenmukaisuuden suhteen osa haastatelluista toivoi, että vangista kirjattujen ilmoitusten vakavuus vankilassa tapahtuneista rikkeistä tutkittaisi riittävän tarkkaan, koska niillä saattaa olla valmisteluun suuri vaikutus. Vangin tietoihin kirjataan vankitietojärjestelmään ilmoitus sil- loin, kun halutaan kirjata jotakin huomionarvoista häneen liittyen. Myös päätöksenteossa oi- keudenmukaisuusperiaatteella on suuri merkitys, koska jonkun koetaan saavan kerta toisensa jälkeen mahdollisuuden koevapauteen, mutta toisille sitä ei suoda.

Luottamuksensuojan suhteen nousi haastatteluissa esiin se tosiseikka, että päätösten pysyvyys tai viranomaisten ”lupausten pysyvyys” esimerkiksi rangaistusajan suunnitelman ja päätösten suhteen on kyseenalainen ja hankala asia. Luottamuksensuojan toteutumisen koetaan olevan vahvasti riippuvainen vangin omasta toiminnasta, ja toisinaan, vaikka vanki noudattaisi täsmäl- leen suunnitelmaansa, ei päätöksen lopputulos ole ennustettavissa. Tämä luottamuksensuojaa murtava tekijä on kuulemma omiaan tekemään vangeista ajan mittaan passiivisempia, jolloin he heittäytyvät vankeinhoidon armoille todetessaan, etteivät saa vastinetta vaivannäölleen edistää omia asioitaan. Osa haastatelluista vangeista kertoi haastattelussa, ettei heidän mie- lestään oikeudenmukaisuus toteudu, vaan toiminta sotii rangaistusajan suunnitelman tavoit- teita vastaan, ja itse miellän tämän yhtälön luottamuksensuojaa heikentävänä seikkana. Oltiin sitäkin mieltä, että lupauksia koevapauteen pääsemisen mahdollisuuksien suhteen toteutetaan ainoastaan niiden vankien kohdalla, joilla on merkintä asiasta rangaistusajan suunnitelmassa. Vankien keskuudessa ilmeni kuitenkin myös tyytyväisyyttä luottamuksensuojaan liittyen siitä, että vankila pyrkii pitämään lupauksista omasta puolestaan kiinni.

Suhteellisuusperiaatteen noudattamiseen pyritään työntekijöiden mukaan juuri välttämällä yk- silön etujen rajaamista siten, kuin se on lain puitteissa mahdollista. Oikea-aikaisuuden suhteen oltiin suurimmalta osin sitä mieltä, että koevapauksien toteutumisaajankohdat ovat kohtuullisia,

Euroopan oikeusasiamiehen linjaaman kahden kuukauden enimmäisajan sisällä toteutuvia, ja tukevat vapautumisen valmistelua. Oikea-aikaisuuden suhteen työntekijät kokivat, että on paljon valtaa ja vapaat kädet. Moitteita valmistelun riittävän aikaisen aloittamisen suhteen kävi kuitenkin jonkin verran ilmi ja koettiin, että osa koevapauksista jää liian lyhyiksi. Valmistelijoiden ajatuksia olivat muun muassa, ettei välttämättä ole järkevää toimeenpanna pitkiä koevapauksia vapaalla toimintavelvoitteella, kun puolestaan pitkäkestoisen päihdekuntoutuksen (ja koevapauden) tavoittelua hankaloittavat lyhyet - esimerkiksi kuuden viikon pituiset kuntien sitoumukset. Osa vangeista koki, että valmisteluun käytettiin ”maksimiaika”, ja myös henkilökunnan mukaan valmistelu-aika oli pääsääntöisesti kaksi kuukautta. Toisaalta hallintolain 23 § velvoittaa käsittelemään asiat ilman turhaa viivytystä ja sen lisäksi oikein eli asianmukaisesti (6.6.2003/434). Suhteellisuusperiaatteen suhteen työntekijöiltä nousi myös ajatus valvonnan ja tuen tarpeen arviointiin liittyen, ja toivottiin huomioitavan, mistä rikoksesta koevapauteen lähtevä on tuomittu, mitä vanki omasta mielestään tarvitsee, sekä yhdessä suunnittelun tarve. Esimerkkinä käytettiin pohdintaa, onko ”puhtaasti” talousrikollisen puhalluttamisessa varsinaisesti järkeä.

6.2 Haastattelujen tulokset prosessijohtamisen viitekehyksen näkökulmasta

Valmistelun kestoon vaikuttavia vankilan ulkopuolisia syitä olivat esimerkiksi hankaluudet sopivan toimintapaikan tai asunnon saamisessa, ja näihin tahoihin ei koettu vankilalla olevan valtaa. Koevapausaikaisen toiminnan suhteen korostettiin, että tekemisen tulee olla näennäistekemisen sijaan järkevää ja sitä tulee olla riittävästi, jolloin toiminta on selkeää ja motivoivaa. Prosessi venyi laitoksessa sisäisistä syistä toisinaan esimiesten puuttumisten vuoksi tai suuren työmäärän vuoksi, jolloin tehtäviä joudutaan priorisoimaan ja koevapausvalmistelut joutuivat toisarvoiseen asemaan. Myös turvallisuuslausuntojen odottaminen venytti toisinaan prosessia, mutta itse koen tämän tapaisten viivästymisten olevan luonteeltaan täysin tapauskohtaisia, puhtaasti edellytysten arviointiin ja turvallisuuteen liittyviä seikkoja, jotka liittyvät monisäikeisesti vankilan perustoimintaan eivätkä ymmärtääkseni oikein ole säädeltävissä tai ennakoitavissa koevapauden valmisteluprosessissa. Haastatteluissa kävi ilmi myös, että valvontalaitteista on ollut pulaa, mikä on omiaan aiheuttamaan viivästyksiä. Vangin mielipide prosessin viivästyisestä oli lähinnä se, että on turhauttavaa odotella päätöstä kuukausia ilman minkäänlaista yhteydenottoa tai väliaikatieta, ja nopeasti sujuvan valmistelunkin osalta ”välitilassa” oleminen on epämiellyttävää.

Vangin kuulemisen suhteen oltiin montaa mieltä. Toiset olivat sitä mieltä, että kuulemistilaisuudessa otetaan allekirjoitukset sitoumuksiin, mutta ei varsinaisesti kuulla vankia. Henkilökunnan taholta toivottiin enemmän kontaktia vankeihin ja sisällöllisiä keskusteluja, koska esimerkiksi lyhyttuomioiset vangit on vaikuttavat tietävän varsin huonosti, milloin tai millä ehdoilla koevapauteen voi päästä. Työntekijöiden haastatteluissa nousi esiin huomio muun muassa siitä, että vasta arviointivaiheessa vanki havahtuu noudattamaan rangaistusajan suunnitelman

tavoitteita. Haastateltavien mielestä kuulemalla vankia voidaan selvittää hänen motivaationsa taso ja selvittää, mitä vanki haluaisi tehdä. Kirjauksista ei työntekijöiden mukaan voida selvittää kaikkia asioita, vaan vangin kanssa tulee keskustella, jotta motivaation selvittämisen lisäksi vangille tulee sellainen olo, että häntä on kuultu ja hän on saanut itse lausua omassa asiassaan.

Tiedonkulun puutteita oli haastateltujen mukaan esimerkiksi asunnon tarkistamisessa, jolloin koko valmisteluprosessi venyi, koska kenelläkään ei ollut tietoa asiaan liittyen, kun valmistelija oli poissa. Tukipartio voi toki auttaa asunnon tarkistamisessa, mutta tiedot ovat vähäiset asian suhteen ja paikan päällä käydään kiireellä piipahtamassa lukuisien muiden työtehtävien ohella ilman erityistä tietoa itse koevapauden valmisteluprosessista. Yhteistyön lisääminen tukipartion ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä vaikuttaa haastattelujen perusteella erittäin tarpeelliselta, vaikka yleisesti kysyessäni yhteistyöstä sitä pidettiin toimivana ja hyvänä. Yhteistyötä toivottiin kuitenkin tehostettavan niin kutsutuilla rangaistusajan suunnitelma-kokouksilla, joita pidetään yhdessä vangin ja henkilökunnan kanssa säännöllisesti, sekä muilla yhteisillä tapaamisilla, joissa olisi paikallaan vähintään valmistelija ja rikosseuraamusesimies. Esitettiin myös toivomuksia koevapausasioiden käsittelypalaverista kerran kahdessa tai kolmessa viikossa, jossa voitaisi käydä koevapautteen hakevien edellytyksiä yhdessä läpi.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa tehtävää yhteistyötä pidettiin yksimielisesti tärkeänä asiana, josta olisi hyötyä. Työntekijät kokivat, että helpon ja vaivattoman asioinnin yhteistyökanavat puuttuvat, eikä yhteistyömuodoista ole sovittu yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Helsingin vankilan johdon tasolla. Rajallisten resurssien vuoksi yhteistyön muodostamisen koettaisi vievän kohtuuttomasti rikosseuraamusesimiehen aikaa, koska yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintatavat eivät ole tuttuja. Tarvetta koetaan olevan, mutta ohje ja yhteinen rajapinta puuttuvat. Yhdyskuntaseuraamustoimistot, joissa tukipartio toimii samoissa tiloissa, liikkuu tieto keskustelujen välityksellä, mutta kaikilla toimistoilla ei ole vastaavanlaista viestintäreittejä. Yhteistyö Helsingin vankilan ja yhdyskuntaseuraamustoimiston välillä on haastateltujen mukaan todella huonoa, vaikka todellisuudessa koevapaus- ja rangaistusajan suunnitelma-palaverit tulisi toteuttaa. Tämäkin koetaan suureksi resurssikysymykseksi.

Yhteistyö yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa täydentäisi sekä työntekijöiden että vankien mielestä valmistelua ja päätöstä, mutta erityisesti vangit arvelivat koevapauden valmisteluaikeiden pitenevän ja päätöksenteon hidastuvan tai jäykistyvän. Tiedonvaihdon suhteen yhteistyö itse valmistelussa koettiin kuitenkin hyvänä ajatuksena, ja työntekijät arvelivat, että olisi mahdollisuus tarjota paremmin toimintapaikkoja, jos luotaisi hyvä verkosto tai olisi olemassa valmiiksi hyviä kontakteja. Yhteistyö yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa koettiin erityisen hyväksi, jos vanki vapautuisi valvontaan ja erityisesti nuorten kohdalla, koska yleensä ottaen vangin olisi hyvä tavata ehdonalaisvalvojansa ennen vapautumistaan. Muutama haastateltu toivoi ehdonalaisvalvojan mukaan ottamista koko koevapauden valmisteluprosessiin ja taustalla oli

ymmärtääkseni alun perin yhdyskuntaseuraamustoimiston ehdotus siitä. Ehdonalaisvalvojan kanssa tehtävästä yhteistyöstä saattaisi haastateltujen mukaan olla käytännössäkin hyötyä, koska vanki voisi käydä koevapausaikaisella valvontakäynnillä tulevan ehdonalaisvalvojansa luona.

Prosessijohtamisen viitekehyksestä haastatteluihin tuomani yhteistyökumppanuuden käsite poikkesi odottamastani. Haastatteluissa oltiin muun muassa sitä mieltä, ettei vangin kanssa voida olla tasavertaisina, vaan hän on kaiken tekemisen kohde suljetun vankilan ympäristössä, koska vangin mahdollisuudet ovat niin rajalliset. Osa koki, että työntekijältä vaaditaan jossain määrin auktoriteettia hänen asemansa vuoksi ja siksi toimitaan järkevässä yhteistyössä, jossa kuunnellaan, suunnitellaan ja osallistutaan eikä työntekijä ”jyrää” liikaa. Yhteistyökumppanuutena pidettiin myös työntekijän roolia rajata ja motivoida sekä huomioida vangin toiveet. Jotkut haastatellut kokivat, että yhteistyökumppanuus toteutuu normaalin asiakastyön puitteissa pyrkien vankeuslain tavoitteiden täyttämiseen yksilön kohdalla, ja se vaatii asiakasyhteistyötä. Osa koki, että asiakas on yhteistyökumppanuudessa koevapauden sisällön toiveiden esittäjän roolissa tai että asiakkaan yhteistyökumppani on toiminnan tarjoaja. Osa vangeista kertoi sanan ”yhteistyökumppanuus” särähtävän korvaan, ja lisäsi omaksi roolikseen olla aktiivinen ja kysellä. Toisten vankien mielestä asiakkaan yhteistyökumppanuus on passiivisten vankien aktivointia sekä vangin omaa vastuunottoa. Toki osa vangeista saattaa olla sopeutunut vangin rooliinsa ja mahdollisesti koevapausprosessin suhteen asia näyttäytyy ainoastaan valtasuhteena, jossa vangin ei välttämättä ehkä kannatakaan jyrätä, vaan pyrkiä tavoitteisiinsa hie-man mielistellen.

Pidin yleisen, vankilassa vallitsevan arvomaailman kartoittamista haastattelukysymysten avulla tärkeänä ja se liittyy myös prosessijohtamisen maailmaan. Arvomaailma koettiin muun muassa kannustavana maailmana, jossa pyritään pärjäämisedellytysten parantamiseen ja rikosten uusimisen vähentämiseen. Osan arvomaailma oli epäileväinen ja turvallisuuspainotteinen maailma, jossa koevapautta ei pidetä automaationa tai selkeänä tapana lopettaa tuomio. Jotkut pitivät arvomaailmaa lähinnä edellytysten selvittämisenä ja työläänä prosessina, jossa ei ole resursseja valmistella, vaan joudutaan taistelemaan omiakin arvojaan vastaan. Osa piti arvomaailmaa tylynä - ilman ohjausta ja halua edistää koevapausasiaa. Arvomaailmaa kuvailtiin myös vapaamuotoisena maailmana, joka ei ole liian jäykkä. Toisille maailma näyttäytyi luottamuksen puutteena ja uskottomuutena tai koettiin, että arvomaailmaan suhtaudutaan hyvin skeptisesti ja nähdään vain likainen menneisyys. Jotkut kokivat, että arvomaailmassa vallitsee kaikkien yhteinen tavoite pyrkiä luomaan vangille mahdollisuus koevapauteen, mikä juontaa juurensa laista ja lain tavoitteista.

Asiakirjojen kulun suhteen haastatteluissa nousi esiin pohdintaa byrokraattisuudesta ja siitä, meneekö siihen turhaa aikaa tai takkuako prosessi, jos asiakirjat seisoo. Asiakirjojen kerrottiin

seisovan käytännössä melkein koko valmistelun ajan rikosseuraamusesimiehen hallussa lukuun ottamatta sopimuskopioita tai muita tarvittavia liitteitä, jotka kulkeutuvat samaan muovitasukuun sitoumusten kanssa valmistelun aikana. Työntekijät kertoivat, että sopimukset toimitetaan aina paperisina ja arkistoidaan. Sisällöiltään asiakirjoja pidettiin melko selkeinä, mutta samalla niihin toivottiin enemmän sisältöä esimerkiksi liittyen siviilipuolen verkostoon. Vangit toivoivat, että päätöksissä näkyisi enemmän valmistelijoiden välinen yhteistyö ja että päätösten perustelut olisivat enemmän selkokielellä. Työntekijät nostivat vastauksissaan esiin huomion asiakirjojen tarpeettomista päällekkäisyyksistä. Esimerkiksi pähteettömyyteen sitoutumiseen täytetään useampi sitoumus, ja koska tämä tapahtuu yleensä samalla tapaamisella, joudutaan asioita yksinkertaistamaan tai vangit eivät jaksakaan lukea asiakirjojen sisältöä riittävän tarkkaan. Muutamit työntekijät pitivät vankitietojärjestelmää vanhana ja sen kirjaamismahdollisuuksia rajallisina, ja siksi kirjausten suhteen pohdittiin avoimesti, millaisia niiden kuuluisi olla, jotta ne tulkittaisi oikein.

Kysyin haastateltavien ajatuksia myös prosessin kehittämisestä ja kerroin tekeillä olevasta prosessikaaviosta, joka osoittautui kaikkien mielestä joko hyväksi tai kokeilemisen arvoiseksi. Osa vangeista ei tiennyt kyseisen kaavion olemassaolosta, mutta halusin opinnäytetyöntekijänä ikään kuin testaten käytännössä prosessijohtamisen yhteistyökumppanuusajatusta kysyä jokaiselta haastateltavalta samat kysymykset. Haastateltavien mukaan prosessikaavio toimii perehdytyksenä uusille koevapauksien valmistelijoille, kuvaa prosessin kitkakohtia, ja koko henkilökunta ymmärtää ja saa paremmin selville koko prosessin etenemisen. Koettiin myös, että esimerkiksi lakimuutokset on helppo viestittää kaaviomuutosten kautta valmistelijoille. Prosessikaaviota pidettiin hyvänä, prosessia selkiyttävänä työvälineenä, jossa kaikilla on oma paikkansa, mutta korostettiin ettei se yksin riitä, vaan tarvitaan ihmisten sitoutumista prosessiin.

Ohjauksen, koulutuksen ja osaamisen lisääminen koettiin tarpeelliseksi, koska vähättelyn ja kielteisten asenteiden voidaan ajatella johtuvan tiedon puutteesta. Koevapautta pidetään kuumemman yhä yleisesti uutena ja harvinaisena asiana laitoksen sisällä, ja haastatellut pitivät hyvänä ajatuksena ottaa muutakin henkilökuntaa, esimerkiksi vartijoita mukaan valmisteluun. Myös uusien rikosseuraamusesimiesten toivottiin saavan opastusta ja koulutusta, koska sellainen haastateltujen mukaan puuttuu tällä hetkellä Helsingin vankilassa. Hyviä kokonaisuuksia suositeltiin levitettävän kaikkien tietoon laitoksista, joissa koevapausprosessi toimii. Informaation parannuskeinoiksi vankilassa haastateltavat ehdottivat muun muassa selkeämmän informaation levittämistä osastoille, joissa se olisi vangin saatavilla ja lisäksi toivottiin, että jokainen vanki saisi rangaistusajan suunnitelman haltuunsa, josta hän voisi tarkastaa omat tavoitteensa ja mahdolliset merkinnät koevapautteen liittyen.

Itse koevapauden valmisteluprosessin kehittämisen uskottiin tuovan lisäarvoa muun muassa prosessin nopeutumisen, tiiviimmän yhteistyön, kasvavien koevapaustilastojen ja vapautuvien vankipaikkojen muodossa, jolloin yksilöt siirtyvät eteenpäin vankeusprosesseissaan ja voidaan hyödyntää tehokkaasti hoitolaitosten tarjoamaa kapasiteettia. Mielestäni prosessin jatkumo ulottuu juuri edellä mainitun esimerkin kaltaisesta vankeudesta siviiliin, ja onnistuneiden prosessien avulla myös koko yhteiskunnan ”ratas” pyörii sujuvammin ja nopeammin. Haastateltujen työntekijöiden mielestä prosessin parantamisella ja sen myötä asteittaisella vapautumisella saadaan aidosti tulosta aikaan, ja monelle vangille voi rakentua siviiliin sellaisia asioita, joita heillä ei siellä esimerkiksi ilman koevapautta olisi. Haastateltavat toivat vähissä määrin ilmi epäilyksen, ettei kaikkien sektorien työ näy itse prosessissa millään tavalla. Sekä vangit että työntekijät toivoivat vähissä määrin koevapaustilastusta monipuolisempaa siten, että valmisteluun osallistuisi useampi henkilö.

Toimivaltaa tarkasteltaessa haastateltavien näkemykset erosivat toisistaan jonkin verran, koska osa ihmetteli tai piti vanhanaikaisena rikosseuraamusesimiehen vetovastuuta koevapaustilasteluissa - osa puolestaan piti juuri sitä asianmukaisena ja toimivana ratkaisuna. Muutamat työntekijät pitivät rikosseuraamusesimiehen vastuuta turhan laajana ja lähes jokainen haastatelluista oli yhtä mieltä siitä, että esimerkiksi koevapausedellytyksiä kykenee selvittämään kuka tahansa laitoksen virkamiehistä. Rikosseuraamusesimiehellä kerrottiin olevan vastuu hakemuksen vastaanotosta sekä vireillepanosta, asian eteenpäin viemisestä sekä koevapauden toimeenpanon tai hylkäämisen esittelemisestä päätöksentekijälle. Perusosastolta koevapautteen anovien osalta esitettiin huomio, että vanki saattaisi hyötyä tilanteesta, että valmistelu olisi jonkun muun kuin rikosseuraamusesimiehen vastuulla. Haastatteluissa kävi ilmi myös ”etuilua” toisten tekemien valmistelujen ollessa kesken, ja esimerkkinä mainittiin vangin asioiden eteenpäin järjestelyt ennen turvallisuuslausunnon saamista, minkä seurauksena päätökset saattoivat muuttua ja jo tehty työ osoittautuikin turhaksi.

Siviilityöpaikan tarkistamiseen ei työntekijöiden mukaan ole selkeää ohjetta ja on epäselvyyksiä siitä, kuka hoitaa tarkastamisen, miten se tehdään tai kuinka pitkälle ja laajasti on lupa tiedustella. Vastuukysymyksen suhteen oli kuulemma ongelmallista, että tukipartio joutuu menemään paikan päälle tarkastamaan pintapuolisesti siviilityöpaikan omien tehtäviensä ohella rikosseuraamusesimiehen pyynnöstä, jolla on vastuu asiasta. Työpaikkojen tietojen selvittämiseen toivottiin sekä lisäresursseja että keinoja, koska tämänhetkisellä toimintatavalla on kyseenalaista toimia.

Eri työntekijöillä oli mielestäni hyvin vaihtelevia käsityksiä omista tai toisten työntehtävistä ja siitä oivallisena esimerkkinä voidaan pitää vangin koevapautteen laadittavia viikkoaikatauluja. Haastatteluissa mainittiin tilanteista, joissa viikkoaikataulun oli kirjannut joku muu työntekijä kuin rikosseuraamusesimies, vaikka sen koettiin kuuluvan rikosseuraamusesimiehen tehtäviin.

valmistelussa. Osa erityisohjaajista kokee koevapausaikataulujen laadinnan puolestaan olevan juuri heidän rooliinsa kuuluva tehtävä. Toimivallan suhteen haastatteluissa nousi esiin kysymys myös siitä, onko muistettu laskea toimivaltaisuudet riittävän alas esimerkiksi aikataulujen muuttamisen päätösvallan suhteen. Tässä yhteydessä on syytä tuoda esiin toiveet prosessikaavioon suhteen. Kaaviioon ei toivottu enempää yksityiskohtaisuutta tai liian tarkkoja kuvauksia, jotka estäisivät joustomahdollisuuden, vaan esimerkiksi selkeää vastuualueiden merkkäämistä. Sanan ”vastuu” oli huomattu puuttuvan käytössä olevasta kaaviosta kokonaan ja sen ymmärrettiin antavan mahdollisuuksia paeta vastuuta. Valmistelun vastuualueiden selkeä merkitseminen vaikuttaa olennaiselta tarpeelta prosessikaaviioon, jotta jokaisella on selkeästi osoitettu oma tehtävä, eikä jää joustonvaraa tai epäselvyyksiä siitä, kenelle asia kunkin mielestä kuuluu.

Kysyin haastatteluissa ajatuksia tilanteeseen, jossa koevapauksista vastaisi tietyt henkilöt päätehtävään. Erillisen vastuuhenkilön nimeäminen saisi haastateltavien mielestä aikaiseksi yhtenäisemmän ja nopeamman prosessin, joka on laadukkaampi ja keskitetympi, mutta esimieskunnan moniosaamisen mahdollisesta kapenemisesta ja vastuuhenkilön vankitunteuksesta olttiin huolissaan. Osa ehdotti koulutusta vastuuhenkilöille ja oli sitä mieltä, ettei varsinaisella virkanimikkeellä ole niin väliä, kunhan henkilö osaa paljon ja tietää eri verkostoista. Vastuuhenkilöiden vähimmäismääränä pidettiin kahta, koska laitoksen työtehtävien sijaistamisessa on ollut ongelmia tähänkin asti. Haastatellut vangit ottivat myös kantaa vastuuhenkilöajatukseseen ja sitä pidettiin kokeilemisen arvoisena asiana, jossa yhdellä henkilöllä olisi kokonaisuus tiedossaan, ja siten ”pallottelu” henkilöltä toiselle loppuisi eikä omia asioitaan tarvitsisi aina kertoa juurta jaksan alusta. Vastuuhenkilön koettiin antavan mahdollisuuden ylläpitää yleensä ottaenkin tasaisempaa laatua koevapausvalmisteluissa, koska koetaan, ettei ole aikaa tehdä riittävän laadukasta työtä koevapauksien suhteen muiden työtehtävien ohella.

6.3 Luonnollisen aineiston tulokset hyvän hallinnon ja lain näkökulmista

Helsingin vankilan osalta 13.6.2016-24.2.2017 välisenä aikana vankitietojärjestelmästä löytyi kuusi kielteistä koevapauspäätöstä, neljä peruutettua koevapautta, yksi toimeenpanokelpoinen päätös sekä kuusi toimeenpanossa olevaa koevapautta (vankitietojärjestelmä 24.2.2017). Tarkastelin vankitietojärjestelmän valvotun koevapauden valmistelu-osiota, jonka välilehtiä olivat vireilletulo, edellytykset, laitoslausunnot, esittely, päätös sekä peruutus. Tein havaintoni kahden yksittäisen tapauksen avulla, joista molemmat valmistelut olivat edenneet päätökseen asti. Molemmissa tapauksissa vireilletulo-välilehdellä löytyi laitos ja vastuuhenkilö, mutta molemmista puuttuivat päivämäärät. Koko valmistelu-kenttä oli tyhjä, ja pohdin, olisiko kyseistä kenttää syytä hyödyntää jollakin tavalla, sillä tilaa olisi useammille lauseille. Laitoslausunnot-osiassa ei näkynyt lausuntopyyntöjä ja molempien tapausten kohdalla löytyi yksi lausunto. Lausunto-kentän suhteen olen vahvasti sitä mieltä, että sitä kannattaisi hyödyntää, koska toiveita mielipiteiden tai näkemysten ilmaisuun on esitetty henkilökunnan taholta. Useammassa lausunnossa olisi se etu, että saataisi moniammatillisemmin näkemykset esiin.

Päätös-välilehdellä oli toimeenpanossa olevien kohdalla ajankohta, ja myönteisten päätösten perusteluina pykälät rikoslain 2 c 8 § ja lain valvotusta koevapaudesta 4 luku 32 §. Rikoslain 2 c luku 8 §:ssä (19.12.1889/39) säädetään, että vanki voidaan sijoittaa teknisin välinein ja muulla tavoin valvottuun koevapauteen vankilan ulkopuolelle enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. Lain valvotusta koevapaudesta 4 luku 32 § koskee päätösvaltaa ja siinä säädetään, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää elinkautista vankeutta tai koko rangaistusta suorittavan vangin valvottuun koevapauteen sijoittamisesta, ja vankilan johtaja muiden kuin pitkäaikaisvankien sijoittamisesta (23.8.2013/629). Myönteisissä päätöksissä perusteluina käytetään siis johtajan päätösvaltaa sekä rikoslain koevapauteen kytkeytyvää pykälää, jotka vaikuttavat käytännöllisiltä perusteluilta koevapauden täytäntöönpanon myöntämiselle. Pykälää ei kuitenkaan ole avattu päätöksissä lainkaan tekstimuotoisiksi.

Kielteisten päätösten kohdalla oli käytetty lyhykäisyydessään perusteluna joko lain valvotusta koevapaudesta 1 luvun 3 §:ä, jolla säädetään valvottuun koevapauteen sijoittamisen edellytykset, tai vaihtoehtoisesti ainoastaan 1 lukua tarkentamatta pykälää. Kyseisen 1 luvun 3 §:n käyttäminen perusteluna on ymmärrettävää, mutta myös tässä pykälässä on mielestäni se ongelma, että se on todella pitkä eikä kielteisen päätöksen perusteluissa ole selkokielellä juuri mitään tietoa vangille syistä, miksi koevapautta ei myönnetä. Kuten hallintolain 43 §:ssä ja 44 §:ssä (6.6.2003/434) säädetään, päätös annetaan kirjallisesti ja siitä löytyvät päätöksen tehnyt viranomaisen, päätöksenteon ajankohta, asianosaiset sekä päätöksen perusteluna yksilöity tieto siitä, kuinka asia on ratkaistu. Myös 44 §:ssä (hallintolaki 6.6.2003/434) säädetty henkilö yhteystietoineen löytyvät päätöksestä, jotta asianosainen voi tarvittaessa pyytää lisätietoja. Hallintolain 45 §:ssä (6.6.2003/434) kuitenkin säädetään, että päätöksen perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset, joista sovellettavia säännöksiä lukuun ottamatta puuttuvat maininnat niistä todelliset seikoista tai selvityksistä, jotka kielteiseen päätökseen ovat vaikuttaneet.

Peruutus-välilehdellä ei ollut mitään huomionarvoista, eikä ylipäätään sisältöä tarkastelemieni kahden tapauksen kohdalla. Rikosseuraamusesimies rastittaa Helsingin vankilan käytännön mukaan edellytykset-välilehden alta löytyviin kohtiin lausuntoineen, täytyvätkö lain valvotusta koevapaudesta 1 luvun 3§:n momentit, ja rastitettavat kohdat on otettu suoraan laista. Niihin lausutaan erikseen perustelut. Esittely-osiosta en löytänyt mitään huomionarvoista.

Kävin Helsingin vankilan arkistossa 22.2.2017, jossa vankien arkistoitavat paperiversiot säilytetään henkilöittäin kansioissa. Tarkastelin kahden vuonna 2016 koevapauden valmisteluprosessin läpikäyneen vangin kansiot kiinnittämättä huomiota siihen, joilla koevapaus oli pantu täytän-

töön samana vuonna. Molempien vankien papereista löytyi päätös, valvotun koevapauden rangaistusajansuunnitelma, koevapaushakemus, suostumus koevapauden edellytysten selvittämiseen, sitoumus päihdeettömyyteen, vangin suostumus tietojen luovutukseen sekä suostumus lääketietojen kirjaamiseen. Toisessa tapauksessa valmistelun vireillepanosta täytäntöönpanoon kului 9 viikkoa ja toisessa kuusi.

Tarkastelin myös Helsingin vankilassa käytössä olevaa käsikirjaa valvotun koevapauden täytäntöönpanosta (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja-luonnos 2014), mutten löytänyt käsikirjasta mitään uutta tietoa opinnäytetyöhöni. Koko sisältö käsitteli jo viitekehyksissä avaamiani valvottua koevapautta sääteleviä lakeja, enkä näin ollen koe tarpeelliseksi avata niitä yhä uudestaan. Käsikirjassa ei otettu kantaa vastuualueisiin Helsingin vankilassa, vaan pitäyduttiin lain tasoisessa määrittelyssä. Käsikirja toimii haastattelujeni perusteella koevapausvalmistelun tukena. Tarkastelin käsikirjan lisäksi Kantolan, Anderssonin ja Parviaisen (2014, 7-12) laatimaa ohjetta vankitietojärjestelmän koevapausosion käytöstä, josta sain muistinvirkistystä vankitietojärjestelmästä keräämäni aineiston avaamiseen edellytykset-välilehden osalta, ja minun oli helpompi avata lukijalle, kuinka edellytykset-välilehden rastikohdat sekä lausunto-osuudet käytännössä täytetään.

6.4 Prosessikaavioehdotus (liite 3)

Tiedustelin haastatellessani, kuka on työntekijän tai vangin mielestä prosessinomistaja prosessijohtamisen viitekehykseen liittyen. Vastaukset olivat kirjavia, koska prosessinomistajaksi nimettiin hieman useammin vankilan johtaja, vanki tai rikosseuraamusesimies, mutta myös päihdekuntoutus - tai Rikosseuraamuslaitosta pidettiin yksittäisissä haastatteluissa prosessinomistajana. Tärkeimpinä yhteistyötahoina pidettiin sisäisten lisäksi kuntia, päihdehoitolaitoksia, terveydenhuoltoa, asumispalveluiden tarjoajia, ammattiryhmiä, yksityisiä elinkeinonharjoittajia, poliisia, yhdyskuntaseuraamustoimistoa ja tukipartiota. Tavoitteeni oli luoda opinnäytetyöni avulla Helsingin vankilaan ehdotus uudesta prosessikaaviosta, ja tarkasteltuani laitoksen asiakirjoja sain haltuuni kaksi tällä hetkellä käytössä olevaa kaaviota, joista toinen oli niin kutsuttuja normaaliosastoja, ja toinen kuntoutus- sekä yhteisöosastoja varten.

Kartoitin haastatteluissa vankien ja työntekijöiden kokemia rooleja, jotta saisin prosessikaavioehdotukseeni konkreettiset tekijät ja heidän sisäistämänsä tehtävät sellaisissa rooleissa, joissa he kokevat olevansa koevapauden valmisteluprosessissa. Rikosseuraamusesimiehen roolissa koetaan olevansa vetovastuussa Helsingin vankilan koevapausvalmisteluista, päihde- ja erityisohjaajien roolissa järjestellään koevapauksien toimintasisältöjä ja maksusitoumusasioita, sekä ollaan yhteyksissä toimintapaikkoihin. Sekä rikosseuraamusesimiehen että päihde- ja erityisohjaajien rooleihin koettiin kuuluvan vangin informointi koevapausmahdollisuuksista sekä asian puheeksi ottaminen ja vangin motivointi oman asiansa hoitamiseen. Vangit vaikuttivat

tiedostavan heiltä odotetun roolin hyvin, koska kuvailivat rooliaan olla itse aktiivinen sekä sanalla ”velvollinen”. Rikosseuraamusmiesten sekä päihde- ja erityisohjaajien kuvaukset omista rooleistaan koevapausvalmisteluissa vahvistavat mielestäni ajatusta siitä, että nimikkeillä sinänsä ei ole niin suurta roolia, kuin itse vastuilla joita prosessiin kuuluu.

Aiemmat kaaviot olivat lähes identtiset, ja ainoastaan suunnittelu-osiossa oli osoitettu rikosseuraamusmiehen sijaan rangaistusajan suunnitelman vastuuhenkilölle seuraavat tehtävät: Asiakirjat ja tarvittavat allekirjoitukset vangilta, koevapauden valvontaan liittyvien asioiden tarkastaminen, sekä koevapauden edellytysten kirjaaminen ja valvontaan liittyvät asiat. Käytössä oleva kaavio oli jaettu aikajana valmisteluun, suunnitteluun, päätöksentekoon ja täytäntöönpanoon, enkä muuttanut täytäntöönpano-osiota kaaviosta juurikaan, koska opinnäytetyötutkielmani aineisto ei tukenut täytäntöönpano-osion kehittämistä, vaan ainoastaan valmistelua. Ainoa muutos jonka tein täytäntöönpano-osioon, oli tarkastuksesta vastaavien liikkumisrajojen määrittelyvastuu sekä vangin täytäntöönpanovaiheeseen kuuluvat vastuut.

Muutin esittämässäni prosessikaaviossa valmistelu- ja suunnitteluosiot valmistelun ensimmäiseksi ja toiseksi osaksi, koska esimerkiksi edellytysten arviointi kuuluu mielestäni puhtaasti valvotun koevapauden valmisteluun kokonaisuudessaan, eikä edeltävä nimitys (SUUNNITTELU) kuvaa prosessin todellista vaihetta. Säilytin päätöksenteko-osion aikajana selkeyden vuoksi, mutta poistin kaavioon merkatut lausunto-osiot muiden kuin itse valmistelijan osalta, jotta kaavio vastaa karua todellisuutta lausuntojen yksipuolisuudesta. Lisäsin kaavion aikajanaan valmistelua edeltäväksi osioksi kohdan (SUUNNITTELU), jotta kaavio ohjaisi motivoimaan vankia ja käymään keskustelua hänen kanssaan riittävän varhaisessa vaiheessa, ja siitä saataisi mahdollisesti rutiininomaisempi käytäntö. Lisäsin suunnitteluvaiheeseen potentiaalisten koevapausvankien kartoittamistoimenpiteet koevapaudesta vastaavalle henkilölle koska koen, ettei sellaista tehdä Helsingin vankilassa tällä hetkellä lainkaan. Kuvasin koko prosessikaavion aikajanan sekä henkilöt pystyasentoon A4-paperille (liite 3), koska on mielestäni luontevaa käyttää työkalua siten, kuin muitakin asiakirjoja on tapana käsitellä. Kaavio 2, eli aikaisempi prosessikaavio on luonnosteltu todellisuudessa vaaka-asentoon, ja ainoastaan helpottaakseni kaavion tekstin lukemista liitin sen opinnäytetyöhöni A4-mallisena (liite 2).

Prosessikaavioon ei haastattelujen perusteella toivottu enempää yksityiskohtaisuuksia, vaan lähinnä vastuun selkeää osoittamista, joten lisäsin sanan (VASTUUROOLI) osoittamaan alla olevalle henkilölle erityisesti osoitettua vastuuta. Uskon vastuu-sanän näkyvillä olon lisäävän ymmärrystä, että kyseinen tehtävä on valmisteluprosessin kaaviossa osoitetulle henkilölle osoitettu. Koska Rikosseuraamuslaitos on velvoittanut, että edellytysten selvittämiseen sekä valmisteluun määrätään vastuuvirkamies, mutta apuna tehtävissä käytetään myös muita virkamiehiä (Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014), muutin nimikkeen (RSE) nimikkeeksi

(KV VASTUUHLÖ), mikä on mielestäni perusteltua. Tutkielman aikana esiintyi toiveita esimerkiksi sen suhteen, ettei koevapausvalmistelua itsestäänselvyytenä osoitettaisi ainoastaan rikosseuraamusesimiehelle. Uusi nimike (KV VASTUUHLÖ) antaa vankilalle mahdollisuuden muuttaa käytäntöjä vastuuhenkilön suhteen ilman, että prosessikaaviota tarvitsee muuttaa. Lisäsin kaavioon myös vastuuroolin (VANKI), jotta prosessijohtamisen ajatus yhteistyökumppanuudesta olisi näkyvämpää. Vaikka kysymyksessä on työkalu ja työprosessi, koen vangin kuuluvan olennaisena osana oman koevapautensa valmisteluun ja hänellä olevan selkeät omat velvoitteensa prosessin kulun suhteen. Pysin olemaan lisäksi käytännöllinen prosessin todellisen kulun suhteen ja tein sen mielestäni näkyväksi prosessikaavioon.

Muutin prosessikaavion ulkonäköä ja rakennetta sillä ajatuksella, että siinä näkyisi haastattelun tulokset mahdollisimman niiltä osin, joista oli mainittu. Yleisesti koettiin, ettei kaavion tarvitse olla yksityiskohtaisempi, mutta lisättyäni vangin (VANKI), erillisen koevapaudesta vastaavan henkilön (KV VASTUUHLÖ) sekä osastolla päivittäin työskentelevien (VARTIJAT OSASTOLLA) vastuuroolit kaavioon, siihen tuli suuri, mutta mielestäni vastuunjako selkeyttävä lisäys. Haastattelussa toivottiin, että prosessin kitkakohtat osoitettaisi kaaviossa selkeästi, joten laitoin oransseihin laatikoihin ne seikat, jotka ovat mielestäni prosessissa erityisen olennaisia, ja joiden vuoksi on prosessin kulussa ollut esimerkiksi viivytyksiä ajoittain. Kitkakohtien eli oranssien laatikoiden osalta vangin hakemus tai suostumus ovat olennaisia prosessin käynnistymiselle, ja motivoitakseni vankia aktivoitumaan asunnon tai työpaikan hankinnassa merkitsin nekin laatikkoon.

Koska yhteistyön toivottiin olevan monipuolisempaa, merkitsin koevapaudesta vastaavan henkilö tärkeäksi kitkakohtaksi kutsua koevapauspalaveriin mahdollisimman paljon tarpeellisia tai hyödyllisiä henkilöitä. Valmistelun käynnistyttyä haastattelussa mainittuja kitkakohtia ovat olleet turvallisuuslausunnon odottelu, ulkopuolisten yhteistyötahojen maksusitoumuksiin liittyvät hankaluudet sekä viikkoaikataulujen kirjaamisvastuun epäselvyydet, ja koin tarpeelliseksi merkata ne kitkakohtia osoittaviin laatikoihin. Lisäksi merkitsin koevapaudesta vastaavan henkilön huomionarvoiseksi kitkakohtaksi edellytysten ja niiden arviointiin liittyvien lausuntojen antamisen, koska prosessin ei ilman niitä ole järjestelmässä teknisestikään mahdollista edetä esitelyvaiheeseen. Merkitsin johtajan päätöksen laatikkoon osoittaen kitkakohtaa, koska prosessi etenee täytäntöönpanovaiheeseen vasta päätöksen jälkeen, ja sen odottelun suhteen on nousut esiin monenlaisia ajatuksia erityisesti vangin taholta, ja odottelu on koettu esimerkiksi epämiellyttäväksi välitilassa oloksi. Otin prosessin kulussa huomioon myös kielteisen päätöksen, jonka seurauksena koko prosessi alkaa alusta, ja kuvasin sen punaisella nuolella päätös-osioista takaisin suunnitteluvaiheeseen.

Viimeiseen, eli täytäntöönpanovaiheeseen merkitsin olennaisiksi kohdiksi vangin yhteydenpito-velvoitteen osoittamaan sitä tosiasiaa, että koevapauden ehtojen noudattaminen sekä sen asianmukainen toteutuminen on hänen vastuullaan. Koevapaudesta vastaavalla henkilöllä on tärkeä yhdyshenkilön rooli täytäntöönpanossa ja mielestäni sitä oli syytä korostaa laittamalla sekin laatikkoon. Aikajanaan tekemäni muutokset olivat rakenteellisesti melko suuria, ja edellisen sekä ehdottamani kaavion kohdalla suunnittelu- ja valmisteluvaihe vaihtoivat ikään kuin paikkoja, mutta minun lisäämäni suunnittelu- ja valmisteluvaiheen ajatus oli toisen kaltainen kuin aiemman ja liittyi etukäteistyöhön. Lisäämällä keskusteluun, motivointiin ja informointiin liittyvää ohjeistusta kaaviolla, ne voidaan mahdollisesti integroida yhteisiksi toimintatavoiksi ajan mittaan. Uskon esimerkiksi uusien rikosseuraamusmiesten, ja toivon mukaan myös vartijoiden sekä muiden uusien työntekijöiden tarkastelevan prosessikaaviota, mutta siihen vaaditaan, että kaavio on saatavilla. Myös vankia on helpompi opastaa toimimaan oikeita vaiheita ja toimenpiteitä noudattaen kaavion avulla, jos tieto koevapauden kulusta on muuten vähäistä.

Aikajanelle valmistelu oli järkevää jakaa ensimmäiseen ja toiseen osaan, jotta prosessin kulku olisi selkeämpi, eikä esimerkiksi kks-sektori eli koulutuksesta, kuntoutuksesta ja sosiaalityöstä vastaava henkilökunta aloittaisi valmisteluja liian aikaisin ja näin ollen tekisi turhaa työtä, jos vangilla ei alkuselvitysten mukaan olekaan realistisia mahdollisuuksia koevapauteen. Kytkin kks-sektorin valmisteluiden aloitusmahdollisuudet kuitenkin vihreillä kaksisuuntaisilla nuolilla jo valmistelun ensimmäiseen vaiheeseen. Valmistelun ensimmäiseen osaan lisättiin prosessijohtamisen yhteistyökumppanuusajatuksella vangin omat vastualueet, jotka mielestäni ovat olennaisia, jos prosessia ylipäätään aiotaan jatkaa. Valmistelun toinen osa liittyy jo vahvemmin itse koevapauden täytäntöönpanon aloittamisen valmisteluun ja koevapauden edellytysten olemassaolosta ollaan jo varmempia, joten turhan työn riski on jo pienempi. Päätösvaiheessa ratkaistaan, tullaanko prosessissa siirtymään neljänteen eli täytäntöönpanovaiheeseen, vai palataanko alkuun.

Tarkoitukseni oli laatia uusi prosessikaavio Helsingin vankilaan ja onnistua siinä niin hyvin, että kaaviota voitaisi käyttää muissakin esitykseen johtavissa prosesseissa laitoksen sisällä. Prosessikaavion yksityiskohtaisuudet liittyvät kuitenkin niin vahvasti valvottuun koevapauteen, etten usko sen olevan hyödyllinen muiden esityksiin johtavien prosessien kulun kuvaamisessa. Poistumislupa- ja avolaitosanomusten peruslähtökohdat poikkeavat olennaisesti koevapauden valmistelusta eivätkä ole kytköksissä koevapaudessa vaadittuihin edellytyksiin kuten asuntoon tai toimintapaikkaan.

7 Johtopäätökset

Selvitettyäni haastateltavien ajatuksia prosessijohtamisen yhteistyökumppanuusajatukseseen liittyen koin, että vankilan toimintakulttuuri ja arvomaailma ovat vielä melko byrokraattisia. Minulla jäi sellainen käsitys, että osa haastatelluista koki koevapauden valmisteluprosessissa

vallitsevan arvomaailman hyvin konkreettiseksi ja käytännölliseksi, vaikka yritin tarkastella toimintakulttuurin taustalla vallitsevia todellisia arvoja. Arvomaailmaksi kuvailtiin muun muassa edellytysten selvittämistä tai likaisen menneisyyden näkemistä, vaikka toivoin saavani tunnepitoisempia ja syvällisempiä kokemuksia prosessista. Prosessijohtamisen yhteistyökumppanuuden käsite vaikutti haastattelu toisensa jälkeen kaukaisemmalta, koska haastatte- luissa oltiin muun muassa sitä mieltä, ettei vangin kanssa voida olla tasavertaisina.

Minulle jäi se vaikutelma, että vangit ovat ”alistuneet” omaan vangin rooliinsa ja tiedostavat oman vastuun, eivätkä työntekijät ole valmiita ottamaan riskiä, että yhteistyökumppanuus heikentäisi heidän auktoriteettiasemaansa. Prosessijohtamisen yhteistyökumppanuuteen vaikuttaa olevan vankeinhoidossa vielä erittäin pitkä ja vaiherikas matka. Muutos kohti yhteistyökumppanuutta saattaisi toteutua esimerkiksi siten, että säädettäisi lakipykälä, jotka edellyttäisivät yhteistä arvomaailmaa tai tiiviimpää kumppanuutta prosessissa. Uusien säädösten käyttöönotto ja erityisesti koko toimintakulttuurin tai arvomaailman muuttaminen vankilassa olisi luultavasti useiden vuosien prosessi, mutta käynnistettävissä esimerkiksi lakimuutoksilla, joilla uusia arvoja ja toimintamalleja voitaisi ”ajaa sisään”. Yhteistyökumppanuusajatuksen käyttöön saaminen edellyttää kuitenkin sekä henkilökunnan että vankien sitoutumista samoihin arvoihin ja toimintakulttuuriin.

Oikeudenmukaisuutta peräänkuuluttaen esitettiin epäilyksiä siitä, selvitetäänkö edellytykset aina, vai annetaanko ilman valmistelua kielteinen vastaus selvittämättä asiaa ollenkaan. Lain valvotusta koevapaudesta 2 luvun 9 §:n mukaan vangin edellytykset sijoittua valvottuun koevapauteen on selvitettävä vankilassa ennen mahdollista koevapauteen sijoittamista, ellei se rangaistusajan lyhyden vuoksi ole ilmeisen tarpeetonta, ja saman lain 11 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen on käsiteltävä vangin hakemus koevapauteen sijoittamiseksi, vaikkei se sisältyisi rangaistusajan suunnitelmaan. Rikosseuraamuslaitoksen määräykset tarkentavat, ettei selvitystä tarvitse tehdä alle 3 kk pituisissa tuomioissa, mutta vangin hakemuksen kirjallisuuteen tai suullisuuteen ei oteta kantaa eikä näin ollen siihen, milloin vangin hakemus on virallisesti vireillä. Koen hieman kyseenalaisena mahdollisuuden tulkita kyseistä epäkohtaa laissa ja määräykseen olisi syytä tarkentaa, vaaditaanko prosessin käynnistämiseksi vangin kirjallinen anomus, vai riittääkö suullinen edellytysten selvityspyyntö.

Aiemmissa tutkimustiedoissa tuotiin useaan otteeseen esiin epäily siitä, ettei valvotun koevapauden edellytyksien arviointia tehdä jokaiselle vangille, ja tutkimustulosten perusteella epäilykset osuivat oikeaan. Mäki (2012, 2) piti epäuskottavana, että nykyisillä resursseilla olisi mahdollista arvioida edellytykset jokaisen kohdalla ja hallitun vapauttamisen käsikirjassa (Socca 2012, 29) edellytettiin, että koevapauteen sijoittamisen mahdollisuus tulee selvittää vankilassa kaikkien ehdonalaisten vapautteen pääsevien osalta vuotta, lyhyempää tuomiota suorittavalla puolta vuotta aiemmin. Myös valvotun koevapauden työpajassa (Laurea-ammatti-

korkeakoulu Tikkurila 8.3.2017) vankien koettiin olevan eriarvoisissa asemissa ja oltiin huolissaan siitä, selvitetäänkö edellytykset kaikkien vankien kohdalla, erityisesti suljetuissa laitoksissa joihin myös Helsingin vankila kuuluu.

Tällä hetkellä on mahdollista olettaa, ettei selvityspyyntöä ole tehty, jos se ei ole kirjallisena. Määräyksiä voidaan tulkita myös siten, että jo pelkästä tiedustelusta lähtee pakonomaisesti prosessi käyntiin, eikä asia ole vielä ajankohtainen. Pahimmassa tapauksessa vanki edes halua koevapauteen, vaan pyytää informaatiota koevapaudesta. Kyseinen epäkohta on omiaan aiheuttamaan eroavaisia käytäntöjä laitosten välillä ja toimintatavat riippuvat tällä hetkellä lähinnä siitä, kuinka valmisteluprosessin käynnistyspiste on linjattu laitoksessa tai miten yksittäinen virkamies tehtävässään asiaa tulkitsee. Koevapauden edellytysten selvittämisen vaatimus ei vielä takaa, että prosessi ylipäättään lähtee käyntiin, vaan kyseenalaistaa mielestäni tarkoitussidonnaisuuden periaatteen ja sen, käytetäänkö valtaa oikein ja siihen tarkoitukseen, mihin laki ja lainsäätäjät ovat sen tarkoittaneet. Oletan, että edellytysten selvittämisen vaatimus on tehty suojaamaan vangin oikeutta saada koevapausvalmistelut vireille, koska on erikseen säädetty selvityksen tarpeettomuudesta alle 3 kk tuomion kohdalla, eikä koevapausmaininnan puuttuminen rangaistusajan suunnitelmasta estä selvityksen tekoa.

Lyhytaikaisvankien kohdalla jäin siihen olettamaan, ettei heihin sovelleta kevennettyä pykälää edellytysten selvittämisen jättämisestä, eikä koevapausvalmistelua ehditä syytä tai toisesta aloittamaan tuomion aikana. Mielestäni toimitaan vastoin tarkoitussidonnaisuuden periaatetta, jos ei hyödynnetä ymmärtääkseni myös lyhytaikaisvankeja varten ajateltuja ”kevennyksiä”, joilla prosessia olisi mahdollistaa nopeuttaa. Myös hallituksen esityksessä eduskunnalle valvottua koevapautta koskevaksi lainsäädännöksi mainittiin, ettei edellytyksiä ole tarpeen selvittää, jos se olisi rangaistusajan lyhyden vuoksi ilmeisen tarpeetonta, ja esityksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ohjaisi lyhyden soveltamiskäytäntöä eikä lain tasoinen määrittely olisi siihen tarpeen (HE 140/2012). Hallituksen esityksessä tuotiin ilmi myös se, että huolellinen valmistelu edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja (HE 140/2012), eivätkä ne haastattelujeni perusteella tällä hetkellä ole riittävät.

Ahtonen (2015, 65) mainitsi yhdenvertaisuusongelmista, jotka ovat kiinteästi yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen resursseihin, puutteisiin rangaistusajan suunnitelman toteutuksessa sekä valvotun koevapauden kohderyhmän määrittelyssä. Ahtonen (2015, 71) epäili, että valmistelu kohdentuu niihin vankeihin, joille valmistelu on helppoa, ja ymmärtääkseni vähäisten resurssien, kiireen ja liiallisten työtehtävämäärien vuoksi tilanne on juuri sellainen myös Helsingin vankilassa. Kysymys on kuitenkin Ahtosen (2015, 71) mukaan tarpeettomasta vangin perusoikeuksien rajoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksen tehokkuuden nimissä, ja mielestäni Ahtonen on uskaltanut rohkeasti ilmaista, millainen tilanne todellisuudessa on. Olen itse tullut juuri tähän tulokseen ja se on hieman järkyttävää. Honkanen ym. (2015, 36-37, 40-

41) väitti, että yhdenmukaisuusongelmat juontuvat työntekijöiden toisistaan erottuvilla linjauksilla, mutta minä ei havainnut toimintamalleissa eroja vaan päinvastoin linjaukset olivat mielestäni hyvinkin yhtenäiset työntekijöiden kesken. Yksittäisiä tapauskohtaisia eroja toki löytyy, mutta yksilöllisessä arvioinnissa se on ymmärrettävää. Mäkipää (2010, 3) teki mielestäni arvokkaan havainnon mainitessaan, että käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat siihen, millaisiksi toimeenpantavien koevapauksien sisällöt muodostuvat. Mäkipään (2010, 2-3) mukaan sääntely ja ohjeistukset ovat puutteellisia ja yhteistyömahdollisuudet riippuvat resursseista. Kyseiset tiedonkulun puutteet ja eri osapuolten huomiointi (Mäkipää 2010, 3) liittyvät ymmärtääkseni vahvasti käytettävissä oleviin resursseihin.

Valvotun koevapauden työpajassa (Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila 8.3.2017) tuotiin esiin halukkuus saada koevapausvalmisteluun mukaan yhdyskuntaseuraamustoimisto, ja joillakin rikosseuraamusalueilla yhteistyö on tiiviimpää, kuin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella, jonka koevapauden valmisteluprosesseissa ei työpajaan osallistuneiden mukaan mainita sanallakaan yhdyskuntaseuraamustoimiston nimeä. Myös Aalto ym. (2014, 60) pitivät tutkimuksessaan yhdyskuntaseuraamustoimiston tietoa arvokkaana ja uskoivat heiltä löytyvän tietoa muun muassa työ- ja toimintapaikoista vangin koevapausvalmisteluja varten. Hallitun vapauttamisen käsikirjassa (Socca 2012, 29) yhteistyötä yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa pidettiin itsestäänselvyytenä ja toimiston kuuluu käsikirjan mukaan olla vähintään koevapauden suunnittelussa mukana poikkeuksetta.

Helsingin vankilan vuosittainen tavoite koevapausvangeista on kymmenen, enkä henkilökohtaisesti usko pelkän tavoitemäärän nostamisen aiheuttavan muutosta todellisiin koevapausmääriin, vaan valmisteluun tarvitaan toimiva prosessi, osaavat henkilöt ja riittävästi työaika sekä panostamista laatuun. Ongelmat olivat haastattelutulosten perusteella vielä sillä tasolla, että vastuuhenkilön ollessa poissa prosessi pysähtyy toisinaan kokonaan tiedonkulun ongelmien vuoksi ja vaikei pysähtyisikään, voidaan tehdä ainoastaan se mikä ehditään muiden tehtävien ohella. Nostaisin itse haastateltavien lisäksi esiin ajatuksen vastuuhenkilöiden nimeämisestä, koska se vaikuttaisi olevan tämän tutkielman perusteella toimintaa tehostava keino lisätä koevapauksien määriä ja onnistuneita valmisteluprosesseja laitoksessa. Valvotun koevapauden toteutumisajankohdat vaikuttavat kohtuullisilta Helsingin vankilassa, vaikka esimerkiksi Mäkipää (2010, 2) väittää, että valmisteluprosessin pitkäkestoisuus on yksi ongelmista. Myös toimeksiantaja oli sitä mieltä, että prosessi viipyy liikaa, mutta uskon valmisteluprosessiin liittyvien ongelmien juontuvan ennemminkin itse prosessin järjestämisestä itsessään sekä koevapauksien määrissä. Haastatteluissa esiin tulleeseen kritiikkiin valmisteluajkojen venymisestä tai ”turhaan työhön” tekemisestä lienee mahdoton saada ideaaliratkaisua, koska jokaisen vangin koevapausvalmistelua voidaan pitää yksilöllisenä ja tapauskohtaisesti arvioitavissa olevana tilanteena.

Kokonaisuuden hallinta on mielestäni ratkaisevaa ympäristössä, jossa useiden kymmenien eri tilanteessa olevien vankien yhdenmukaisuudesta ja tasapuolisesta kohtelusta pyritään pitämään kiinni. Helsingin vankilan valmistelu vaikutti tutkielman tekohetkellä olevan vielä hieman kaoottinen, epäjärjestyksessä oleva ja sitä myötä hallitsemattomissa oleva prosessi. Esimerkiksi kurinalaisuus olisi mielestäni tarpeen jokaisen valmisteluun osallistuvan kohdalla, jotta yksittäiset virkamiehet eivät voisi järjestellä asioita noudattamatta prosessiin määriteltyjä vaiheita, ja se voidaan uskoakseni integroida osaksi yhteisiä käytäntöjä sitouttamalla henkilökunta noudattamaan prosessikaaviossa määriteltyä kulkua. Toimivaltaisuuksista voitaisi toki säätää yksityiskohtaisemmat lait määrittelemään, kuka järjestelee mitäkin valmisteluvaiheen osaa, mutta tuolloin vaadittaisiin muutos myös asiakirjoihin ja kuljettaisiin kohti lisääntyvää byrokratiaa. Virkamieslain 4 luvun 14 § velvoittaa virkamiehen noudattamaan työnjohto- ja valvontamääräyksiä (Valtion virkamieslaki 14§, 19.8.1994/750), minkä perusteella jokaisen vastuu on noudattaa laitoksen johdon antamia määräyksiä, joten olisi kaikkien puolesta selkeintä määrätä henkilökunta noudattamaan valvotun koevapauden prosessikaaviota. Ei siksi, että esittämäni kaavio olisi niin korvaamaton vaan jotta toimittaisi yhtenäisen kaavan mukaan. Jos normiohjauksen toteutumisessa on muutenkin ongelmia, on lähtökohta tietysti vajavainen. Esitän opinnäytetyöhön laatimani prosessikaavion avulla toiminnalle kehitystä ja tulevaisuudessa tulee tarve kehittää toimintaa entisestään, jolloin toivon oman tuotokseni vieneen prosessia ainakin tästä hetkestä eteenpäin.

Vaikka Mäkipää (2010, 219) toi esiin huomion, että valvotun koevapauden täytäntöönpano on kiinni yksittäisistä asenteista, aktiivisuudesta ja siitä, kuinka paljon halutaan panostaa, en kokenut, että valmistelijoiden tai vankien asenteissa olisi varsinaisesti vikaa. Kysymys on pikemminkin hyvin vähäisistä resursseista sekä huonosti osoitetuista vastuuhenkilöistä. Tämän hetken resursseilla ja osoittamattomilla vastuuhenkilöillä vaikuttaa siltä, että koevapauksien etukäteiskartoittamista, prosessin laadun varmistamista tai ylipäättään koevapauksien lisäämistä Helsingin vankilassa on vaikea toteuttaa. Jätin alun perin suunnittelemani ryhmähaastattelun opinnäytetyöstäni pois siksi, että koin ongelman olevan niin vahvasti käytännön tasoinen ja vankilan sisäinen, etten usko asiantuntijoiden neuvojen sinänsä muuttavan tilannetta. Prosessin parantamiseen tarvitaan käytännön tason muutoksia järjestelyissä ja uskon resursseista sekä vastuuhenkilöiden nimeämisistä päättävien tahojen olevan avainasemassa. Jos arvioin koevapauksien valmisteluprosessin tilannetta vuoden päästä, uskon sen kehittyneen ainoastaan siinä tapauksessa, että muutoksia on tehty esimerkiksi sitouttamalla henkilökunta noudattamaan paremmin yhteistä prosessikaaviota ja lisäämällä resursseja valmisteluun. Vastuuhenkilöiden nimeäminen prosessiin vaikuttaa myös uskoakseni olennaisesti valmisteluprosessien määrään ja laatuun, koska tällä hetkellä toiminta on hyvin pienimuotoista ja kyetään valmistelemaan ainoastaan vangin hakemuksesta vireille laitettut koevapausprosessit.

Valmisteluun osallistuvien työntekijöiden määrät vaikuttivat vaihtelevan tapauskohtaisesti ja haastatteluissa esiin nousseen huomion lisäksi totesin itsekkin, ettei valmisteluun osallistuvista henkilöistä todellisuudessa ole merkintöjä vankitietojärjestelmissä tai vangille annettavissa asiakirjoissa. Tällöin on hyvin ymmärrettävää, jos valmisteluprosessi näyttäytyy vangille siten, että päätökseen asti edennyttä prosessia on hoitanut yksittäinen virkamies alusta loppuun. Tilanteesta ja resursseista riippuen oletan toisinaan olevan käytännössäkin tarpeetonta tai mahdotonta ”ehtiä” sisällyttää valmisteluun muita, kuin olennaisesti asiaa eteenpäin vievät yksittäiset henkilöt. Lausumismenettelyä tulisi kuitenkin mielestäni muuttaa siten, että asiakirjoihin saataisi kirjattua eri työntekijöiden näkemykset, ja tehdyt valmisteluprosessin vaiheet olisivat kaikkien nähtävillä selkeästi. Myös haastatteluissa nousi esiin toiveita selkeämmästä ja helpommasta vankitietojärjestelmän valmisteluosiosta ja sitä pidettiin vanhentuneena. Kirjaamismahdollisuuksia pidettiin rajallisina, mikä pakottaa käyttämään tiedonkulkuun puheluita ja sähköpostia prosessin eri vaiheissa. Tämänkaltaiset seikat vaativat muutosta itse vankitietojärjestelmään eivätkä ole Helsingin vankilan prosessia järjestämällä sinänsä muutettavissa.

Haastatteluissa esitettiin toiveita, että informaatiota ja kokemuksia onnistuneista koevapausprosesseista levitettäisi henkilökunnan tietoon, ja uskon tiedon määrän vaikuttavan paljon asenteisiin esimerkiksi tuntematonta kohtaan. Koevapausmahdollisuuksista ja sen perusajatuksista, kuten vapauten valmentamisesta olisi mahdollista käydä hyvänhenkistä keskustelua sekä vankien että henkilökunnan kanssa, koska ”turhien lupausten” vaaraa ei ole prosessissa, johon laki on jo määritellyt valmistelun kulun ja päättävät tahot. Myös valmisteluun toivottiin mukaan laajemmin henkilökuntaa, enkä suoranaisesti ymmärrä, miksei esimerkiksi vartijan vankituntemuksesta tai ammatillisesta ”silmästä” sekä näkemyksistä olisi hyötyä valmistelussa, jos siihen suotaisi mahdollisuus esimerkiksi antamalla mahdollisuus lausua asiasta ja perehtyä yksittäiseen tapaukseen. Arviointi olisi mielestäni monipuolisempaa ja enemmän yhteishengessä rakennettua ja siten mahdollisesti luotettavampaa. Uskon monen vanginkin toivovan, että heitä päivittäin seuraavat virkamiehet saisivat vaikuttaa koevapausasiaan, jota voidaan pitää vangilta rohkeana harppauksena kohti siviilielämää vapautumisen kynnyksellä. Aika ei mielestäni ole niin ratkaisevaa kuin tarjottava mahdollisuus, mutta uskoisin vankien aktivoituvan helpommin asioihin, joista heillä on tietoa tai joista on keskusteltu.

Honkanen ym. (2015, 36-37) toivat esiin, että informaation kulku ja tiedottaminen vangille koevapausprosessin etenemisestä koetaan puutteelliseksi, ja haastateltuani vankeja he mainitsivat samasta asiasta. Vankien mielestä odottaminen oli turhauttavaa ja välitilassa oleminen epämiellyttävää, ja siksi toivottiin henkilökunnan antavan esimerkiksi väliaikatietoja prosessin kulun aikana, ettei menisi kahta kuukautta kiusalliseen odotteluun ilman tietoa tulevasta. Myös Mäkipää (2010, 217-218) piti asianmukaisena, että vankilat informoisivat

osapuolille prosessin aikatauluista sekä pitäisivät valmistelun edetessä vangin paremmin tietoisena prosessin vaiheista. Mäkipää (2010, 117, 217-219) toi esiin lisäksi vangin tarpeen saada riittävää, oikea-aikaista ja oikeaa tietoa henkilökunnalta, jotta tieto ei kulkeutuisi ainoastaan vankien välityksellä ja siten olisi virheellistä. Haastatteluissani nousi esiin sama huomio.

Nimettyjen, koko laitoksen koevapausasioista vastaavan henkilön voisi olettaa ratkaisevan useampia epäkohtia, joita haastatteluissa tuli esiin. Aiemmissä tutkimuksissa muun muassa Rantanen ym. (2016, 92) uskoivat, että koordinoinnista vastuun ottava henkilö helpottaisi vangin pääsyä koevapauteen ja hän saisi paremmin tarvitsemaansa päihdekuntoutusta. Myös Aalto ym. (2014, 57-58) pitivät olennaisena seikkana koevapauksista vastuussa olevaa henkilöä tai sitä, että kaikki koevapaudet ovat yhden työntekijän vastuulla. Mäkipää (2010, 219) esitti, että jos koevapausprosessiin liittyvät tehtävät on osoitettu tietylle henkilölle, voidaan saada prosessiin joutuisuutta ja valmistelu aloitetaan riittävän ajoissa, minkä seurauksena koevapauksien lukumäärää saadaan kasvatettua ja se olisi tarkoituksenmukaista.

Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että sitoutumista työtehtäviin voitaisi lisätä antamalla yksittäiselle henkilölle kokonaisvastuu, jolloin koevapausasiat olisivat suurin osa hänen tehtävänkuvansa. Prosessin ei mielestäni kuulu pysähtyä ainoastaan siksi, ettei tietty yksittäinen henkilö ole paikalla, minkä ratkaisuun suosittelisin sijaisuuksien huolellista osoittamista kahdelle koevapausasioista riittävästi tietävälle henkilölle, jotka tekisivät tiivistä yhteistyötä ja keskittyisivät yhdessä samaan asiaan, jolloin esimerkiksi työnjaosta tai sijaisuuksista olisi mahdollisesti helpompi sopia. Koska vastuuhenkilöiden nimeämisellä saatettaisi saada aikaiseksi tilanne, jossa vankituntemus ajan mittaan hälvenee, olisi esimerkiksi vankitietojärjestelmään syytä saada samankaltainen lausumismenettely kuin poistumislupien ja sijoitteluiden kohdalla, eli useampi kuin yksi henkilö voisi jakaa tietoaan lausumalla yksittäisestä vangista siten, että se olisi myös valmistelijoiden luettavissa. En ota kantaa tällä hetkellä valmisteilla olevaan Roti-toiminnan kehittämis- ja asiakastietojärjestelmähankkeeseen, jolla on tarkoitus yhdistää nykyinen vankitietokanta sekä yhdyskunta-seuraamusten Tyyne-tietojärjestelmä (Rikosseuraamuslaitos 2017) vaan toivon, että asiaan saataisi parannus jo nykyisessä vankitietokannassa nopeasti, koska koevapauteen anovilla vangeilla asia on ajankohtainen tälläkin hetkellä.

Rikosseuraamuslaitoksessa on käynnissä myös niin kutsuttu lähityöhanke, jolla pyritään lisäämään vuorovaikutusta henkilökunnan ja vankien välillä sekä yhteistyötä eri ammattiryhmien kesken (Rikosseuraamuslaitos 2017). Hankkeen pilotointia tehdään esimerkiksi siten, että jokaiselle rangaistusta suorittavalle nimetään oma lähityöntekijä (Rikosseuraamuslaitos 2017), jota kutsutaan toisissa yhteyksissä nimellä ”omavartija”. Kyseiset ”omavartijat” voitaisiin nimetä vastuurooliin koevapausprosessissa, mutta uskon työnjaon ja sijaistamisten

ongelmien sekä resurssien vähyden pysyvän ennallaan siirtämällä ennen rikosseuraamus-esimiehille kuulunutta työtaakkaa lähityöhankkeen ”omavartijoille”. En tunne hanketta erityisen tarkkaan, mutta ymmärtääkseni kysymys ei ole työpareista vaan yksittäisistä virkamiehistä, jotka hankkeessa toimivat, joten saumaton työparien kaltainen yhteistyö ei ole mukana varmistamassa, etteikö prosessi pysähtyisi vastuuhenkilön ollessa poissa.

Kuten haastatteluistakin kävi ilmi ei ole väliä, millä nimikkeellä vastuuhenkilö virassaan toimii, vaan olennaista ovat osaaminen, yhteistyötahojen kanssa työskentelymahdollisuudet ja aktiivisuus. Vastuuhenkilöllä olisi kokonaisuus hallinnassaan sekä rutiinit, joiden avulla koevapausvalmistelun perusasioiden hoito olisi sujuvampaa ja vähemmän työlästä. Ajan myötä vastuuhenkilölle saattaisi kehittyä ammattitaitoa tiettyjen kaavamaisuuksien hallinnassa ja linja valmistelun vireille panemisessa olisi yhtenäinen. Vankilan ulkopuolisen sosiaalityöntekijän näkökulmasta vanki vapautuu turvallisemmin ja siviilissä on enemmän rakenteita valmiina, kun vankilasta löytyy tietty vastuuhenkilö vangin koevapausasioihin. Tuolloin on helpompi luottaa siihen, että vankilasta otetaan yhteyttä ulkopuolisiin tahoihin ja vangin koevapausmahdollisuudet on jo arvioitu.

Turun ja Helsingin vankilat ovat suurin piirtein samankokoisia, ja molemmissa laitoksissa käsitellään valtaosa heidän rikosseuraamusalueidensa koevapausanomuksista suljettujen laitosten osalta. Kun verrataan aikaan saatuja koevapauden valmistelumääriä keskenään (taulukko 2, taulukko 3), on mielestäni perusteltua ehdottaa, että Helsingin vankilaan valittaisi kaksi nimettyä henkilöä hoitamaan pääasiallisina työtehtävinään koevapausasioita. Uskon nimettyjen virkamiesten vaikuttavan potentiaalisten koevapausvankien ”haarukointiin”, ja vaikutusta osoittaa mielestäni Turun vankilan lukemat tilastoissa (taulukko 3), joiden mukaan vuonna 2016 laitettiin vireille 109 koevapausvalmistelua laitoksen esityksestä (Blomster 2017). Taulukon 3 mukaan vuonna 2016 käsittelemättä jätettyihin 37 anomukseen sekä 20 vangin anomukseen Turun vankilassa (Blomster 2017) en voi ottaa kantaa tutkimatta asiaa erikseen. Helsingin vankilassa laitettiin taulukon 3 perusteella laitoksen esityksestä vireille ainoastaan kaksi koevapauden valmisteluprosessia vuonna 2016 ja vangin hakemuksesta 52 (Blomster 2017).

Vankilan esityksestä käynnistettävien valmisteluprosessien määrä osoittaa mielestäni melko selkeästi koevapaudesta vastaavan nimetyn virkamiehen hyödyn, jolloin resursseja on kohdennettu jo aiemmissa tutkimustuloksissa perään kuulutettuun vankien ”haarukointiin” ja koevapausmahdollisuuden tehokkaaseen hyödyntämiseen. Vankien hakemuksista käynnistetyt prosessit voidaan mielestäni yhdistää informaation tai käytyjen etukäteiskeskustelujen määrään tai mahdollisuuteen, koska jokaisella vangilla on oikeus hakea valvottuun koevapauteen ja edellytykset tulee selvittää. Mielestäni Turussa toteutuu paremmin hallituksen esityksessä eduskunnalle valvottua koevapautta koskevaksi lainsäädännöksi esitetty tausta-

ajatus vankilan edellytysten selvittämisen velvollisuuden vahvistamiseen koevapauden käytön lisäämiseksi (HE 140/2012).

Valvottuun koevapauteen myönteisen päätöksen perusteluina käytetään lain valvotusta koevapaudesta 4 luvun 32 §:ä, jossa kuvaillaan tarkasti myös muut koevapauteen liittyvät päätösvallat tilannekohtaisesti, joilla voidaan perustella esimerkiksi koevapauden aikana ilmaantuvat poikkeustilanteet. Pykälä on kuitenkin niin pitkä, että sen sisällyttäminen kokonaisuudessaan teksteineen itse päätökseen lienee käytännössä mahdotonta - tai ainakin vankitietojärjestelmän rajatut kirjausmahdollisuudet huomioon ottaen hankalaa. Koska vangit ovat kuitenkin haastatteluissa toivonut selkeyttä päätöksiin, saattaisi joko lakipykälän muuttaminen selkeämmäksi tai sen osittainen sisällyttäminen teksteineen itse vangille annettavaan päätökseen olla reilua sekä oikeusturvan taekin. Myös esimerkiksi poikkeustilanteissa koevapauden täytäntöönpanon aikana saattaisi selkokielemmästä päätösasiakirjasta olla hyötyä. Tein saman havainnon lain valvotusta koevapaudesta 1 luvun 3 §:n kohdalla, jolla säädetään valvottuun koevapauteen sijoittamisen edellytykset, ja jolla perustellaan kielteiset koevapauspäätökset. Jos edellytykset avattaisiin edes lyhyesti päätökseen, olisi vangin kenties helpompi ymmärtää, miksi koevapauteen ei pääse. Kyseinen pykälä on niin pitkä ja laaja, että saattaisi olla kohtuullista viitata esimerkiksi tiettyyn momenttiin, jolloin vanki ymmärtäisi, mihin hakemus on ”kaatunut”. Koko pykälän avaaminenkaan ei olisi mahdoton ajatus. Pääasiana olisi päätöksen selkokielemmäksi muuttaminen.

Saadakseni paremman kokonais kuvan koevapauspäätöksistä, joita oli ainoastaan muutama, silmäilin kahden tietyn tapauksen lisäksi muita päätöksiä laitoslausunto- ja päätös-välilehden osalta tapauksissa, joissa valmistelu oli tehty päätökseen asti, vaikka kysymyksessä oli joko ”lomille jääminen” tai päihtymysepäily. Kyseisissä tapauksissa lausunnot puuttuivat laitoslausunto-välilehdeksi, ja koevapausanomus oli ainoastaan esitelty ja päätetty ilman laitoslausuntoa. Päätös-välilehden perusteluihin ei oltu laitettu pykälää johon vedotaan, vaikka hallintolain 45 § edellyttäisi, että päätös on perusteltava ja siinä on ilmoitettava, mitkä selvitykset ja seikat ovat vaikuttaneet ratkaisuun ja mainittava sovelletut säännökset (Hallintolaki 6.6.2003/434). Valmisteluprosessi on suoritettu loppuun asti, mutta kokisin hyödyllisenä perustaa päätökset näissäkin tapauksissa lakipykälään, koska vangille annettava päätös on yhtä lainvoimainen ja pätevä rikkomustapauksissa, kuin normaalikulkuisessa valmisteluprosessissa. Päihtymyksestä selvittyään tai laitokseen palattuun vangilla olisi mahdollisuus lukea päätöksen perusteet tuolloin myös päätöksestä, vaikka hän tietäisi rikkoneensa laitoksen sääntöjä. Rikkomuksen kytkeminen koevapauteen pääsyn mahdollisuuteen ei välttämättä ole kaikille itsestäänselvyys.

Rikosseuraamusesimies rastittaa edellytykset-välilehden alta löytyviin kohtiin lausuntoineen, täytyvätkö lain valvotusta koevapaudesta 1 luvun 3 §:n momentit, ja niihin lausutaan erikseen perustelut yhdellä lausunnolla, jonka tekee myös rikosseuraamusesimies itse. En koe tarpeelliseksi tulostaa kyseistä osiota vangille, mutta saattaisi olla käytännöllistä poimia kyseisestä edellytykset-välilehdeltä kielteisiin päätöksiin ne kohdat (mahdollisesti jopa lausuntoineen), joiden vuoksi koevapauden edellytykset eivät täyty. Tuolloin valmistelu olisi avoimempaa, eikä vangille jäisi epäselväksi, miksi koevapautta ei myönnetty. Tiedot tai lausunnot, joita ei turvallisuussyistä voida saattaa vangin tietoon voitaisi jättää antamatta, jolloin päätökseen kytkettäisi ainoastaan kyseinen momentti. Kyseisellä edellytys-välilehdellä kartoitetaan yksittäisiä edellytyksiä, kuten sitoumusta tai asuntoa, joten yhden ihmisen lausunto erillisiin lain kohtiin on perusteltua, eikä siihen ole tarpeen tuoda turhaa monimutkaisuutta lisäämällä useamman henkilön lausumismahdollisuuksia.

Olen vankitietojärjestelmän valmisteluosiosta kuitenkin sitä mieltä, että jokaisen asiaa käsittelevän virkamiehen olisi syytä voida tarkastella valmistelun tietoja ja lausua omat näkemyksensä asiaan, ja siksi suosittelisin, että valmisteluosiointiin lisättäisi erillinen lausunto-välilehti. Se ei uskoakseni ole teknisesti erityisen työläs, ja lausunto-osuus olisi perusteltu ja haastattelujen perusteella toivottu lisäys siinä mielessä, että toivottiin monipuolisempaa valmistelua. Tällä hetkellä valmisteluosiointin välilehdistä yksikään ei anna mahdollisuutta laajaan valmisteluun, jossa tietoja voitaisi kirjata moniammatillisemmin, koska esimerkiksi laitoslausekset-välilehti on laitoksia, ei yksittäisiä Helsingin vankilan virkamiehiä varten, ja esittely-välilehti valmistelijan esittelyä varten.

Tarkastellessani vankitietojärjestelmän valmisteluosiointia kaiken kaikkiaan kävi mielessäni ajatus, voisiko arviointikeskusta hyödyntää paremmin. Esittely-välilehden alla oli tilaa arviointikeskuksen esittelylle pitkäaikaisvankien tapauksia ja Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikköä varten, mutta uskoisin arviointikeskuksessa olevan tärkeää tietoa myös muiden, kuin pitkäaikaisvankien suhteen. Arviointikeskuksen tiedon hyödyntäminen kytkisi vangin jatkumoa paremmin tuomion aloittamisajankohdasta vapautumishetkeen, ja vangin kokonaistilanteesta saataisi kattavampi arvio. Vangin tilanne ennen tuomion aloittamista saattaa vaikuttaa ”likaisen historian” kaivamiselta, mutta historiatiedoista olisi yhtä lailla mahdollisuus löytää hyviä asioita esimerkiksi ennen tuomion aloittamista vallinneesta tilanteesta, joita olisi syytä huomioida valvotun koevapauden valmisteluprosessissa. Arkistoitujen asiakirjojen osalta en havainnut mitään huomionarvoista. Ne oli täytetty ja arkistoitu jokaisen tarkasteleman koevapausprosessin osalta asianmukaisesti ja löytyivät selkeästi erillisestä muovitaskusta, joka oli kaikilla tarkastelemillani vangeilla saman sisältöinen.

8 Opinnäytetyön arviointi ja pohdinta

Prosessijohtamisen näkökulmasta johtajan ja asiantuntijoiden yhteistoiminnan tavoitteena on hyvien tulosten saavuttaminen ja johtamiselle tyypillisenä ominaispiirteenä voidaan pitää tu-losorientaatiota, kuten Sydänmaalakka (2015, 78) on todennut. Kysymys on prosessista, jossa johtaja vaikuttaa ryhmään yksilöitä, jotta tavoitteet saavutettaisi mahdollisimman tehokkaasti (Sydänmaalakka 2015, 78). Opinnäytetyöni tavoitteena oli muun muassa kerätä palautetta nykyisestä valvotun koevapauden valmisteluprosessista, ja Sydänmaalakan (2015, 78) mielestä organisaatiossa tuleekin rakentaa erilaisia palautejärjestelmiä tukemaan oppimista ja varmistamaan, että tulokset saavutetaan. Palaute on tärkeää yksilön, tiimin ja koko organisaation kannalta, ja koska julkisella sektorilla tavoitteet ja tulokset ovat usein pitkäaikaisia ja moninaisia, on toiminnan vaikuttavuus ratkaisevassa asemassa esimerkiksi yhteiskunnallista vaikuttavuutta tavoiteltaessa (Sydänmaalakka 2015, 78). Hirsjärven ym. (2012, 20) mielestä tutkimuksen avulla saatu tieto täsmentää ongelmiin liittyviä kysymyksiä, jolloin huomio suuntautuu mahdollisesti olennaisiin seikkoihin.

Sydänmaalakka on kuvailut mielestäni hienosti opinnäytetyökokonaisuuteni tähtäimen ja Hirsjärvi kehittämistehtäväni ajatuksen, koska toivoin saavani työni avulla tärkeää palautetta itseni lisäksi koko organisaatiolle ja se mahdollistui hakemalla täsmentävää sekä olennaista tietoa tutkimusongelmaani, miten valvotun koevapauden valmisteluprosessi tulisi järjestää. Kokisin onnistuneeni tehtävässä vielä paremmin, jos tutkielmani vaikutus ulottuisi yhteiskunnallisiin vaikutuksiin saakka aina uusintarikollisuutta vähentävänä sekä rikosseuraamusasiakkaan vapau-
dessa pärjäämisen edellytyksiä parantavana toimintana. Sydänmaalakan kuvaileman palautteen avulla olen oppinut tarkastelemaan vankilan hallinnollisia rakenteita tärkeässä valossa, ja uskon prosessijohtamisen käsitteen muokanneen ajatusmaailmaani vankilamaailmasta kaiken kaikkiaan lähemmäs vankeuslain tavoitteita sekä Rikosseuraamuslaitoksen arvoja. Tutkielman avulla saatu tieto saattaa auttaa pääsemään systemaattisesti kiinni uusiin asioihin ja antaa uusia ideoita oman työn kehittämiseen (Hirsjärvi ym. 2012, 20) ja olen tyytyväinen olleeni riittävän kunnianhimoinen valitessani haasteelliset viitekehukset, jotka tehostivat systemaattisuutta. Onko prosessinomistaja Rikosseuraamuslaitos, vankila vai itse vanki asiakkaana lienee toisarvoista prosessissa, jossa yhteistyökumppanuutta voidaan korostaa ja pyrkiä siten saamaan aikaiseksi paras mahdollinen tulos.

Hirsjärvi ym. (2012, 292) ovat todenneet, että lukijaansa arvostava kirjoittaja pyrkii tekstissään tietoisesti luettavuuteen eli helppolukuisuuteen, jolloin teksti on selvää ja kiinnostavaa. Valvotun koevapauden valmisteluprosessiin liittyy paljon alan sisällä käytettyjä lyhenteinä ja erikoissanastoa, joiden avaaminen lukijalle on ollut haasteellista, mutta samalla saanut minut ymmärtämään, kuinka monimutkaisista asioista on kysymys jo termistöstä lähtien. Selkeä ulkoasu osoittaa kirjoittajan arvostusta lukijaa kohtaan (Hirsjärvi ym. 2012, 292), ja pyrin opinnäytetyössäni johdonmukaiseen jäsentelyyn ja mielekkäästi etenevään otsikointiin (Hirsjärvi ym.

2012, 292), jotta vankilamaailman ulkopuoliselle lukijalle avautuisi mahdollisimman selkokielisesti ja loogisesti koko valvotun koevapauden valmistelun paletti. Tekstin ymmärrettävyys riippuu aihepiirin käsitteellisyydestä sekä lukijan tiedosta ja käsityskyvystä (Hirsjärvi ym. 2012, 293), mutta koska käsitteellisyyden ilmapiiri vallitsi mielestäni koko tutkielman teon ajan, pitäisin lähinnä kunnianosoituksena, jos lukija todella käsittäisi tekstin oikein. Vaikka minun voidaan kuvitella ”sokaistuneen” rikosseuraamusalan termistölle ja tottuneen niihin, olen tutkinut itselleni uutta aihealuetta ja sen seurauksena joutunut avaamaan termejä myös siksi, että itse ymmärtäisin niiden oikean merkityksen.

Arvioinnin tulisi yleisesti olla objektiivista siten, että minimoidaan subjektiivisuus, joka kuitenkin toisinaan on olennainen osa tutkimusta (Kortesalmi 2017). Itse pääsin subjektiivisuudesta objektiivisuuteen pienimuotoisella tasolla jo kolmessa kuukaudessa ennen analysointiosuuden aloittamista, koska joulukuussa 2016 kirjoittamani teksti vaikutti ulkopuolisen tekemältä korjatessani sitä maaliskuussa 2017. Tekstiä oli helppo korjailla myös uuden tiedon ja näkemyksen ansioista. Minulle syntyi jo silloin tunne omasta ammatillisesta kehittymisestä ja siitä, että olin oppinut jotain niinkin lyhyessä ajassa.

8.1 Ammatillinen reflektointi

Vaikka vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta kuuluu koko tiedeyhteisölle (Hallasmaa & Launis & Lötjönen & Sorvali 2006, 52), jollaisena esimerkiksi rikosseuraamusalaa tai Rikosseuraamuslaitosta organisaatioineen voidaan tässä yhteydessä laajassa mielessä pitää, vastuu omasta työstä ja tutkimuksesta on aina ensisijaisesti tutkijalla itsellään (Hallasmaa ym. 2006, 52). Tutkielmani luonteen vuoksi on syytä pohtia myös ammattietiikkaa, koska työntekijöitä yhdistävät työn päämääriin ja työtehtäviin liittyvät toimintatavat saattavat tuottaa eettisesti pulmallisia tilanteita (Gylling 2006, 350), jollaisia voivat olla esimerkiksi virkamiehen noudattamat käytännöt, joita olen kokenut arvostelevani opinnäytetyöni teon aikana. Eettisen harkinnan vaatimus on valmiutta ottaa esiin eettisesti ongelmallisia kysymyksiä ja valmiutta pohtia sekä keskustella toiminnan oikeellisuudesta muiden asianosaisten kanssa, kuten Gylling (2006, 350) asian ilmaisee, joten ammattietiikan ja toiminnan kehittämisen näkökulmasta on ollut tarpeen kyseenalaistaa sen hetkistä toimintaa valvotun koevapauden prosessissa.

Vetäytyminen sääntöjen suojaan on usein vastuutonta ja sen seurauksena epäeettistä (Gylling 2006, 350), ja toiminnan oikeellisuuden pohtiminen yhdessä työyhteisön virkamiesten kanssa sekä vahva toiminnan laillisuuden vaatimuksen läsnäolo vankilan henkilökunnan keskuudessa oli omiaan luomaan juuri Gyllingin (2006, 350) mainitsemia eettisesti pulmallisia tilanteita myös minun opinnäytetyöni tekovaiheisiin. Vastoin odotuksiani niitä ei ilmennyt aineistonkeruuvaiheessa, jossa niitä luulin kohtaavani, vaan jokainen haastattelu eteni hyvässä hengessä. Henkilökohtaisten keskustelujen aikana käytiin läpi toisinaan hyvin haastavia ja vaikeaselkoisia asioita monelta kantilta, enkä havainnut kiusaantuneisuutta tai vaivautuneisuutta. En kokenut

asiantuntijahaastattelussa käyttämäni kysymysten pureutuvan syvälle henkilökohtaisuuksiin, vaan voitiin puhua yksityiskohdista minimissään henkilöstöryhmätasolla. Jokaisen vastuullisen yksilön tehtävänä on käyttää eettistä harkintaa ongelmatilanteiden kohdalla ja pohtia, soveltuuko sääntö tai periaate tapaukseen ja millä perusteella, jotta hän osoittaa ymmärtävänsä lain ja etiikan eron (Gylling 2006, 350). Tarkoitukseni ei ollut tutkia tämän tutkimuksellisen kehittämistoiminnan aikana työntekijöiden ammattietiikkaa tai työtapoja, vaan itse koevapauden valmisteluprosessia, joihin tarvittiin mielipiteitä ja asiaa tuntevien havaintoja Helsingin vankilasta.

Haastattelun kohderyhmän ja kerätyn aineiston eettinen pohdinta olisi voinut osoittautua yllättävän haasteelliseksi, jos sitä olisi tarkasteltu ammattietiikan näkökulmasta, koska kysymys on omasta työyhteisöstäni sekä vangeista rikosseuraamusasiakkaan roolissa. Objektiivisuus ja tutkielman luotettavuus olisi saattanut olla vaarassa, jos henkilökohtaiset mielipiteeni tai tunteisiteeni läheisiin työtovereihini olisivat vaikuttaneet keräämäni aineiston tulkintaan ammattietiikan osalta. Asiakkaan tasavertainen osallistuminen asiantuntijahaastatteluihin teki myös ammattieettisen huomioinnin epäolennaiseksi, eikä tarkoitukseni edes alun perin ollut ottaa niihin kantaa, vaan keskittyä keräämään asiantuntijoilta sellaista tietoa, jota odotin heillä olevan. Kuten Ruusuvoori ym. (2010, 373) ovat todenneet, asiantuntijahaastattelulla tarkoitetaan tapaustutkimuksessa tilannetta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista, eikä kiinnostuksen kohteena ole asiantuntija sinänsä vaan tieto, jota hänellä oletetaan olevan.

Oma rikosseuraamusesimiesharjoitteluni tammi-helmikuussa 2017 ei mielestäni vaikuttanut tutkimustuloksiin tai kehittämistehtävään prosessina, koska olin työyhteisössä toistaiseksi varsin tuntematon opiskelija vailla tuttavuuksia. Rikosseuraamusesimiesharjoittelun avulla sain kuitenkin tietoa henkilöistä, jotka tekevät valvotun koevapauden valmistelua Helsingin vankilassa, joten koin harjoittelun olleen hyödyksi lähinnä tiedonkeruun suhteen oikeasta paikasta ja oikeilta henkilöiltä. Kysyessäni vankien mielipiteitä asiantuntijahaastattelujen aikana oli syytä huomioida hienotunteisuus, koska osallistujina oli sekä koevapauden myönteisen että kielteisen päätöksen saaneita vankeja. Rehellisyyden nimissä on myönnettävä, ettei haastattelussa jäänyt epäselvyyttä siitä, kuka oli saanut myönteisen, kuka puolestaan kielteisen päätöksen, koska vastausten sävy vaikutti vahvasti positiiviselta tai negatiiviselta päätöksestä riippuen. Analysoinnin ansiosta sain kuitenkin mielestäni poimittua vastauksista olennaisen tiedon ja neutralisoitua ääripään äänensävyt. Henkilökohtaisuuksien tutkimuksesta pois jättäminen tuntui mielestäni helpolta, koska prosessin tarkastelussa asiat eivät sinänsä henkilöityneet.

8.2 Tutkimuseettisyyden arviointi

Eettisesti hyvän tutkimuksen tarkasteluun voidaan käyttää tutkimuseetiikan normistoa, ja yksi keskeinen sellainen on tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatima ohjeistus hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen loukkausten käsittelemisestä (Hirvonen 2006, 31). Normiston tavoitteena on tieteellisen epärehellisyyden ennaltaehkäiseminen ja hyvän tieteellisen käytännön edistäminen kaikissa tutkimusta harjoittavissa organisaatioissa (Hirvonen 2006, 31), joihin sekä Laurea-ammattikorkeakoulu että Rikosseuraamuslaitos on laskettavissa. Hyvää tieteellistä käytäntöä käsittelevä normiston ensimmäinen osa liittyy rehellisyyteen, yleiseen huolellisuuteen ja tarkkuuteen (Hirvonen 2006, 31), joihin tähtäsin kirjaamalla koko opinnäytetyön teon ajan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ajatukseni, käännekohdat sekä vaiheet. Tarkoitukseni oli vahvistaa rehellisyyttä huolellisesti laaditulla teoriapohjalla, jonka kokosin jo suunnitelmavaiheessa muuttamatta sitä juurikaan tutkimuksen aikana. Ainoat muutokset teoreettiseen osuuteen olivat tekemäni poistot epäolennaisten lakipykäliden tai asiaan kuulumattomien lauseiden osalta.

Hyvän tieteellisen käytännön normistoon kuuluvat myös eettisesti kestävät menetelmät sekä avoimuus (Hirvonen 2006, 31), ja siksi halusin määritellä koko tutkimusstrategian mahdollisimman yksityiskohtaisesti jo ennen aineiston keräämistä ja tähtäsin luottamusta herättävään, johdonmukaiseen ja avoimeen kuvaukseen koko opinnäytetyöprosessista. Lähetin työversioita tutkimussuunnitelmasta toimeksiantajalle ja opinnäytetyöni ohjaajalle riittävän usein, jotta edistäisin mahdollisimman tehokkaasti tulevan tutkimustyön suunnittelun avoimuutta. Hirvonen (2006, 31) tuo esiin myös muiden tutkijoiden työn kunnioittamisen ja niiden asianmukaisen huomioon, ja niihin pyrin ottamalla huomioon aiemman tutkimuksen perusteella laaditun prosessikaavion sekä kokoamalla laajasti aiemman tutkimustiedon. Hirvosen (2006, 31) esiin tuoman tutkimuksen muiden sidonnaisuuksien ilmoittamisen vaateen ymmärtäisin liittyvän tutkimussopimukseen ja tutkimukseen liittyviin henkilökontakteihin, ja olen pyrkinyt sopimusten sekä tutkimuslupien osalta avoimuuteen ja tarkkaan raportointiin.

Tutkimuseettisen normiston toinen osa määrittää hyvän käytännön loukkaukset, joita ovat piittaamattomuus normiston ensimmäisessä osassa käsitellystä hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja vilppi tieteellisessä toiminnassa (Hirvonen 2006, 31). Törkeällä hyvien tieteellisten käytäntöjen laiminlyönnillä tai holtittomuudella, sekä epärehellisyydellä tai vilpillä loukataan raskeasti tutkimuseetiikkaa ja tutkijan ammattietiikkaa, sillä hyvän tutkimuksen ehdoton edellytys on äärimmäisen rehellisyyden ja luotettavuuden noudattaminen (Hirvonen 2006, 31). Tieteellisessä toiminnassa vilpiksi määriteltävä sepittäminen, vääristely, luvaton lainaaminen tai anastaminen on vastoin keskeistä rehellisyyden lähtökohtaa (Hirvonen 2006, 31-32), joten tutkielmassani esimerkiksi lakipykäliden liittäminen opinnäytetyöni teoriapohjaksi asettaa samalla sen vaatimuksen, että sisältö on oikea, mutta ei luvattomasti lainattu tai anastettu. Viitemerkinnät

on tehty välittömästi tekstin lisäämisen yhteydessä, ja olen tähdännyt äärimmäisen huolelliseen erotteluun omien tai lainattujen toteamusten kohdalla. Hyvän tieteellisen käytännön ja sen loukkausten käsittelymisen tutkimuseettisen ohjeistuksen kolmas osio liittyy tutkijan oikeusturvaan (Hirvonen 2006, 32), ja olisivat ajankohtaisempia vasta tutkimuksen julkaisuvaiheen jälkeen, jos loukkausepäilyjä ilmenisi.

Otin jokaisessa haastattelussa huomioon haastattelun kohteena olevan henkilön. Toteutin asiantuntijahaastattelut erillisessä tilassa kahden kesken haluten varmistaa, ettei mikään ulkopuolinen taho vaikuttaisi keräämääni aineistoon. Ennen haastattelun aloittamista kerroin opinäytetyöni teon syyn sekä kohteen, ja perustelin tilaisuuden äänittämiseen sillä, että voisin tarvittaessa tarkistaa omien muistiinpanojeni oikeellisuuden, ja että kirjaisin haastateltavan tarkoittaman vastauksen mahdollisimman oikein. Pysin esittämään vangeille täysin samat kysymykset kuin työntekijälle huomioiden kuitenkin tulokulman valmisteluprosessiin asiakkaan näkökulmasta, ja siksi muutamia kysymyksiä oli syytä tarkentaa käytännönläheisemmiksi. Toin neutraalia haastattelukokonaisuutta tavoitellen saman tarkentamiskäytännön myös työntekijöiden haastatteluun, koska en kokenut sen olevan haitallista.

Olisin voinut esittää työntekijöille heidän asemansa ja näkökulmansa vuoksi myös muutaman eri kysymyksen kuin vangeille. Toivoin kuitenkin jo laatiessani kysymyspohjaa, että vankilan arvomaailma ja kulttuuri kohtaisivat vankien ja henkilökunnan välillä koevapausprosessissa edes jollakin tasolla, tai etten ainakaan antaisi vastauksen laatuun vaikuttavia vihjeitä toisille enemmän kuin toisille, ja erityisasemaan nousu oli luotettavinta ehkäistä kysymällä kaikilta täsmälleen samat kysymykset. En halunnut myöskään henkilökunnan auktoriteettiaseman tulevan liian vahvasti esiin tutkielmassa, jossa kysymys on yhteistyökumppanuudesta prosessijohdattamisen viitekehyksessä. Jokainen asiantuntijahaastattelu vei puolet enemmän aikaa kuin olin odottanut, mutta toteutuivat jokaisella kerralla hyvässä hengessä. Työntekijät kokivat heidän kuulemisensa tärkeäksi ja vangit kertoivat tuntevansa, että heitä kuunnellaan. Pidin tutkimuslupaa mukana aina ja teroitin osallistujille, ettei henkilöitä voitaisi tunnistaa missään tilanteessa, eikä analysointimateriaali tai äänitteet olisi kenenkään muun saatavilla kuin minun tutkielman tekijänä. En kirjannut henkilökohtaisia tietoja kenestäkään, vaan käytin termejä vanki tai työntekijä.

Tarkastelin luonnollista aineistoa yksin ja omilla tunnuksillani, koska halusin saada työrauhan ja kyetä keskittymään tiedon keräämiseen oikeista lähteistä. Eettisyyden osalta pidin huolen siitä, että tarkastelin ainoastaan tutkielman kannalta olennaista tietoa rajatuin ja kohtuullisin määrin. Otin tarkastelun kohteeksi luonnollisesta aineistosta ainoastaan muutaman tapauksen, koska tarkoituksena ei ollut tutkia yksityiskohtaisia tapauksia, vaan itse valmisteluprosessia ja

sen kulkua Helsingin vankilassa yleensä ottaen. Luonnollisen aineiston osalta oli tarpeen huolehtia lähinnä siitä, että asia kirjataan oikein ilman henkilön tunnistamista mahdollistavia yksilöintitietoja.

8.3 Tutkielman luotettavuuden arviointi

Kanasen (2012, 172) mukaan luotettavuusarvion tekeminen on laadullisessa tutkimuksessa huomattavasti vaikeampaa kuin kvantitatiivisissa eli määrällisissä tutkimuksissa. Luotettavuusmitarit eivät sovellu sellaisenaan tutkimukseen, jossa kohteena ihminen ajattelevana ja tuntevana yksikkönä, joka voi muuttaa kantaansa ilman syytä ja sattuma vaikuttaa ilmiöön. Jo työn suunnitteluvaiheessa tulee huomioida luotettavuuteen liittyvät kysymykset, sillä aineiston keuruun ja analyysin jälkeen luotettavuutta ei enää voida parantaa (Kananen 2012, 172). Olen pyrkinyt opinnäytetyössäni saatujen tutkimustulosten pysyvyyteen eli reliabiliteettiin, mikä tarkoittaa samojen tulosten saamista, jos tutkimus toistettaisi, ja ennen kaikkea validiteettiin eli oikeiden asioiden tutkimiseen, kuten Kananen (2012, 172) määrittelee termit.

Tarkoitukseni oli lisätä validiteettia käytännön tasolla esimerkiksi vankeja haastatellessani. Saapuessamme kahdestaan haastatteluhuoneeseen kerroin vangille, että kuvainnollisesti ”irrotan” vartija-merkin rinnuksesta ja muutan roolini täysin objektiiviseksi haastattelijahenkilöksi eikä tilanteessa vallitse enää minkäänlainen auktoriteettiasema. Halusin saada vangin tuntemaan olonsa aidosti haastateltavana henkilönä, jolla on oikeus kaikkiin mielipiteisiin ilman, että minä arvioin vastauksia millään tavalla henkilökuntana.

Kvalitatiivisen tutkimuksen arvioitavuus tuli muistaa luotettavuuskysymyksenä jo opinnäytetyön aloitusvaiheessa ja dokumentointi, sekä kaikkien ratkaisujen ja valintojen perustelu tutkimuksen eri vaiheissa luovat työlle uskottavuutta (Kananen 2012, 173), joten koko opinnäytetyön prosessi kuvattiin ja perusteltiin jo suunnitelmaan mahdollisimman kattavasti ja johdonmukaisesti. Kananen (2012, 173) mainitsee myös, että menetelmiin perehtymisellä ja koko työn arvioitavuuden mahdollistamisella, sekä ymmärryksellä menetelmien soveltuvuudesta erilaisiin tutkimusilmiöihin voidaan ehkäistä vääriä valintoja ja suoria virheitä, joita ei pelasta hyvä dokumentaatiokaan. Siksi oli perusteltua luoda rajattu, selkeästi määritelty kokonaisuus jo suunnitelmavaiheessa.

Valvotun koevapauden valmisteluprosessin kehittämistehtävä on aiheena eläväinen, koska itse prosessia joudutaan aika ajoin kehittämään esimerkiksi lakimuutosten tai koko organisaation uusien linjausten mukaisiksi, joten vaikka uudella vastaavanlaisella kehittämistehtävällä saataisiinkin samat tai samankaltaiset tulokset, eivät ne välttämättä vastaisi enää työelämän tarpeisiin. Validiteetin ”ulkoinen validiteetti” eli tutkimustulosten yleistettävyyttä (Kananen 2012, 173) on erittäin tärkeää, jotta tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tulokset voitaisi siirtää rikosseuraamusalalla myös muihin vastaaviin tilanteisiin. Validiteetin kannalta on tärkeää, että

haastateltavat ymmärtävät tehdyt kysymykset (Kananen 2012, 173) sekä tiedonintressini oikein, ja siksi avasin asiantuntijahaastattelun osallistujille osan kysymyksistä lisätiedon avulla kuitenkin pääasiassa hyvän hallinnon vaatimuksiin liittyen. Validiteetin kannalta on myös toivottavaa, että olen osannut tulkita vastauksia riittävän hyvin sekä analysoida aineistoa pätevästi.

Tavoite kysymyksien osalta oli, että saisin kerättyä mahdollisimman kattavasti kaikki valmisteluprosessiin liittyvät kentältä nousevat tiedot tutkielmaani varten. Kehittämistehtäväni ei olisi onnistunut, jos en olisi osannut kysyä oikeita kysymyksiä. Muokkasimme yhteistyössä toimeksiantajan ja opinnäytetyöohjaajan kanssa asiantuntijahaastattelujen kysymykset (liite 1) sellaisiksi, että ne olisivat objektiivisia ja neutraaleita eli sopisivat sellaisenaan kaikille. Tarkoitus oli, että vangit ja valmisteluun osallistuvat työntekijät ymmärtäisivät haastattelukysymykset samalla tavalla, mikä liittyy Kanasen (2012, 172) esiin tuomaan reliabiliteettiin eli tutkimustulosten pysyvyyteen ja samojen tulosten saamiseen, jos tutkimus toistettaisi. Uskon hyvän teoriapohjan lisäävän reliabiliteettia. Liitin vanhan prosessikaavion (liite 2) työhön, jotta kuka tahansa voisi kehittää kyseistä kaaviota haastatteleamalla ja tutkimalla luonnollista aineistoa käyttäen apuna alkuperäistä kaaviota, johon muutokset tehtiin.

Tulkinnan ristiriidattomuus liittyy reliabiliteettiin siinä mielessä, että samasta aineistosta on mahdollista tehdä monia tulkintoja vaihtamalla tarkastelukulmaa ja tutkimusongelmaa (Kananen 2012, 173-174). Aineiston teemoittelussa saattaa olla tulkinnanvaraa eikä kykene varmistamaan tulkintaa Kanasen (2012, 173-174) toivomalla tavalla, kahden tutkijan samanlaisella johtopäätöksellä tai lopputuloksella, koska olen tehnyt tutkielmani yksin. Olen pyrkinyt välttämään tulkinnallisuutta ja mielivaltaisuutta muun muassa tutustumalla aiempiin tutkimuksiin ja raportteihin, sekä lisäämällä niiden pääajatuksia tämän työn taustatieto-osuuteen, minkä seurauksena koen luotettavuuden olevan varmemmalla pohjalla. Kanasen (2012, 175) mielestä kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta mitattaessa puhutaan yleistettävyyden sijasta siirrettävyydestä eli tutkimustulosten pitävyydestä vastaavanlaisissa tapauksissa, joten tutkijan tulisi antaa mahdollisimman tarkka kehittämiskohteen lähtökohtakuvaus, koska vastuu tutkimustulosten siirrettävyydestä on sillä, joka haluaa soveltaa tuloksia.

8.4 Kehitystehtävän onnistumisen arviointi

Tutkimusongelmana oli, miten valvotun koevapauden valmisteluprosessi tulisi järjestää, ja koen saaneeni kysymykseen selkeän vastauksen tutkielman ansiosta. Aineiston saturoiduttua oli yhä vakuuttuneempi siitä, että olen löytänyt oikeita, toistuvia ja poikkeuksetta esiin nousevia kehittämiskohteita koevapauden valmistelun sisällä. Koevapauden valmisteluprosessissa on onnistuttu heikommin, kuin säädökset vaativat. Laitoksessa ei haarukoida potentiaalisia vankeja koevapauteen, eikä lyhyttuomioisen tai passiivisen vangin kohdalla voida pitää millään tavalla itsestäänselvyytenä, että hän pääsee koevapauteen. Ymmärrän tutkittuani

valmisteluprosessia, että sen uudelleen järjestäminen on todella tarpeen, jotta koevapaus yhtenä vaihtoehtona asteittaiseen vapautumiseen toteutuisi riittävässä määrin Helsingin vankilassa. Tarpeelliseksi koettiin valmisteluprosessin käytännön tasolla muun muassa yhteistyön tehostaminen ja valmistelun monipuolistaminen sekä vastuuroolien, tietämyksen ja ohjeistuksen lisääminen.

Itse prosessikaavion (liite 3) pyydettiin osoittavan henkilöiden vastuut paremmin, ja sen toivottiin ohjaavan oikeita henkilöitä tekemään oikeat asiat oikeassa järjestyksessä, jolloin välttyttäisi turhalta työltä, pettymyksiltä ja koko prosessin kulun sekavuudelta. Hyvän hallinnon suhteen esimerkiksi yhdenvertaisuus ja tasapuolisuus ovat lähtökohtaisesti hankalasti toteutettavissa vankilaympäristössä, eivät ne aina toteudu esimerkiksi edellytysten selvittämisen osalta kaikille vangeille. Tarkoituksidonnaisuuden hengessä toivottiin resursseja asennetta potentiaalisten koevapausvankien löytämiseen. Yhdenvertaisuuden suhteen koettiin lain pykälien toteutuvan mutta harmiteltiin resursseja, joiden vuoksi kyetään valmistelevaan vain selkeitä ja rangaistusajan suunnitelman mukaisia koevapauksia. Luottamuksensuojan toteutumista voidaan esimerkiksi haastateltujen mukaan edistää vangin aktiivisuudella pyrkiä rangaistusajan suunnitelman tavoitteisiin, mistä huolimatta päätöksen lopputulos ei ole ennustettavissa.

Koen, että tarkkoja säädöksiä noudatetaan, mutta suurempia linjauksia ja koevapauden tausta-ajatusta ei kyetä varmistamaan tämän hetken koevapausvalmisteluissa. Perustelut ja asiakirjat ovat asianmukaisia ja prosessi etenee lain vaatimalla tavalla, mutta koevapauskäytännön toteuttaminen vankilassa on yleisesti pienimuotoista ja koko laitoksen vankipopulaation osalta heikkoa. Prosessijohtamisen ajatukset prosessin asiakaslähtöisestä laadusta sekä yhteistyökumppanuudesta aina prosessinomistaja-käsityksiin saakka sekavat, minkä miellän juontuvan organisaation byrokratiasta, asenteista sekä opituista rooleista laitoksen hierarkiassa. Auktoriteettisuhteet koetaan vahvana toimintaa hallitsevana tekijänä ja arvomaailman kuvailu kohdistuu pitkälti käytännön seikkoihin todellisten arvojen sijaan. Matka nykyisestä toimintaympäristöstä todelliseen toimintakulttuuriin, jossa arvomaailma ja sen todellinen merkitys koko laitoksen toimintaan vaatii käsitteiden ymmärtämistä. En peräänkuuluttanut tasa-arvoisuutta auktoriteettiaseman kyseenalaistamisen mielessä, mutta olin yllättynyt siitä, että arvomaailman tarkastelu koettiin sellaiseksi.

Sain maaliskuussa 2017 kehittämisprosessin arvioinnin työpajassa konkreettiset neuvot kehittämistehtäväni arviointiin. Kehittämisestä on kuulemma tapana arvioida itse prosessia (Kortesalmi 2017), ja onnistuin mielestäni hahmottamaan valvotun koevapauden valmisteluprosessin kokonaisvaltaisesti perustaen tuntemukseni sille, että prosessikaavion (liite 3) luominen sujui vaivatta. Minun oli helppo luonnostella uutta, rakenteeltaan ja ulkonäöltään uutta kaaviota koska koin, että minulla oli tutkielman ansiosta riittävästi tietoa. Nautin kaavion rakentamisesta ja koin onnistumisen tunnetta havaitessani, että tieto todella kumpusi käsillä

olevasta tutkimustiedosta. Myös ohjaajalta saamani täydennys ehdotukset kaavioni raakaversioon oli helppo lisätä, ja se vahvisti tunnettani onnistuneesta prosessikaaviosta (liite 3). Jälkikäteen ajateltuna olisi saattanut olla tarpeen kartoittaa myös kaavion toimeenpanovaihetta, koska tämän tutkielman perusteella en voinut ottaa siihen juurikaan kantaa lukuun ottamatta vangin vastuuta täytäntöönpanon aikana. Valvonnan aikaisten reititysten ohjelmoinnin osalta en saanut täyttä varmuutta siitä, tekeekö vastaanotto vai tarkastuspuolinen.

Toivon parantaneeni vangin mahdollisuuksia hakeutua valvottuun koevapauteen Helsingin vankilasta, ja antaneeni työntekijöille valmisteluprosessiin uuden välineen, jonka avulla prosessin kulku ja yhteistyömahdollisuudet saattavat parantua. Olisin tyytyväinen, jos opinnäytetyöni huomiot lain kohtien tai vankitietojärjestelmän parantelun suhteen otettaisiin huomioon ylemmällä taholla Rikosseuraamuslaitoksessa. Sain esiin mielestäni erittäin tärkeitä epäkohtia esimerkiksi lausuntojen yksipuolisuuden tai valmisteluprosessin hyödyntämisen suhteen jokaisen vangin kohdalla osana vankeuden täytäntöönpanoa. Uskon opinnäytetyöni tulosten olevan hyödyllisiä myös Helsingin vankilan johdolle siksi, että aineisto mielestäni satureitui opinnäytetyöprosessini aikana, minkä seurauksena tulokset kartoitettiin niin laaja-alaisesti, kuin koin sen olevan mahdollista. Tulokset alkoivat toistaa itseään, vaikka toki on olemassa ratkaisuja ja toimintamalleja, joita haastateltavat eivät tiedä tai osaa nostaa esille, kun ne ovat vielä löytymättä.

Uskon, että tämä tutkimus on toistettavissa mitä tulee reliabiliteettiin. Pidän tulevaisuutta ajatellen erittäin todennäköisenä, että organisaatio kehittää toimintaansa aika ajoin ja näin ollen tarkastelee valvotun koevapauden valmisteluprosessia. Kehitysehdotukseni käytettävyys tulee riippumaan siitä, hyväksytäänkö uusi prosessikaavio (liite 3) käyttöön sekä edelleen kehitettäväksi toimintaympäristön muuttuessa. Käytettävyys tulee riippumaan tulevaisuudessa myös siitä, saadaanko ehdotuksellani ajan myötä tuloksia ja esimerkiksi päästään kymmenen vuosittaisen koevapausvangin tavoitteeseen, mikä osoittaisi ainakin jonkinlaista kehitystä koevapausvalmisteluissa Helsingin vankilassa.

Lähteet

Painetut

Eskelinen, H. & Karsikas, S. 2014. Tutkimusmetodiikan perusteet. Tekniikan alan oppikirja. Tampere: Tammertekniikka.

Gustafsson, S. & Marniemi, J. 2012. Julkisen johtamisen työkirja. Kuinka kasvaa menestyväksi organisaatioksi. Helsinki: Tietosanoma.

Gylling, H. A. (toim. Hallanmaa, J. & Launis, V. & Lötjönen, S. & Sorvali, I.) 2006. Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hallanmaa, J. & Launis, V. & Lötjönen, S. & Sorvali, I. 2006. Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. 15.-17. painos. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, A. (toim. Hallanmaa, J. & Launis, V. & Lötjönen, S. & Sorvali, I.) 2006. Etiikkaa ihmistieteille. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hyppänen, R. 2013. Esimiesosaaminen liiketoiminnan menestystekijänä. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kulla, H. 2012. Hallintomenettelyn perusteet. Juridica-kirjasarjan 1.teos. Kahdeksas, uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Laamanen, K. & Tinnilä, M. 2009. Terms and concepts in business process management. Prosessijohtamisen käsitteet. 4. uudistettu painos. Teknologiateollisuuden julkaisuja 2/2009. Helsinki: Teknologiateollisuus.

Mäenpää, O. 2011. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. 4. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Mäkipää, L. 2010. Valvotun koevapauden toimeenpano ja sovellettavuus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 249. Helsinki: Hakapaino.

Ojasalo, K. & Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Punkanen, T. 2009. Työnohjaus muutoksen moottorina. Helsinki: Tammi.

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. 2011. Rikosseuraamuslaitos.

Rikosseuraamuslaitos. 2016. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2015. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja -sarja. Helsinki: Suomen Yliopistopaino; Juvenes Print.

Ronkainen, S. & Pehkonen, L. & Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. 1.-2. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Ruusuvuori, J. & Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.). 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Ruutu, S & salmimies, R. 2015. Työnohjaajan opas. Valmentava ja ratkaisukeskeinen ote. Vantaa: Hansaprint.

Sydänmaalakka, P. 2015. Älykäs julkinen johtaminen. Miten rakentaa älykäs verkostoyhteiskunta? Helsinki: Talentum.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3.korjattu painos. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Aalto, P. & Laine, A. 2014. Valvotun koevapauden valmistelun prosessi Hämeenlinnan vankilassa. Opinnäytetyö, rikosseuraamusala. Viitattu 19.2.2017. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74359/Aalto_Pasi_Laine_Anssi.pdf;jsessionid=E085DE92B7AC917C5189CBA4EF4C655B?sequence=1

Ahtonen, T. 2015. Valvottu koevapaus vangin perusoikeuksien kannalta. Maisteritutkielma, kriminologia. Viitattu 19.2.2017. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62252/Ahonen.Tiina.pdf?sequence=2>

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2012/C326/02. Eur-Lex. Document 12012P/TXT. Viitattu 4.12.2016. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

Hallintolaki 6.6.2003/434. Finlex. Viitattu 4.4.2017. www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434

Hallituksen esitys eduskunnalle valvottua koevapautta koskevaksi lainsäädännöksi. HE 140/2012. Finlex. Viitattu 24.2.2017. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2012/20120140?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=hallituksen%20esitys%20valvottu%20koevapaus#idp3387296>

Honkanen, M. & Roikonen, M. 2015. Valvottu koevapaus vankien näköiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen valvotun koevapauden kehittämishanke. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 19.2.2017. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/103070/Honkanen_Milla.pdf?sequence=1

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953. Finlex. Viitattu 4.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>

Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629. Finlex. Viitattu 4.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>

Mäki, J. 2012. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Oikeusministeriö. Luonnos valvottua koevapautta ja sähköistä valvontaa vankilan ulkopuolisessa toiminnassa koskevaksi lainsäädännöksi. Viitattu 19.2.2017. http://www.krits.fi/document.php/1/158/lausunto_valvotusta_koevapaudesta_ja_shkisest_valvonnasta_/06d52587bd33995507a928b9d3d3b2af

Mäkipää, L. 2010. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Valvotun koevapauden järjestelmä tarkoituksenmukainen, toimeenpanossa kirjavuutta. Helsinki. Viitattu 12.2.2017. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152428/tiedote_valvkoevapaus249.pdf?sequence=1

Rantanen, T. & Lindqvist, M. & Lindström, J. & Vuorinen, P. & Weckroth, A. 2016. Rikosseuraamuslaitos. Yhteistyötä, valvontaa ja kokonaisvaltaista kuntoutusta. Tutkimus valvotun koevapauden ja päihdekuntoutuksen yhdistämisestä. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 3/2016. Viitattu 12.2.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risen-julkaisusarja/vn2jUiuVV/RISE_3_2016_Yhteistyota_valvontaa_ja_kokonaisvaltaista_kuntoutusta_WEB.pdf

Rikoslaki 19.12.1889/39. Finlex. Viitattu 4.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosseuraamuslaitos. 2016. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2015. Viitattu 21.1.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/tE4LLWEpz/RISE_vuosikirja_2015_WEB.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Arvot ja strategia. Viitattu 22.1.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Helsingin vankila. Viitattu 21.1.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/helsinginvankila.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017. Hankkeet. Viitattu 4.4.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/hankkeet.html>

Socca. 2012. Hallittu vapauttaminen. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja /2012. Luonnos. Viitattu 19.2.2017. http://www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-käsikirja.pdf

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Viitattu 15.1.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta 1076/2013. Finlex. Viitattu 5.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131076>

Valtioneuvoston asetus valvotusta koevapaudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 ja 115:n muuttamisesta 1138/2015. Finlex. Viitattu 5.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151138>

Valtion virkamieslaki 19.8.1994/750. Finlex. Viitattu 4.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940750>

Valvotun koevapauden täytäntöönpano 1/004/2014. Rikosseuraamuslaitos. Määräykset ja ohjeet. Viitattu 18.3.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/valvotunkoevapaudentoimeenpano60112008.html>

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Finlex. Viitattu 4.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Julkaisemattomat

Andersson, P. Valvotun koevapauden täytäntöönpano. 2014. Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja-luonnos 10.6.2014.

Blomster, P. 2017. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö. Sähköpostikeskustelu 9.3.2017.

Helsingin vankilan esimiespalaveri 18.1.2017. Helsinki: Aggredi.

Kantola, A., Andersson, P., Parviainen, T. 2014. Valvottu koevapaus 1.1.2014->. Power point-esitys.

Kortesalmi, M. 3.3.2017. Kehittämisen prosessin arvioinnin työpaja. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila.

Mohell, U. 2017. Nelson Mandela -sääntöjen julkaisuseminaari 14.2.2017. Vantaa: RSKK.

Sass, P. 2017. Sähköpostikeskustelu 24.1.2017.

Valvotun koevapauden kehittämisen työpaja 8.3.2017. Vantaa: Laurea-ammattikorkeakoulu Tikkurila.

Vankitietojärjestelmä. 2017. Rikosseuraamuslaitos. Vankilan sisäinen järjestelmä.

Kuvat

Kuva 1: Haastatteluaineiston analysoinnin vaiheet	43
---	----

Taulukot

Taulukko 1	Valvottu koevapaus vuosina 2007-2015 (Rikosseuraamuslaitos 2016)	7
Taulukko 2	Vireille tulleet koevapaudet 1.1.-31.12.2015 (Blomster 2017).....	8
Taulukko 3	Vireille tulleet koevapaudet vuonna 2016 (Blomster 2017)	9
Taulukko 4	Haastatteluaineiston teorialähtöinen analysointipohja ja kategoriat.....	42

Liitteet

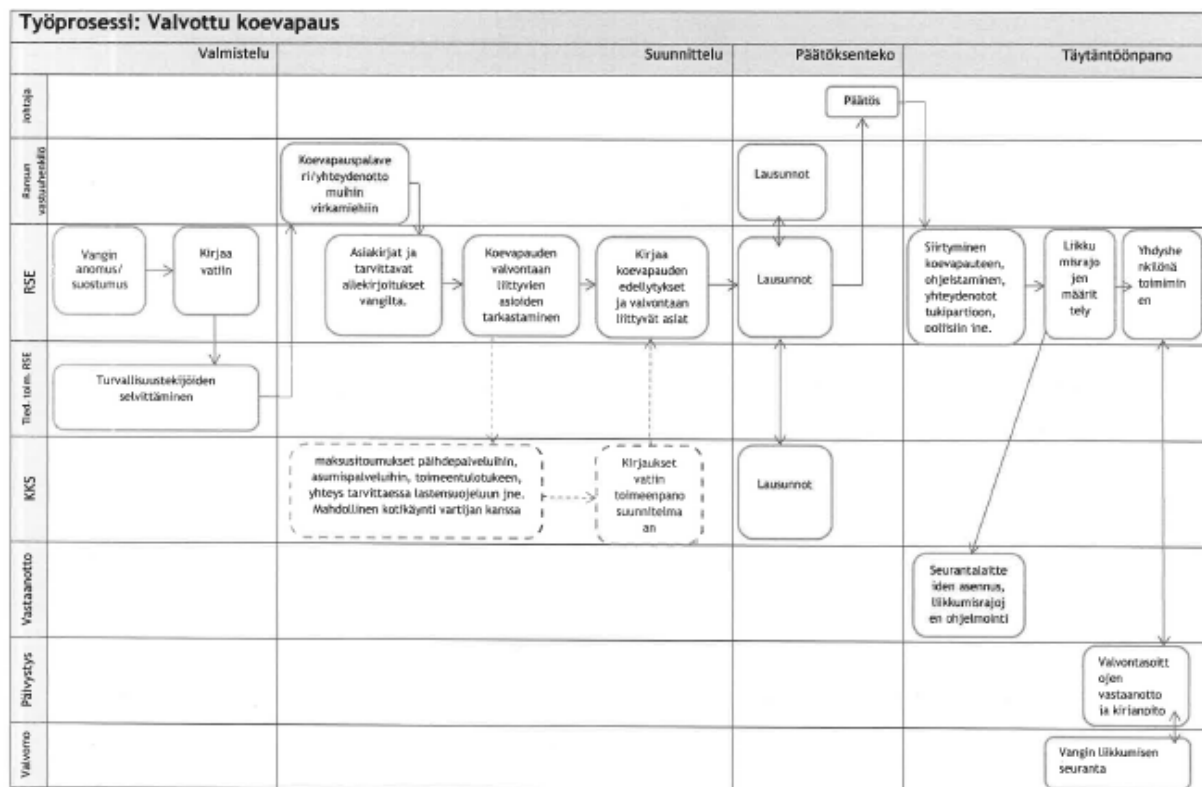
Liite 1: Asiantuntijahaastattelun kysymykset.....	85
Liite 2: Vanha prosessikaavio	87
Liite 3: Uusi prosessikaavio	88

Liite 1: Asiantuntijahaastattelun kysymykset

1. Millainen on roolinne valvotun koevapauden valmistelussa?
2. Kerro valvotun koevapauden perusteluista (on edellytyksiä, ei ole edellytyksiä)? Mitä hyvää ja mitä huonoa perusteluissa on? Ovatko perustelut asianmukaisia?
3. Mitä mieltä olet edellytysten arvioinnista? Mitä hyvää ja mitä huonoa arvioinnissa on?
4. Onko asiakirjojen sisällöt sellaisia kuin haluaisit niiden olevan?
5. Mitä mieltä olet asiakirjojen kulusta valmistelun aikana?
6. Miten on mielestäsi onnistuttu lain noudattamista ajatellen?
7. Onko valvottua koevapautta säätelevisissä normeissa mielestäsi epäkohtia?
8. Mitä mieltä olet yhdenvertaisuuden/tasapuolisuuden toteutumista valmistelussa eli on kohdeltava tasapuolisesti ja tulkittava lain mukaisia lupaperusteita kaikkien hakijoiden kohdalla samalla tavalla?
9. Mitä mieltä olet oikeudenmukaisuuden toteutumisesta valmistelussa? Lisätieto: Lain noudattaminen ja toimivallan käyttö ainoastaan siihen tarkoitukseen, johon se on määriteltä tai tarkoitettu käytettäväksi. Mielivaltaisen kohtelun kielto. Vaatimus, että tapauksesta tai teosta määrättävän seuraamuksen tulee olla siihen oikeassa suhteessa. Esimerkiksi valmistelussa edellytyksiin vaikuttavat seikat.
10. Mitä mieltä olet puolueettomuusvaatimuksen toteutumisesta valmistelussa? Lisätieto: Puolueettomuus on vaatimus objektiivisesta toiminnasta, jossa otetaan huomioon ainoastaan asiaan vaikuttavat seikat. Epäolennaiset seikat eivät saa vaikuttaa.
11. Mitä mieltä olet suhteellisuusperiaatteen toteutumisesta valmistelussa? Lisätieto: Keinot ovat oikeassa suhteessa tavoitteisiin nähden, ja niistä valitaan vähiten yksilön oikeuksiin puuttuva ja etuja rajoittava keino, joka on välttämätön toimenpiteen tavoitteiden saavuttamiseksi.
12. Miten luottamuksensuoja mielestäsi toteutuu verraten päätöksiä sekä rangaistusajan suunnitelmaa toisiinsa? Pitävätkö viranomaisten lupaukset tai päätökset? Lisätieto: Viranomaistoiminnan johdonmukaisuus. Viranomaisten päätösten pysyvyys, taannehtivuuskielto ja vilpittömän mielen suoja. Asiakirjan sisältämiä tietoja pidetään oikeina eli laillisesti todistettuina, kunnes ne erikseen todistetaan vääriksi.
13. Miten tarkoitussidonnaisuus mielestäsi toteutuu prosessissa? Käytetäänkö valtaa oikein ja siihen tarkoitukseen, johon laki ja lainsäätäjä on sen tarkoittanut? Lisätieto: Ainoastaan ihmisten välisissä kanssakäymisissä hyväksytyt keinot sallitaan. Onko viranomaisen toiminut päätös- tai toimivallan tarkoituksien mukaisesti vai kiellettyjen tarkoitusten toteuttamiseksi. Vallan väärinkäyttö.
14. Millainen arvomaailma valvotun koevapauden valmistelun maailmassa mielestäsi vallitsee? Mihin tähtää, mitä vaalii? Millaiselta se tuntuu?
15. Mikä valmistelun vastuunjaossa mielestäsi toimii prosessin aikana? Onko se toimiva? Mitä mahdollistaa?

16. Mikä valmistelun vastuunjaossa mielestäsi ei toimi prosessin aikana?
17. Miltä osin valmistelussa on onnistuttu?
18. Miltä osin valmistelussa on epäonnistuttu?
19. Onko toimintatapoja korjattava ja miltä osin?
20. Onko toimintatavoissa sellaista, mikä toimii erityisen hyvin ja sitä olisi syytä vahvistaa entisestään?
21. Onko toimivallassa ongelmakohtia tai epäselvyyksiä?
22. Onko informaation kulku asianmukainen? Oletko saanut sitä riittävästi? Kenen suuntaan on ja kenen ei?
23. Ketkä mielestäsi omistavat prosessin eli ketkä näet osallistuviksi tahoiksi?
24. Minkä laatuista valmistelu mielestäsi on? Minkä koet laaduksi?
25. Tarvitaanko asenteen muutosta tai ohjausta valmisteluun liittyen?
26. Millaisena olet kokenut yhteistyön, joka liittyy koevapauden valmisteluun? Mitkä ovat tärkeimmät yhteistyötahot?
27. Ovatko yhteistyötahot esittäneet toiveita valmistelun suhteen tai antaneet muuta palautetta?
28. Millaisena koet ajatuksen asiakkaasta ”yhteistyökumppanina” prosessissa? Millainen rooli asiakkaalla on valmistelussa ja millainen sen mielestäsi kuuluisi olla?
29. Kuinka pitkiä ovat valmisteluajat? Mikä siihen vaikuttaa? Lisätieto: Jokaisella kansalaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi kohtuullisessa ajassa. Kohtuullisen käsittelyajan täsmällinen määrittely on asioiden erilaisuuden vuoksi hankalaa. Euroopan oikeusasiamies on linjannut kahden kuukauden enimmäisajan.
30. Palvelevatko kuulemiset mielestäsi valmistelua? Onko sinua kuultu riittävästi? Toimivatko ne prosessissa?
31. Toteutuvatko valvotut koevapaudet oikeaan aikaan? Mistä tämä riippuu?
32. Onko olemassa hankalia tai helppoja valvotun koevapauden valmisteluprosesseja?
33. Mitä lisäarvoa se tuo, jos prosessia kehitetään paremmaksi?
34. Voiko asiakkaan tai työntekijän sitoutumista prosessiin lisätä ja millä keinoin?
35. Voiko vuorovaikutuksellista yhteistyötä lisätä?
36. Onko prosessi liian muodollinen? Entä epämääräinen?
37. Olisiko laissa jotain kehitettävää?
38. Voisiko yhteistyö yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa auttaa asiaa? (Hallittu vapauttaminen linjannut että esim. taustatietojen osalta hyötyä.) Ja millä tavalla?
39. Entä jos resurssit kohdennettaisi siten, että olisi erikseen juuri koevapauksia valmistelevat virkamiehet (esim. RSE) laitoksessa?
40. Onko prosessikaavio siis sittenkään ratkaisu ongelmaan vai ainoastaan byrokratiaa tms.?

Liite 2: Vanha prosessikaavio

VASTUUROOLI	SUUNNITTELU	VALMISTELU (1.OSA)	VALMISTELU (2.OSA)	PÄÄTÖS	TÄYTÄNTÖÖNPANO
VANKI	keskustelu hakemus/suostumus	asunnon hankk. toiminnan hankk. kv-palaveriin osallist.			siirtyy koevapauteen noudattaa ehtoja yhteydenotot
VARTIJAT OSASTOLLA	osoittaa infokansion		mahd. kotikäynti (kks)		
RSE	motivointi informointi				
TURVALL. VASTAAVAT		turvallisuus selvittäminen	lausunto		liikk.raj. määritt.
RANSUN VASTUUHLÖ	keskustelu (ransupal.)	kv-palaveriin osallist.			
KV VASTUUHLÖ	potentiaalisten koevapausvankien kartoittaminen (lyhyttuomioiset 6kk muut vuosi ennen eav)	vireille kirjaus yhteys turv.vast.rse asiakirjojen säilytys sitoumukset -> allekirj. Kutsuu kv-palaveriin (vanki, ransun vastuuhlö, oma rse, arke, eav-valvoja, kks)	asunnon tarkastaminen työpaikan tarkastaminen kv valvonta hoito valvonta kirjaus edellytykset 3§ (lausunnot)	esitys	ohjeistaminen yht.otto tukipartio yht.otto poliisi yhdyshenkilön rooli
KKS			maksusitoumukset (päihde- ja asumispalv.) toimeentulotuki lastensuojelu tarvitt. kotikäynti tarv. (vartija) tp-suunn. kirjaaminen		
JOHTAJA				päätös	
VASTAANOTTO					laitteiden asennus liikkumisrajojen ohjelmointi valvontatestit
PÄIVYSTYS					valv.puh vast.otto valv.puh kirjanpito
VALVOMO					liikkumisen seuranta

Liite 3: Uusi prosessikaavio